SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director D. GUSTI

An I · N° 2 · Februarie · 1936

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Revista Secţiei Sociologice a Institutului Social Român

Director: D. GUSTI

Anul I. Nr. **2.** Februarie 1936.

CUPRINSUL:

Apare lunar. Exemplarul: 15 lei. *Abonamentul* anual 150 lei pentru particulari, 1000 lei pentru autorităţi şi instituţii.

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: Institutul Social Român, Piaţa Romană 6, etaj III. (Palatul Academiei de Inalte Studii Comerciale şi Industriale), Bucureşti.

D-nii autori şi editori sunt rugaţi să trimită publicaţiile despre care doresc să luăm notă, în două exemplare, pe adresa redacţiei.

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ
Director: D. GUSTI
Anul I. No. 2 Februarie 1936

INVĂȚĂMINTE ȘI PERSPECTIVE DIN MUNCA ECHIPELOR STUDENȚEȘTI

Fundaţia Culturală Regală Principele Carol şi-a făcut o datorie să aducă la cunoştinţa tuturor, sub toate formele, preocupările fundamentale de interes obştesc, ce o frământă de doi ani. Aşa, în cursul lunilor Noemvrie, Decemvrie şi Ianuarie Societatea de Radiodifuziune a avut bunăvoinţa să primească a se face 15 conferinţe în faţa microfonului asupra a 15 aspecte ale satului românesc, ţinute de 15 conducători de echipe studenţeşti dintre cele 25 ce-au lucrat în vara anului 1935 în 25 de sate ale României.

Munca de peste vară a acestor 25 de Echipe studenţeşti a continuat în toamnă cu lucrările pentru organizarea Expoziţiei, care a stat deschisă în Parcul Carol aproape două luni. Prin această Expoziţie, Fundaţia s'a străduit să dea o imagine completă a scopurilor şi realizărilor activităţii echipelor studenţeşti, o lecţie intuitivă a doctrinei vii şi a metodei de lucru a echipelor, şi un mijloc demonstrativ şi evident al rosturilor instituţiei Fundaţiei.

Răsunetul pe care Expoziţia şi conferinţele le-au găsit la publicul vizitator, a fost mare. In cartea Expoziţiei, până în ziua de 9 Februarie când s'a închis, au iscălit 7689 de vizitatori; în grup au vizitat expoziţia 50 comandante de cercetaşe, 100 de ascultători la cursurile de comandanţi de străjeri, 50 arcaşi din Bucovina, Facultatea de medicină veterinară, Facultatea de medicină umană, diverse Seminare ale Facultăţii de litere, 11 licee şi şcoli, Seminarul Pedagogic, Academia de belle-arte, Internatul teologic. In fruntea tuturor menţionăm vizita clasei Marelui Voevod Mihai.

Foarte mulţi vizitatori şi-au exprimat, în condica vizitatorilor Expoziţiei, cu variante diferite, dorinţa ca Expoziţia să capete un caracter permanent şi să se transforme în muzeu. Ii asigurăm că şi noi am urmărit acelaşi lucru şi că, atunci când împrejurările vor permite, Muzeul satului românesc va lua fiinţă. Pentrucă dacă Fundaţia este mândră şi mulţumită că a putut stârni interes pentru lucrările ei, este dezolată văzându-se nevoită să-şi distrugă propria operă, desfiinţând Expoziţia, construită cu o trudă aproape tot atât de grea ca şi munca depusă în sate.

Expoziţia a interesat prin seriozitatea şi sinceritatea muncii culturale pe care o ilustrează; ea a depăşit însă aspectul ei informativ, luând proporţiile unui simbol. Unii îi atribue chiar un caracter „revoluţionar" cultural.

In rândurile cari urmează voi desprinde câteva din învăţămintele şi perspectivele muncii Echipelor studenţeşti.

Sunt idei scumpe nouă şi verificate cu prisosinţă pe teren şi cred că vor prezenta interes, chiar sub forma unei expuneri concentrate, celor cari nu le cunosc, ori le cunosc greşit şi fragmentar; fără a aminti pe acei ce nu vor să le cunoască, deşi le discută, ori de acei ce le cunosc şi totuşi intenţionat le diformează. Sunt idei călăuzitoare, ce-au stat la baza lucrărilor Echipelor studenţeşti şi care sunt indiscutabil legate unele de altele, formând doctrina culturală a Fundaţiei.

Mai întâiu, lucrările echipelor oferă o reacţiune hotărîtă împotriva bunevoinţelor, împrăştiate de multe ori cu multă generozitate, de a lucra în domeniul cultural, fără plan şi fără cunoaştere. Căci este bine stabilit că, cea mai răspândită prejudecată a unei culturi uniforme, egale şi egalizante, aşa zisa cultură generală, trebue definitiv înlăturată. Cultura nu este ceva moştenit, ci este străduinţa de a stabili o legătură vie între o persoană şi bunul cultural. Dacă o astfel de legătură lipseşte, bunăoară între o bibliotecă şi membrii unui cerc de lectură, ce nu citesc, atunci biblioteca nu are nicio valoare, pentru că nu există o bibliotecă în sine, ci una pentru cititori. Important este deci, nu de a crea biblioteci (ceeace formează pare-se regula culturalilor oficiali), ci de a face ca biblioteca să fie consultată. Pentru a fi însă consultată, trebue ca să existe interes pentru citit şi cărţile disponibile să intre în sfera interesului cititorilor, De aceea, bunăoară, o bibliotecă orăşenească nu înseamnă nimic la sate.

Nu poate fi vorba, deci, de o cultură generală populară, ci de una potrivită trebuinţelor poporului. Marea şi greaua întrebare ce se pune acum, este tocmai care sunt aceste trebuinţe ale poporului, ce variază după sat şi oraş şi chiar după sat şi sat din diferite regiuni. De zece ani, Institutul Social Român îşi închină munca studiului monografic şi pasionat al satului românesc. Studiile monografice, de cunoaştere a ţării, trebue să formeze deci fundamentul oricărei acţiuni culturale. Cunoaşterea monografică dă astfel naştere culturii regionale, culturii locale, căci fireşte numai înţelegerea sociologică a unei unităţi sociale poate indica planul ei de acţiune culturală.

A doua prejudecată, ce stăpâneşte aşa zisa răspândire a culturii şi care trebueşte de asemenea înlăturată, este greşeala ce se face deobiceiu avându-se în vedere numai viaţa econmică, ori numai cititul, ori numai aspectul biologic al unui sat. Iată o altă mare eroare, ce condamnă la sterilitate orice bună intenţie!

Căci monografia sociologică ne învaţă că satul este o unitate socială, o unitate de viaţă bine închegată, un total indivizibil, pe care nu-l înţelegi decât dacă-l priveşti in totalitate. Nu există o economie sătească izolată de sănătatea satului, ori amândouă despărţite de viaţa spirituală şi sufletească a săteanului. Iată un nou adevăr monografic, plin de consecinţe pentru concepţia culturii. Totalului social trebue să-i corespundă o cultură totală. Am dobândit astfel al doilea principiu de directivă culturală, ce a condus programatic activitatea Echipelor studenţeşti.

Să admitem, bunăoară, un sat foarte citit, cu toate cărţile din bibliotecă consultate. Insă, acest sat ar fi ros de boli: tuberculoză, sifilis, mortalitate mare, natalitate mică, aşa cum din nenorocire sunt foarte multe din satele noastre. Acest sat s'ar afla şi într'o stare de mizerie economică, egală cu mizeria biologică. Se impune întrebarea: ce valoare ar avea cititul, ori conferinţele binevoitoare, pentru un astfel de sat?

Atunci, iată că este neapărat necesar, pentruca o cultură *intelectuală* să poată da roade, să dăm o atenţie egală şi culturii *sănătăţii* (întreţinerea sănătăţii şi combaterea bolilor), şi culturii *muncii* (aspectul vieţii economice regionale, femeea în gospodărie), şi culturii *sufletului* (întărirea sentimentului religios, combaterea superstiţiilor şi a sectelor). Lărgirea cadrului intelectual al culturii, prin cultura totală,

pentru a-i da un cuprins sociologic, satul total, este în adevăr o extrem de importantă concluzie, ce reprezintă o concepție nouă a culturei.

Dar, cultura, dacă este regională și totală, nu se poate dărui și nici comanda de sus în jos. Ea nu se poate înfăptui decât de jos în sus. O nouă greșală pe care o întâlnim la tot pasul și nu numai la noi, ci chiar și în țări mai înaintate în evoluția culturală, constă tocmai în impunerea de la centru, pe cale legislativă ori administrativă, a unor reguli culturale, care mai totdeauna se dovedesc fără rezultate. Acțiunea culturală, pentru a avea urmări pipăibile și a fi încoronată cu succes, trebue să fie directă. Aceasta este metoda Echipelor studențești. Infrățirea membrilor unei echipe între ei; înfrățirea lor personală și laolaltă cu satul total și cu locuitorii lui; însfârșit, înfrățirea lor cu Fundația, care i-a selecționat, organizat și pregătit, potrivit unui anumit plan, și care i-a trimis în sate — iată ce este o Echipă.

Pentru a da o ideie justă de spiritul de echipier, comunic două documente elocvente și autentice din *Curierul Echipelor Studențești*, organul Fundației, ce a fost creat în timpul muncii celor trei luni, pentru a face legătura spirituală între echipele care lucrau la o mare depărtare una de alta.

Intâiul document este profesiunea de credință a unei echipier, scrisă expresiv, cu mult temperament, patos și o sinceritate comunicativă:

> *„Pregătindu-ne pe acești noi tovarăși, nu e numai publicarea rezultatelor și experiențelor căpătate, ci ceva cu mult mai trainic și mult mai adânc. Este drumul mai departe spre iubirea satului. Nu-l vom uita. Nu-l vom trăda. Ci, satul ne va urmări mereu, cu amintirea lui, chemându-ne. La oraș vom trăi nu numai pentru noi, ci și pentru el. Munca noastră, pregătirea noastră, fiecare în meseria lui, o vom face cu gândul ca să fim încă mai gata de folos satului, mai potriviți celor pe care satul ni le cere, mai înțelegători pentru toată această trudnică viață, în care învălmășite stau laolaltă cele mai mari dureri, cu cele mai mari nădejdi și bucurii. Cine nu a ajuns să le facă trup din trupul său, suflet din sufletul său, cine se întoarce la oraș cu zâmbetul de batjocură pe buze, cu disprețul trufașului în inimă, cine nu se vădește a fi fost cu desăvârșire prefăcut în mai bine, cu alt suflet mai proaspăt și mai de omenie decât înainte, acela nu merită să fi făcut parte din tovărășia noastră și nu merită să-l rabde bunul și blândul sătean, care a crezut în el și în cuvântul în numele căruia fusese trimis.*
>
> *Suntem de aci înainte legați cu blestem, frați de cruce, noi cărturarii Echipelor, cu sătenii alături de cari am trăit. De aceea, a părăsi munca începută, înseamnă a ne trăda pe noi înșine. Un scurt popas deci ne putem îngădui, nu două, și-apoi iarăși la lucru; nu trei luni, ci tot anul; nu numai la sat, dar oriunde am fi. Nu numai ca studenți, dar pentru totdeauna; așa trebue să rămânem, cu întreaga noastră viață închinată credinței și iubirei active pentru sat.*
>
> *Să dea Dumnezeu să ne întâlnim cu toții, fără trădare, mereu alături, din ce în ce mai numeroși și din ce în mai în stare să ne ținem de făgăduiala dată acum".*

Al doilea document este tot o profesiune de credință a unui echipier, cu alt temperament:

> *„Și să aducem cu noi bucuria plină, tânără, bărbătească, înviorătoare, care ne cuprinde toată ființa, când vedem biserica îndreptată de noi, podul bătut de noi, căminul ridicat de noi, troița falnică înălțată de noi și pe tovarășii noștri de vârstă, premilitarii și pe prietinii mai mici, străjerii, pe cari noi i-am deprins să caute plăcerile sănătoase, ale întrecerii în destoinicia și puterea trupului și istețimea brațelor, pregătindu-i pentru o viață nouă, de desciplină, muncă, sănătate și mândrie."*

Și autorul continuă, hotărît:

> *„Și să rămânem și aici, unde locul bradului e luat de scheletele de oțel ale blok-hausurilor și locul firului limpede de râu și al șoselei de piatră e luat de nein-*

trerupta linie a tramvaelor și asfaltului și unde unda proaspată a vântului și cea arzătoare a soarelui sunt îmbătrânite și ostenite, să rămânem și aici, la oraș, aceeași legiune tânără de muncă și credință intr'o țară nouă. Să facem să pătrundă, în încăperile bătrâne ale universităților și în cercurile noastre nehotărîte studențești, aerul proaspăt al locurilor în care am învățat de la plugari să muncim și să credem, clădind România de mâine la sate, și să răspândim între tovarășii noștri de carte, chemarea cea nouă, care ne-a purtat prin țară muncind și adunând satele la muncă".

Acestui spirit voluntar idealist se datorește opera constructivă și de educație socială a Echipelor studențești, ce se poate rezuma în aceste două năzuințe:

1) Din fiecare țăran să se făurească o personalitate socială, valoare superioară, prin care și pentru care se poate institui o civilizație țărănească originală;

2) Schimbarea stărilor sociale și a mentalității colective a satului, căci, dacă fără om nu există lume, nici omul nu există fără lume.

Stare socială și mentalitate colectivă sătească, pe de o parte, personalism țărănesc, pe de altă parte, sunt însă atât de împletite una într'alta, încât alcătuesc cele două forme complimentare și constitutive ale realității satului.

Prefacerea lor structurală este prefacerea satelor românești, deci a vieții naționale românești. In această osmoză perpetuă intervine Echipa înrolată în slujba idealului social al Fundației, cu atâta vigoare și așa de reușit, încât, încă în vara anului 1934, am fost întâmpinat, de delegatul comunei Năpădeni din Basarabia, cu ocazia vizitei pe care am făcut-o Echipei de acolo, cu cuvintele: „Ceeace a făcut Echipa regală în trei luni de zile, nu s'a făcut în cei 15 ani de la Unire."

Una din preocupările de căpetenie ale Fundației a fost și este ca munca săvârșită cu atâta avânt în trei luni de zile, să nu se închee odată cu plecarea Echipelor din sat. Cine și cum va continua această muncă în sat? Oare delegați de la centru? Sau funcționari culturali plătiți din bugetul Statului? Ar fi desigur soluția cea mai comodă și mai conformă cu spiritul timpului, care nu este a noastră. Satul în care s'a lucrat trebue să-și ia destinul în mâinile lui proprii. Echipele în timpul celor trei luni, pe lângă lucrările lor de ridicare a satului, mai duc o muncă de descoperire a acelor elemente din sat care, împreună cu fiii satului plecați de-acasă să formeze Căminul Cultural, adică organul de ducere mai departe a metodei de lucru întrebuințată de Echipă.

Expoziția de la Parcul Carol a arătat, demonstrativ, cum este înțeles un Cămin. Iar revista specială a Fundației „Căminul Cultural" dă lunar sfaturi și indicații cum să se organizeze și să funcționeze un Cămin Cultural.

Noi reținem aici principiul nou de autoajutorare a satului; satul adică trebue să fie educat în sensul că el, prin el însuși, să-și facă, în Casa Satului, unde este localul Căminului, și o bibliotecă, și un dispensar, cu farmacie, și bae, și muzeu, și sală de festivități, de radio, de șezători, și o cooperativă, oricât ar fi de modestă, de credit, de consum și de producție.

Știu, se va obiecta, cu drept cuvânt, satul este așa cum este și nu are, în afară de excepții, conducători gata de sacrificiu și înțelegători ai problemelor ce le pune Căminul. Pentru pregătirea acestor conducători, Fundația a creat o școală țărănească, la Poeana Câmpinei, iar Echipa din Leșu a organizat, din proprie inițiativă, cursurile de îndrumări sociale și culturale la Leșu în Năsăud. (Despre aceste noui tipuri de școală, care trebuesc generalizate, și despre această nouă pedagogie, de care se sperie reprezentanții pedagogiei vechi ori învechite de la noi, se va vorbi, în mod special, mai târziu).

Organizarea nouă a echipelor dă prilej tinerimei cărturare, care va avea mai târziu, la maturitate, răspunderea bunului mers al țării noastre, să treacă prin focul regenerator al muncii pentru sate. In sat, acești tineri cărturari, din toate specialitățile, sociologi, medici umani și veterinari, teologi, agronomi, ingineri silvici,

maestre de gospodărie, au un câmp larg şi măreţ deschis ca să-şi arate patriotismul lor activ şi constructiv de acţiune concretă, practică şi binefăcătoare, ei au prilejul rar să-şi poată arăta puterea de muncă şi energia creatoare de suflet nou şi de stări noui româneşti.

Organizaţia Echipelor de muncă culturală la sate, alcătuite din studenţi şi tehnicieni, devine astfel o nouă metodă, metoda practică şi adevărată, pentru noua organizare a vieţii româneşti. De multă vreme toată lumea doreşte să facă ceva pentru satele româneşti. Cei mai mulţi, se sbat însă pe drumuri greşite, împiedicând astfel, în loc să ajute, ridicarea satului românesc.

Credem, şi cu dinadinsul am ţinut să verificăm, sub toate formele, că metoda aplicată numai de doi ani de Fundaţia Culturală Regală Principele Carol, concepută şi experimentată însă de peste zece ani de Institutul Social Român, metoda Echipelor, este cea adevărată.

Dacă este aşa, ne îngăduim să tragem, fără înconjur, şi cu curaj, toate consecinţele. Spuneam anul trecut, la închiderea conferinţelor Institutului Social Român, asupra Reformei Statului, că avem peste 15.000 de sate; că aceste sate, cercetate monografic după metoda Institutului Social Român şi prelucrate după metoda culturală preconizată de Echipele Fundaţiei, repartizate pe patru ani, dă 3.700 pe an. Iar aceste 3.700 de sate pe 71 de judeţe ne dă 53-54 pe judeţ (fireşte aproximativ, unele judeţe fiind mai mari, altele mai mici). Ei bine, cred că nu ar fi greu să se pună în bugetul acestor judeţe, în fiecare an, suma corespunzătoare necesară studiului şi transformării celor 53 de sate anual.

Institutul Social Român este gata a-şi lua răspunderea cecetării, iar Fundaţia sarcina organizării culturale.

Intrebarea însă, gravă, prin ce oameni se va putea înfăptui şi prin ce echipe de muncă?, ne turbură! Pentrucă, să ne fie îngăduit a face mărturisirea: Echipele nu se pot organiza chiar aşa de uşor cum s'ar crede. Membrii lor se găsesc cu greu şi se aleg tot aşa de greu.

De aceea se impune o măsură radicală. Anume: *introducerea serviciului social obligator.* Pentru a pregăti şi grăbi marea muncă de construcţie a satelor şi, deci, a ţării, din interes superior naţional, să se introducă, pe cale de Lege, obligativitatea serviciului la sate, pe termen de 3—6 luni, ca un stagiu indispensabil; pentru învăţători, ca să-şi poată dobândi diploma; pentru preoţi, pentru a fi admişi printre candidaţii la ocuparea de parohii; pentru medici, ca să poată obţine dreptul de liberă practică; pentru maestre de gospodărie, ca să poată fi numite în învăţământ; pentru agronomi, ingineri silvici, pretori şi notari, ca să poată fi numiţi în funcţii de stat; şi pentru studenţii tuturor facultăţilor, care să nu poată obţine diploma de licenţă ori doctorat, dacă nu aduc dovada participării la munca culturală a unei echipe.

Opera uriaşă de transformare a satelor, care a întârziat destul de mult, cere sacrificii enorme şi sforţări imense! Sunt convins însă că, dacă există voinţa de a servi Naţiunea, pe deantregul şi cu temeinicie, nici o sforţare şi niciun sacrificiu nu pot fi prea mari. Dovada ne-o dau, dealtfel, admirabilele Echipe *voluntare,* care, cum a fost cea din satul bănăţean Macedonia, s'au oferit singure, din proprie iniţiativă, să muncească pentrul satul românesc şi au lucrat strălucit de bine.

Avem doctrină, avem metodă, avem experienţă, avem germenii unei reînoiri totale a satului românesc.

Munca Echipelor, deşi limitată în timp şi spaţiu, comandă viitorul; ea ne încurajează să sperăm într'o mobilizare generală a tuturor forţelor şi energiilor româneşti, tinere şi bătrâne, din toate categoriile, de toate profesiile, care împletite într'o singură voinţă dârză, să creeze, eroic şi fără întârziere, o Românie înoită şi tare.

D. GUSTI

PROBLEMA ALIMENTAȚIEI ȚĂRĂNEȘTI

Oricât ar părea de surprinzător la prima vedere, afirmăm, și trebuie să fie înțeles, că problemele ridicate de satul românesc, unitatea socială de o complexitate nebănuită de cercetătorul superficial, acopere întreg câmpul sociologiei, în sensul cel mai larg al cuvântului. Studiind satul, Monografia Sociologică acordă o importanță deosebită acelor așa numite „cadre", acelor condițiuni permanente, și implicate, odată cu apariția și manifestarea fenomenului social. Pentru cunoașterea și exprimarea inteligibilă a acestor cadre, patru la număr și anume ; cosmologic, biologic, istoric și psihologic, sociologul trebuie să întreprindă cercetări laborioase, de multe ori de un caracter atât de special încât el trebuie să aibe cunoștințe precise din domeniile altor științe decât cele ale sociologiei, sau să fie dublat de un specialist. Cu alte cuvinte, susținem că studiul acestor cadre, ținând seama de în ăși natura lor, nu poate fi decât un studiu de specialitate, care în ultima instanță trebuie să servească drept suport explicativ caracteristicilor sociale cari definesc unitatea socială cercetată.

In paginile de față, precum și în altele cari vor urma, avem intențiunea de a aborda nu problemele cadrului biologic în totalitatea lui, ci numai un singur capitol și anume acel al alimentației păturei țărănești dela noi. Ținând seama de faptul că studiile privitoare la alimentația populației rurale sunt, după cunoștințele noastre, destul de puține la număr [1]), și totodată nu îndestul de cuprinzătoare pentru a permite o analiză satisfăcătoare a problemei, socotim că o atenție deosebită trebuie să fie dată acestei probleme capitale, pentru cunoașterea exactă a populației țării noastre.

Ceiace ne lipsește în primul rând este materialul brut, de informație, care să cuprindă masse cât mai largi de populație și asupra căruia trebuie să se aplice ulterior cercetările sistematice de analiză. Din această pricină, vom stărui în acest articol în special asupra metodei de culegere a materialului, rămânând ca mai târziu să arătăm și felul în care acest material trebuie prelucrat, precum și concluziile cari trebuesc trase.

Metodele folosite de diverși autori pentru studiul alimentației sunt variate, în raport cu categoriile de populație sau cu clasele sociale la care se aplică, cu mijloacele de investigație de care dispun și scopurile pe cari le urmăresc, cu predilecția sau pregătirea profesională a cercetătorilor.

Așa de pildă, una din metode este aceia denumită „metoda directă" prin care se înregistrează de către cercetător felul și calitatea alimentelor consumate de un individ sau familie pe pe un timp determinat. Metoda aceasta rămâne fracționară, poate eventual păcătui prin arbitrariul alegerii unităților de observație și e greu de aplicat timp îndelungat și la un număr mare de locuitori, O altă metodă foarte des întrebuințată este aceia a „carnetelor de menaj" în care un membru al familiei, care a primit instrucțiunile necesare, trece în fiecare zi alimentele consumate în gospodărie. Avem nevoie deci în acest caz de imprimate speciale, de

---

1) Dr. G. Banu: Biologia satelor, 1927;
Dr. A. Urbeanu: Critica anchetei d-lor învățători asupra hranei țăranului român — 1908.
Dr. Gh. Proca: Raport asupra hranei țăranului — 1906.
Dr. N. Lupu: Alimentația țăranului român — 1906.
Dr. I. Felix: Laptele, puterea sa ca hrană și producerea lui — 1904.

instrucţiuni clare şi complecte şi, în fiecare gospodărie, de un membru care înţelegând importanţa investigaţiei să fie capabil de a face operaţiunile de înregistrare exactă ale alimentelor consumate. Sistemul e greu de aplicat în mediul nostru rural unde nu vom găsi cu uşurinţă persoane care să fie în stare a executa instructiunile date şi efectua înregistrarea corectă a cantităţilor de alimente. In plus, ca şi la cea dintâi metodă, investigaţia nu poate fi dusă prea mult timp şi materialul adunat, în cazul când ancheta s'a aplicat la numărul suficient de mare de familii pentru a fi semnificativ, va cere o muncă de prelucrare considerabilă.

A treia ar fi metoda „alimentaţiei libere" care are de scop, prin cercetarea alimentaţiei diferitelor tipuri biologice cari îşi menţin buna stare fiziologică timp îndelungat, să stabilească raţia normală alimentară. In sfârşit, cea mai specială este fără îndoială metoda „bilanţului nutritiv", metodă exclusiv de laborator, semnificativă desigur pentru precizarea, în condiţiuni date, a raţiei alimentare teoretice, dar cu totul inaplicabilă pe masse largi de populaţie, deci mai mult sau mai puţin artificială atâta vreme cât nu se va stabili o clasificare precisă, şi universal acceptată, a travaliului şi un tablou de echivalente între: cantitatea, durata şi calitatea efortului depus şi nevoile dinamice şi plastice ale diferitelor categorii sau tipuri de indivizi supuşi experimentului. Şi atunci încă, rezultatele obţinute nu vor putea servi decât drept cadru general teoretic de raportare şi verificare, pentru cercetările aplicate direct asupra unor grupe de populaţie mai mult sau mai puţin întinse.

Precizăm apoi că pentru a putea avea siguranţa că rezultatele obţinute sunt valabile şi exprimă exact realităţile de fapt, numărul gospodăriilor cercetate trebuie să reprezinte, dacă nu majoritatea lor cel puţin 10% din numărul total al gospodăriilor din satul care face obiectul anchetei noastre. In plus, şi acest punct este foarte important, acest procent trebuie să închidă în el, proporţional, toate categoriile de familii existente în sat, atât în ceiace priveşte clasa socială şi profesiunea din cari fac parte, cât şi în ceiace priveşte mărimea lor. In mediu rural lucrurile se simplifică prin faptul că familiile se diferenţiază fie numai în ceiace priveşte averea de care dispune gospodăria (de frunte, de mijloc, codaşe, sau compuse din simpli muncitori cu palmele) fie prin numărul membrilor din cari este alcătuită. Trebuie însă să ţinem seama neapărat de aceste elemente dacă voim ca rezultatele obţinute şi concluziile trase să poată fi aplicate asupra întregii populaţii care compune satul.

In cazul cercetării consumului anual familial se va înregistra, pentru fiecare gospodărie în parte, elementele următoare:

1) numărul total al membrilor familiei,

2) sexul şi vârsta fiecărui membru prezent în gospodărie,

3) suprafaţa totală a proprietăţii agricole familiale şi separat suprafaţa fiecărui teren după felul exploatării agricole; deasemeni, suprafeţele de teren arendate sau luate în dijmă,

4) natura, durata şi anotimpul fiecărei munci efectuate de fiecare membru al gospodăriei, în timpul anului cercetat,

5) numărul şi felul animalelor de muncă şi a celor crescute în vederea consumaţiei,

6) felul şi cantitatea tuturor produselor de ordin alimentar obţinute de exploatarea agricolă şi domestică familială, în cursul anului considerat,

7) natura şi cantitatea tuturor articolelor alimentare suplimentare, achiziţionate din afară pentru nevoile gospodăriei,

8) felul şi cantităţile produselor gospodăriei transformate în monedă, schimbate în natură, date drept plată pentru munca efectuată de străini în gospodărie,

9) cantitatea şi felul produselor alimentare brute (grâu, secară, porumb, cartofi, etc.) folosite în alt scop decât acela servind exclusiv pentru hrana oamenilor, cum

ar fi de pildă cerealele, cartofii, legumele păstrate drept seminţe pentru anul agricol următor, precum şi produsele din gospodărie consumate de animale şi păsări,

10) pierderile suferite prin diferitele manevre operate asupra stocului alimentar brut, precum: pierderile la transport, la magazinaj, la operaţiunile de transformare (măcinat, cernut, curăţat) şi prepararea a alimentelor,

11) stocurile de alimente din anul anterior celui cercetat.

Prin deducerea punctelor 8, 9, 10 şi 11 din valoarea totală a punctului 6 şi însumarea la rest a punctului 7, vom obţine cantitatea şi felul categoriilor alimentare consumate în timpul unui an de o asemenea gospodărie ţărănească.

Punctele: 3, 4 şi 5 servesc ca elemente de control, complimentare anchetei familiale întreprinse, iar de punctele 1 şi 2 ne vom folosi pentru calculele finale şi exprimarea rezultatelor obţinute.

Cât priveşte observaţia directă a alimentaţiei într'o gospodărie, aceasta se face după cum am spus prin înregistrarea zilnică şi exactă a felurilor şi cantităţilor de alimente consumate. Se va specifica apoi cari anume persoane (sex, vârstă) din familie au consumat din hrana preparată, şi munca efectuată de fiecare persoană, în acea zi.

Fără îndoială că se pot aduce unele obiecţiuni metodei formulate de către noi pentru înregistrarea categoriilor şi cantităţilor de alimente consumate într'o gospodărie ţărănească. Pentru a preveni unele obiecţiuni, lăsând la o parte eventuala nepregătire sau neîndemânare a anchetatorului, fapt de care nu suntem responsabili, precizăm că fundamentele teoretice şi sociologice, pe care se sprijină metoda întrebuinţată şi recomandată de noi, pentru studiul alimentaţiei în mediul rural sunt următoarele:

1) familia sau, mai corect, gospodăria rurală românească, în genere şi în special în unele regiuni bine delimitate ale ţării, îmbracă în marea majoritate a cazurilor, forma unei economii casnice închise, oferind sau fiind prea puţin solicitată de piaţa internă sau externă, cu excepţia, în unele cazuri, a produselor cerealiere brute, a căror cantităţi vândute sunt foarte uşor de identificat în orice gospodărie.

2) Această gospodărie exploatează terenurile agricole respective, afară de foarte rare abateri, exclusiv cu capacitatea de muncă oferită de membrii insuşi ai gospodăriei.

3) In lipsa unui inventar agricol suficient mecanizat şi a imposibilităţii exploatării intensive, în cazul proprietăţii rurale de întindere redusă, producţia exploatării patrimoniului familial exploatat este în funcţie de capacitatea de muncă a gospodăriei, adică variază în raport direct cu numărul membrilor cari compun gospodăria.

4) Membrii familiei participă efectiv şi necesar — indiferent de sex şi vârstă (afară de primii ani ei copilăriei şi cazurile de invaliditate totală, cari se vor consemna) — la realizarea travaliului impus de regimul de exploatare familială.

5) O exploatare agricolă exercitată în asemenea condiţiuni nu va putea niciodată realiza o producţie care să depăşească simţitor nevoile de consumaţie ale familiei. In plus producţia oferită pieţii este constituită (cu excepţia arătată) din alte articole decât cele de ordin alimentar, iar marea majoritate a modestului câştig realizat, este destinat plăţii impozitelor, articolelor de îmbrăcăminte, reînnoirii inventarului agricol, diferitelor investiţii, etc., şi numai în mică parte este utilizat pentru achiziţionarea de alimente şi pentru cele câteva articole de agrement alimentar lipsite de o valoare nutritivă propriu zisă. Deci se poate susţine că gospodăria ţărănească închisă consumă aproape exclusiv ceiace produce.

6) Regimul alimentar al populaţiei rurale este de o mare şi universală simplitate (nu totdeauna desigur de o inspiraţie fericită).

Am arătat mai sus cari sunt elementele constitutive şi argumentele cari justifică metoda întrebuinţată de noi. Desigur că în aplicarea pe teren a acestei metode

trebuie să ţinem seama de o serie de amănunte şi situaţii de ordin local, dar o practică susţinută şi o cercetare atent condusă vor elimina orice sursă, specială sau sistematică, de eroare.

Cât priveşte avantagiile metodei, acestea pot fi formulate astfel :

1) se poate aplica pe masse largi de populaţie rurală,

2) ia în consideraţie alimentaţia grupului familial în întregimea lui, ca unitate socială şi economică specifică.

3) informaţiunile culese privesc o perioadă naturală de timp, anul, cuprinzând deci întreg ciclul de viaţă şi muncă agricolă cu toate variaţiile specifice sezoniere şi locale, observaţiile directe, pe timp limitat, servind doar ca elemente complimentare.

4) lasă cazurilor cercetate întreaga lor libertate firească, adică nu supune indivizii luaţi în considerare unor condiţiuni speciale, de observaţie şi experiment, fapt care ar duce fără îndoială la rezultate mai mult sau mai puţin artificiale.

Odată cantităţile şi felurile de alimente înregistrate şi riguros controlate, se va proceda la despuierea şi prelucrarea materialului adunat. Operaţiunile aceste ultime vor tinde să ducă la o analiză cantitativă şi calitativă a regimului alimentar propriu grupului de populaţie cercetat; adică, vor căuta să arate care este valoarea medie a raţiei alimentare, exprimată în calorii, importanţa fiecărui principiu nutritiv în compunerea acestei raţii, aportul fiecăruia dintre cele trei regimuri: vegetal, animal şi mineral la regimul alimentar specific al acestei populaţii, variaţiile acestor caracteristice în comparaţie cu alte grupe de populaţie dela noi din ţară sau de aiurea şi modificările pe care regimul alimentar le suferă în raport cu anotimpul cu sexul, vârsta şi travaliu, la diferite categorii de profesiuni şi clase sociale în intervalul aceleaşi unităţi colective.

Ne rezervăm pentru mai târziu dreptul de a expune cât mai amănunţit metoda care trebue urmată spre a transforma şi expune materialul documentar brut în cifre şi valori, reale şi semnificative, pentru înţelegerea complexului de fapte cari condiţionează şi definesc caracterele specifice ale unui grup de populaţie, luat în studiu.

Deocamdată ne vom mulţumi să arătăm pe scurt cari sunt, în stadiul actual al cunoştinţelor noastre, concluziile[1]) trase de către noi pe baza materialului adunat in campaniile monografice întreprinse sub auspiciile Institutului Social Român şi privind problema alimentaţiei rurale, problemă deschisă cu prilejul consideraţiilor metodologice de faţă.

Cercetarea atentă şi laborioasă a materialului menţionat mai sus ne-a dus la unele constatări obiective cari ne îndreptăţesc să afirmăm că regimul alimentar al populaţiei agricole româneşti se defineşte prin următoarele caracteristice:

a) Cantitativ: 1) raţie normală de proteine; 2) raţie deficitară de grăsimi; 3) raţie ridicată de hidraţi de carbon, justificată în special prin travaliul continuu, laborios, pe care il cere gospodăria ţărănească, travaliul exercitat în majoritatea lui în aer liber, cât şi prin carenţa raţiei de grăsimi; 4) raţia totală de calorii este superioară atât celei teoretice cât şi raţiei celorlalte categorii de muncitori şi în raport direct cu travaliul efectuat.

b) Calitativ: 1) regimul alimentar este foarte puţin variat iar condiţiunile în care este pregătit şi consumat nu sunt cele mai potrivite; 2) raportul nutritiv (A. Gautier) este inferior celui teoretic şi celor obţinute aiurea de către diferiţi autori; 3) calitativ, regimul alimentar este viciat prin aportul considerabil al regnului vegetal predominant, regim deficitar mai ales prin proporţia foarte redusă de proteine de sursă animală, mult sub valoarea necesară unui regim alimentar bine echilibrat.

Desigur aceste concluzii aşteaptă confirmarea unor mai vaste cercetări, în

---

1) Extrase din raportul nostru asupra alimentaţiei rurale în România, prezentat la Congresul de Sociologie dela Bruxelles, în August 1935.

afară de cele efectuate de către noi până în prezent și cari fac obiectul raportului menționat.

Convinși însă de importanța problemei alimentației rurale pentru cunoașterea complexului vieții rurale românești, noi vom continua a expune în articolele viitoare, atât elementele teoretice și metodologice cât și planurile și chestionarele, necesare unei corecte și amănunțite analize a acestei probleme, cu nădejdea că vom găsi în rândul cititorilor noștri atenția cuvenită și o eventuală colaborare, pe tărâmul care ne preocupă.

D. C. GEORGESCU

DEALUL MOHULUI

CÂNTEC RITUAL, LA CLACA SECERIȘULUI, CÂND SE FACE „BUZDUGANUL".

Dealul Mohului,
Umbra znopului,
Cine să umbrea
Și să sfătuia?
Sora Soarelui
Și cu-a vântului.
Ia așa zicea:
Că ia 'i sor mai mare
Că frate-so-i soare,
Că de când răsare
Până când sfințește,
Lumea încălzește.
Că de n'ar sori,
Oameni-ar muri.
Sora vântului,
Ia așa zicea:
Că ia-i sor mai mare,
Că frate-so boare,
Că de n'ar bori,
Oamenii-ar muri,
Oamenii din câmp,
Și boii din jug.

Cules de: *Prof. C. BRĂILOIU*

Drăguș, 1929. 2 Aug.

CUNUNA IN SATUL ŞANŢ

Ceremonia agrară a cununii, aşa cum o înfăţişăm mai jos, a fost studiată în ziua de 7 Septembrie 1935 în satul Şanţ din judeţul Năsăud de o echipă de cercetători, astfel împărţită: la casa gazdei a lucrat d-şoara Ştefania Cristescu; sus la munte au mers d-nii H. H. Stahl, Ion C. Cazan şi d-şoara Viorica Sassu. O parte din strigăturile de la joc au fost notate de d-l Harry Brauner; înregistrările muzicale au fost făcute, cele pe ceară de către d-l Ilarion Cociş, şi pe placă „Columbia" de d-l prof. Const, Brăiloiu, care a lucrat şi transcrierea muzicală. Fotografiile sunt luate de către d-l Stahl. Dat fiind însă faptul că o parte din ceremonia cununii are loc noaptea, a fost necesar să repetăm câteva scene, a doua zi, pentru ca să le putem cinematografia şi fotografia. Dăm deci, cu titlu complimentar, şi aceste fotografii reconstituite, luate de către d-l Vesa. Adăogăm şi o fotografie luată în satul Rebrişoara, din acelaş ţinut al Năsăudului.

* * *

Ceremonia agrară a cununii face parte din seria foarte bogată şi foarte răspîndită teritorial, a ceremoniilor agrare, menite să asigure, magic, rodnicia cîmpurilor. Aceste ceremonii pot fi schematizate în următoarele momente rituale:

1. Culegerea, prin muncă în clacă, a roadelor cîmpului.
2. Alcătuirea din spice a unui obiect ritual (cunună, buzdugan etc.).
3. Aducerea acestui obiect ritual, cu alai, însoţit de cîntec.
4. Ospăţ.

In ceiace priveşte satul Şanţ, întreaga muncă în clacă este făcută numai de către fete. Alaiul el însuşi nu cuprinde decît femei şi fete. Cununa trebuie adusă în sat de către două fete curate, de acestea depinzînd izbînda întregii ceremonii. „Dacă e fata curată, se face grîul bun şi mîndru. Dacă nu, se face rău, neghinos şi cu tăciune" *(Inf. Angelina Pop, gazda cununii).* Flăcăii n'au alt rol decît acela de a uda cununa, cînd trece cu alai prin sat şi de a participa apoi la jocul care urmează ospăţului. Doar flăcăul, care scoate cununa de pe capul fetei, are un rol ritual şi este primit la ospăţ.

Ca motiv al facerii cununii se invocă deseori faptul că în clacă se munceşte mai lesne şi mai vesel: ospăţul are şi el puterea lui de atracţie. „Eu am zis să facă cununa. Să-mi fie dor de joc, ca să ne fie drag, ca să secerăm mai cu spor" *(inf. Dociţa Creţu, fata gazdei).* „E bine cu atîta că se strîng mai iute bucatele, lucrează mai cu spor, că se lăcomesc fetele la cunună. Le e drag a veni la joc, la petrecere" *(inf. Ştefan Pop, gazda cununii).* „Ii modie din bătrîni. Fac care le e dragă petrecerea. Cîtu-i de mîndru cînd vin şi aduc veste că s'o strîns holdele. E o cinste la plugarul care are holdele culese şi e şi cinstea şi a plugăriţei care ciurueşte sămînţa" *(inf Angelina Pop).*

Cu toate acestea şi credinţa în puterea magică a ceremoniei este încă foarte puternică în Şanţ, atît în ce priveşte rodnicia sămînţei ca atare, cît şi în privinţa ploilor care urmează a fi silite să cadă la timp, prin acest ceremonial magic.

Nu trebueşte uitat, de asemeni, că această cunună are şi un rol precis de tehnică agrară, fiind un mod empiric de selecţionare a sămînţei. Intr'adevăr, cununile se fac din cele mai frumoase spice şi apoi odată sosite în casă, „cununile sunt puse întîi pe cuptor să se usuce; de obicei le agaţă la grindă, pînă se usucă mîndru" şi apoi toamna „îl pui şi le imblăteşti şi scoţi grăunţele din el". *(inf. Angelina Pop).*

Ceremonia cununii, prin extindere este şi altceva decît o ceremonie agrară. Intr'adevăr, după cum se întîmplă deseori în tehnica magică, ce este valabil pentru

un anume lucru. e socotit bun și pentru asemuitorul său. De la rodnicia cîmpurilor se trece ușor la rodnicia căsătoriilor. Iată de ce din spicele de grîu din cunună se vor lua acelea care se pun în steagurile de nuntă, simbol și el, fără îndoială, poate chiar simbolic falic, al rodniciei nunții. „Cununa se păstrează pînă la îmblătit, la toamnă. Grîul de cunună îl îmblătim și-l semănăm. Se dă și pe la stegari, pe la ficiori. Mai ia niște struțuri și le dă. Păstrează din ștruțuri, pînă la mijlocul iernii" *(inf. Docița Crețu).*

PREGĂTIREA CUNUNEI LA CASA GAZDEI

Cununa are loc în casa Angelinei Pop, căsătorită a doua oară cu Ștefan Pop, având trei fete din prima căsătorie, dintre care Docița Crețu, singura nemăritată, trăește în casă cu ei. Angelina Pop este cunoscută în tot satul sub numele de Sucăcița, adică pregătitoare a bucatelor, deoarece, având o deosebită pricepere la aceste treburi, este chemată la toate ospețele.

Pregătirea cununei a început de eri. S'au făcut 20 de pite mari și 40 de plăcinți mici, pentru care s'a cumpărat de la negustorul Florea Marte din sat, 40 de kilomi de fărină cu 8 lei și o coroană kilomul. De asemeni, tot de la Florea Marte, s'a cumpărat un kilom și un fund de rais (orez) cu 26 de lei, un kilom de sare cu 4 lei, un kilom de țucăr, chiper de 4 lei, drojdie de 6 lei, 3 kilomi de carne cu 12 lei kilomul, o cupă de naft cu 5 lei. De la Rocna s'au cumpărat cu 100 de lei litrul, 2 litri de gais (cela e mai tare și-l prefaci două părți de apă și o parte de gais). Din casă s'au tăiat 3 găini și din grădină s'au luat ceapă și legumuri, pătrânjei, morcoji și o cărărabe. S'au gătit găluște cu curechi și rais, carne și slănină și zamă de găină.

La ora 3 după masă pita și găluștele sunt gata. In zamă se vor pune toșmagii după ce vor veni fetele. Toșmăgeii (tăițeі) îi pregătește Angelina. Fata ei, măritată, de 29 de ani, analfabetă, Ana Olariu, spală blidele dintre care 38 aduse de la ea de acasă. Cealaltă fată a Sucăciții, Maria Sângiorzan, 26 de ani, analfabetă, măritată, fierbe găluștele pe care le-a făcut mama ei. Au fost tocmiți și lăutarii, 3 ceterași cu 120 de lei și mâncare, fiindu-le primaș Filon Acu.

La ora 8 și un sfert începe să vină lume, femei măritate, bătrîne, de prin vecini. Și anume:

Ileana Pătrășcan	56	ani	vecină
Tecla Pătrășcan	67	„	neam cu Sucăcița
Garofina Pop	30	„	vecină
Floarea Cotul	42	„	vecină
Floarea Cîmpan	41	„	vecină
Lucreția Grapini	68	„	vecină
Eugenia Filipoi	51	„	sora Sucăciței
Mădălina Mihai	52	„	vecină
Lucreția Pătrășcan	30	„	vecină

Toată lumea așteaptă cununa, care trebuie să sosească dintr'un moment într'altul

CLACA ȘI FACEREA CUNUNII PE HOLDĂ

Urcăm spre munte. cale de peste un ceas, sus la Arșiță, unde își are Ștefan Pop holda lui de 7 iugăre, adică de patru zile de arătură. Aci se va face cununa. Munca în clacă a început mai de mult. Pînă acum s'a secerat grîu, ovăz și hrișcă și anume: întîi au „început cu ovăzul, Luni în ceia săptămână, opt fete. Pe urmă Marți 5 fete și Sîmbătă cînd am gătat ovăzul, iară". *(inf. Docița Crețu).* „Sunt numai 18 fete care au secerat la holdă, fiecare cîte o zi. Cîte 4 sau cîte 8 într'o zi".

(inf. Angelina Pop). Pînă acuma griul nu e secerat tot. Dinadins au lasat o bucata nesecerată ca să poată tăia astăzi spicele de grîu pentru cunună şi să mai fie puţină clacă. Se întâmplă însă că plouă, mărunt şi rece. Nu au urcat sus la munte decît Dociţa Creţu şi Raveca Domide. „Grîul l-am fi secerat azi — ne spune Dociţa — d'apoi l'a plouat. Om sări după aceia". Regula la clacă este ca fiecare fată să dea o singură zi de muncă: „care a fost la hrişcă, nu a fost la ovăz. Numa într'o zi vine una, de dimineaţă pînă seara. Mîncare noi le dăm. Ginars nu le dăm pînă astară". Numai Docia a venit în toate zilele, precum şi părinţii ei, că „tata a pus clăi şi mama a făcut mîncare". „Ficiorii nu au ajutat. Ficiorii nu vin. Amu nu e ca mai de mult să meargă şi ficiorii într'una. Numai la joc".

Dacă nu ploua ar fi trebuit să fie faţă la cunună toate fetele care au muncit la holdă şi anume:

1.	Docia Creţu	21 ani	fata gazdei
2.	Maria Iugan	18 „	vecină
3.	Lucreţia Ilieş	18 „	„
4.	Octavia Mihai	23 „	vecină, cu sora ei,
5.	Lisabeta Mihai	19 „	„
6.	Măriuca Câmpan	19 „	„
7.	Valeruţa Sot	16 „	pretină
8.	Varvara Mihai	18 „	vară dulce cu Octavia
9.	Anuţa Pop	24 „	veri al doilea cu Docia (Tat'su cu tat'su's veri dulci)
10.	Aurica Natarîş	19 „	pretină
11.	Vironiţa Popîrţac	18 „	„
12.	Reghina Olari	16 „	vară al doilea
13.	Victoria Olari	26 „	pretină
14.	Elena Cîmpan	29 „	„
15.	Ana Cotu	16 „	„
16.	Măriuca Sas	24 „	„
17.	Corneluţa Filipoi	15 „	vară dulce.

Dociţa Creţu e oarecum supărată pe fete că nu au urcat sus. Ea a trebuit să vie, pentru că a ei e cununa. Pentru ea se face. Deasemeni Raveca Domide a urcat pentru că ea o să împletească cununa. Ea nu a făcut altă muncă, la clacă. „Cine face cununa, nu mai face o zi". „Cununa nu o ştie face oricine. Pot veni şi babele; fac şi babele cînd nu ştiu fetele. Ioana Iugan a făcut înainte, dar amu-i bătrînă. Nu vrea să iasă pe aici" (adică să urce atît de sus, pînă la Arşiţă).

Raveca Domide, ajutată de Dociţa se apucă de făcut cea dintîi cunună. Taie grîu, tulpina scurtă şi fac mănunchiuri: cît grîu pot ţinea în mînă. Apoi ia cîte zece fire şi face din ele ştruţ, împletindu-le. „Scoate din mănunci şi le împleteşte, ştruţurile". Intră astfel, la întreg „împletitul cununii", 20 de mănunciuri, care pot fi mai mari sau mai mici.

Apoi struţul se leagă cu aţă de buşi (ceiace cade de la meliţă), încolăcind-o în formă de con, deschis la amândouă capetele: sus cît mai puţin, jos cît trebuie ca să poată intra cununa în cap, ca o pălărie. Gaura de sus se astupă cu un alt mănunci de spice de grîu cu coada foarte lungă. Anume se trec cozile prin gaura de sus şi sunt lăsate să cadă în jos: cînd se va purta cununa pe cap, va putea fi ţinută uşor cu miinile de aceste cozi. (Vezi fotografiile).

După ce întîia cunună este gata, încep a sosi fetele. Intîia e Corneluţa Filipoi. E certată pentru faptul că deşi e neam cu Dociţa, vine atît de târziu. Sosesc şi Măriuca Cîmpan, Aurica Natarîş, Ana Cotu şi surorile Mihai. Acum, cînd sosesc fetele, e „spre asfinţita soarelui". Se face repede o a doua cunună. Ajută toate fetele.

La întrebarea: cine o să poarte cununa? răspund că Regina Olari. „Are mire

şi el o să-i ia astară cununa din cap. După ce se descîntă, o sărută şi-i ia cununa". A doua cunună o poartă Corneluţa Filipoi. Dociţa nu poate purta cununa că „nu e slobod să poarte cununa la ea acasă".
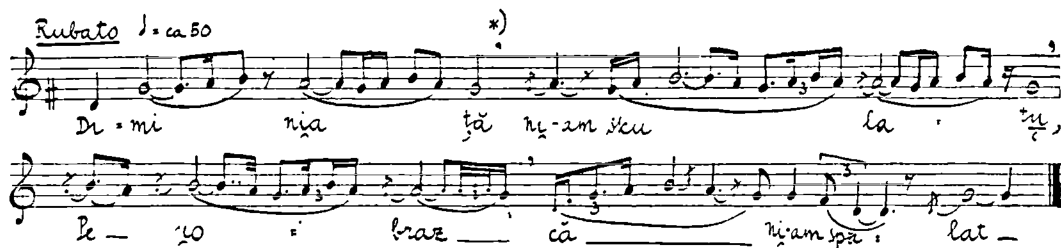
ALAIUL CUNUNII

Fetele, după ce observă că dacă nu ploua, veneau toate sus, discută aprins ce drum să ia la coborît, ca să întâlnească şi pe celelalte, care poate urcă spre ele. Pornesc apoi în jos. Deocamdată poartă cununa Dociţa Creţu şi Corneluţa Filipoi. S'a lăsat noaptea şi plouă într'una: le-ar fi greu fetelor să ducă numai două, cununa pînă în sat. Pe la mijlocul drumului le iese în drum Rodovica Rus, femeie măritată şi Ana Olari, sora, tot măritată, a Dociţei. Aduc vestea că Reghina nu e în vale şi nici nu vine să poarte cununa pentru că nu o lasă mă-sa, de frică să nu-i arunce cineva farmece, acum înaintea nunţii. Celelalte fete aşteaptă în dîmb, de-asupra satului, la deal de ţigani. Se ţine sfat cine să poarte cununa în locul Reghinei. Pentru cîtva timp, o fată din grup ia cununa pe care o purta Dociţa. Celelalte fete se revoltă. In special Rodovica Rus protestează, afirmînd că trebuie aleasă o fată curată, altfel nu e bine. Fetele fac sfat, cui să dea cununa. După puţină ceartă, cad la învoială să o dea Anii Cotul, că-i fată foarte tînără. A doua cunună rămîne tot la Corneluţa.

Pe drum Rodovica Rus le sfătueşte: celor cu cununa le spune să se învârtească pe loc, cînd le-o stropi cu apă flăcăii; grupului întreg, să se oprească, să se adune şi să se aşeze la rînd, să meargă cum se cade, să poată cînta cununa. Fetele încearcă să cînte. Nu prea ştiu toate cînta. Mai în vale, le ies în cale alte fete şi femei, printre care Ioana Iugan, venită dinadins ca să le înveţe să cînte. Le aşează pe două rînduri. Inaintea rîndurilor, se află cele două fete cu cununa.

După o repetiţie, făcută stând pe loc, fetele luîndu-se după Ioana Iugan şi învăţînd cuvintele cîntecului, încep să coboare spre sat. Ioana le îndeamnă să cînte tare şi desluşit ca să se audă în tot satul.

CÂNTECUL CUNUNEI [1]

1 *Dimineaţa ne-am sculat,*
Pe obraz că ni-am spălat,
Secera 'n mân' am luat,
Şi la hold' am alergat,
5 *Mândră hold' am secerat;*
Holda cu perechile
Secerat-o fetile.
De la vârfu Arşiţi,
Vine fruntea cununi.
9 *Dela vârful muntelui,*

---

1) Inf. Maria Iugan şi Rodovica Rus. Disc. Soc. Compozitorilor Români, procedeu „Columbia". Inregistrat şi transcris de d-l Prof. C. Brăiloiu.

*) durata respiraţiilor aproximativ, o optime.

Vine fruntea grâului;
Ş' aşa-i rându fetilor,
Ca şi rându merilor:
Până-s mere mărunţele
Şed pe crengi înşirăţele;
Dacă prind a se mări,
Ele prind a se rări.
Ieşiţi, feciori, cu apa.
Şi ne udaţi cununa;
Ieşiţi, feciori cu râu,
Ca să ne udaţi grâu.
Mătură-ţi, gazdo, podu,
Mătură-l de grâu de vară,
C'amu-ţ vine din iaz-vară [1].

Intrarea în sat se face prin uliţa ţiganilor, pe unde e locul mai uşor de coborît de pe imaş, pe unde vine drumul.

Alaiul ajuns în sat continuă a merge cântând şi în tot lungul drumului, pe la porţi, ies ficiorii cu cofe de apă şi stropesc cununile, turnând apa în capul fetelor. Acestea se învârtesc în loc, de fiecare dată. In total, de-alungul drumului, au fost stropite de nouă ori.

Ajung acasă, cîntînd mereu. In poartă le iese în întîmpinare gazda, cu un felinar aprins în mînă. La intrarea în casă, găzdoaia, Angelina Pop, iese în tîrnaţ cu un blid cu „aghiasmă" şi cu un struţ de bosîioc şi stropeşte fetele.

Apoi, alaiul intră în casă.

CUNUNA LA CASA GAZDEI

In odae, pe masă, se găseşte o sticlă cu vinars şi o pită. Alaiul de fete şi femei intră cântând. Intâiu, fetele cu cununa. Apoi Raveca Domide, care poartă în mână secera cu care a făcut cununa. Se învârtesc de trei ori în jurul mesei. Fetele încetează a cânta şi cele două cu cununa se aşează în dosul mesei cu faţa spre interiorul odăii. Raveca Domide începe să spue „descânteca cununii". Intovărăşeşte recitarea cu lovituri ritmice cu secera în masă.

DESCÂNTECA CUNUNII [2]

Bună sara, domni de ţară,
N'aţ ieşit cu plin afară
Inaintea cununii
C'aţ gânit că n'om vini.
Noi de mult am fi vinit,
Da ne-o fo' grâu 'ncâlcit
Şi drumu nepcisocit:
Doi voinici ne-o zăbăjit.
Şi cu apă ne-o stropcit.
Noi de mult am fi plecat,
Da ne-o fo' grâu călcat
Şi drumu nepcisocat:
Doi voinici ne-o 'mpcelecat
Şi cu apă ne-o udat.
Noi de trii dzâli vinim,
Curtea nu v'o nimerim
V'aţ făcut curte de pciatră,
Batăr caii frângii-ş bată.
Şi'ntr'insa să nu străbată.
Noi cu frângii ne-am bătut
Şi 'n curte v'am străbătut.
Sărace grâu rătundzat,
Multă zoal' ai aşteptat,
Multă muncă şi sudoare
Di la noi fete ficioare.
Noi de altă n'am fi vint,
D'am vinit c'am audzât
C'aveţi un ficior frumos,
Să ieie cununa gios.
Da ficioru nu-i acasă:
Că grâu roş i-aţ măsurat
Şi la moară l-aţ mânat.
Dar morariu nu-i acasă:
Că-i dus în pădurea deasă,
Ca să taie lemn de casă.
Morăriţa. meşteriţă,
O loat doo ciocane
Şi-o făcut: cioc-poc

---

1) Şanţ, 10 Sept. 1935 Inf. Ioana Iugan (52 ani) Cules de Prof. *Ilarion Cocişiu.*

2) *Şanţ 7 Sept. 1935 Inf. Elena Cotu 23 ani, ştie carte şi Palaghia Cotu, 28 ani analf. Cules de Ştefania Cristescu.*

Şi-o tomnit moara la loc;
Şi-o turnat grâu roş in coş,
Şi-o turnat, şi-o măcinat
Trii tărâţă şi-o fărină
Pân'o fost covata plină.
Dintr'on spcic ies'on otic,
Dintr'o mîna-o mierţă plină,
Dintr'on snop on poloboc,
Să fii gazdă cu noroc!
Să trăiasca plugariu
Care-o sămănat grâu!
Să trăiască plugăriţa,
Care-o ciuruit samânţa!
Şi de-acolo l-aţ adus
Şi l-aţ dat la noo jupânească,
Di la Ţăligrad alesă:
Trii cernea, trii frământa,
Trii pita 'n cuptior băga.
Şi-aţ făcut un colac frumos
Ca şi faţa lu Hristos,
Şi l-aţ pus în cuiu din gios.
Rumpeţ colacu 'n doo
Şi ne daţ gasde şi noo,
Dar rumpeţ colacu'n trii
Că mai bine ni-ţ gâci,
Casa asta-i susă 'n grindă
Şi-a noastră cunună-i mîndră,
Casa asta-i videroasă
Cununa noastră-i frumoasă.
Noi cununa nu v'o dam;
Ca cina nu o videm;
Că cina nu ne-aţ gătit,
Nici noo jin îndulcit.
Jin în casă,
Jin pe masă,
Jin pe cunună să varsă,
Să bem cu jupânu gazdă.
Noi cununa nu v'om da
Pînă nu ni-ţ arăta:
O şerie de jinars,
Pingă dînsa ceteraşi
Şi v'o doi, trii ficioraşi,
Să ne'nvârtă pi su 'mînă
C' aşa-i modea la cunună.
Noi încă ne-am mai ruga:
Să ne daţ on ficior frumos,
Să ieie cununa gios.
Că-i copila tinerea
Şi cununa-i foarte grea
Şi n'o mai poate ţânea.
Şi mnie mni s'ar cădea
Pintru osteneala mea,
O şeriè de holircă
Că n'aş mai dzâce nimică;
Şi-on paar, doo, de bere
Şi-on gioc, doo, pe podele.
De m'a juca cineva,
De nu şi pe vatr'oi sta!

In timp ce se spune descînteca, toată lumea stă în jurul mesei.

Acum e timpul să intre doi flăcăi, să scoată cununile de pe capul fetelor. Cînd sosesc la uşă, cineva strigă:

„Să nu fie cu musteţe
Că's fetele prea isteţe"

Alta: *„Să nu vie de la uşe, cu guşe".*

Alta: *„Nici dela fîntînă,*
Cu ismenele 'n mînă".

Doi ficiori, Macedon Pătrăşcan şi Gavril Pop intră în casă, sărută fetele cu cununa, le scoate cununile de pe cap şi le pun pe masă. Gazda strigă celor din jurul mesei „faceţi bine, cătaţi şi nu vă smintiţi di pingă masă".

Gazda închină şi bea ginars: „la mulţi ani cu sănătate şi cu bucurie; Dumnezeu să vă ţiie". Dă să bea apoi ficiorului din dreapta. Apoi fetei din dreapta, fetei din stinga şi la sfîrşit ficiorului din stînga. Fata spune flăcăului ei „să trăeşti"[1]).

La urmă se dă să bea tutulor fetelor, pe rînd.

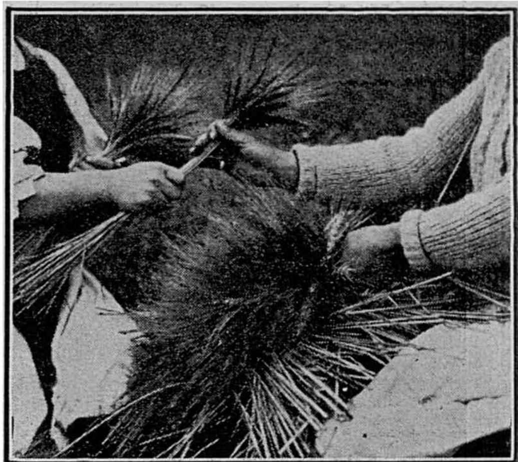
---

1) Fata care ia cununa'n cap, cînd închină cu paharul de iinars, închină la ficior:
„Să trăeşti bade, bădiţă,
Că'ţ închin'o copiliţă
Mânici albe şi pestriţă
Să tiăieşti, de mă voieşti
De nu, tot prieten mi-eşti
Să trăieşti, de mi-i voi
De nu, tot pretini om fi!
Da amu nu să prea mai dzice. (Inf. Elena Cotu 23 ani ştie carte). Culeg. Ştefania Cristescu.

ÎMPLETITUL CUNUNII

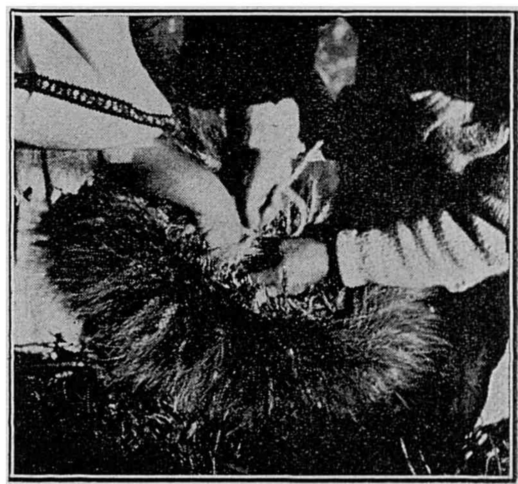
1) Docița Crețu și Raveca Domide aleg spicele.

2) Docița dă Ravecăi „mănunciuri" de spice, să le împletească.

3) Împletitul cununii e gata

4) Cununa e strânsă colac, și legată cu sfoară.

5) Se adaogă, în vârful cununii, două „mănunciuri" cu coadă lungă.

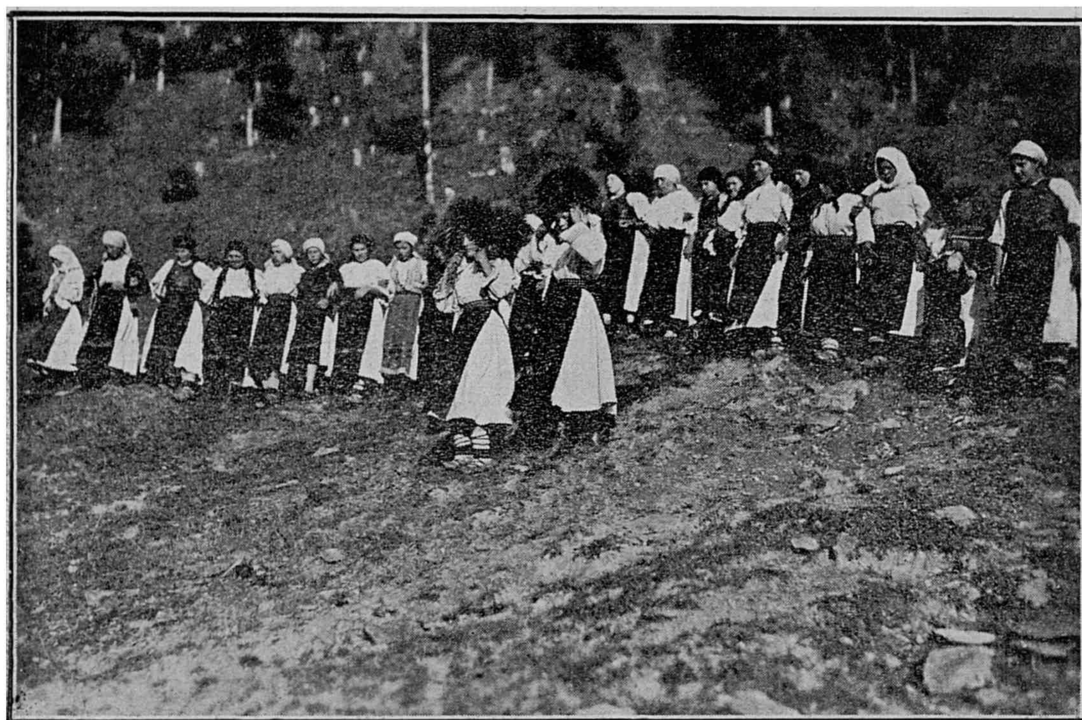

6) Cununa este gata.

Cununa în satul Şanţ

Pe Arşiţă, la facerea Cununii.

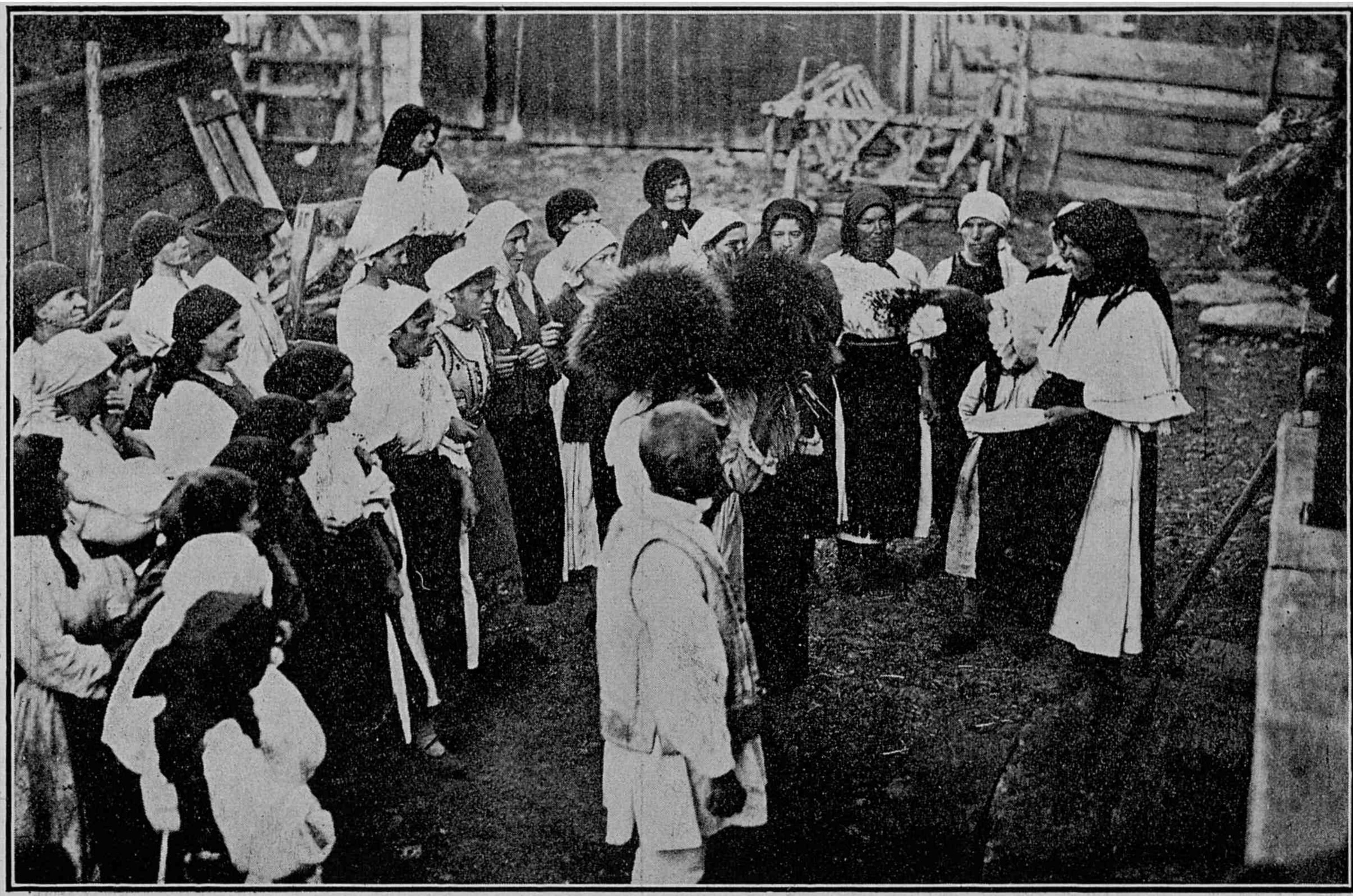
Alaiul coboară, cântând, spre sat.

Flăcăii stropesc Cununa.

Cununa în satul Rebrișoara: o poartă o femeie în vârstă; o stropesc tot femeile.

Ḷa caṣạ Cuṇunii, gazda stropeşte cu aghiasmă.

OSPĂŢUL.

Gazda spune fetelor: „mă feţe, la repezeală vă deşchimbaţi şi veniţi". Fetele pleacă să-şi schimbe hainele cu care au venit de pe cîmp, cu altele de sărbătoare. Cele care stau mai departe, au avut grija să-şi aducă hainele în vecini! Mama Lucreţei Filipoi le adusese chiar acolo.

„Mai cîntăm la domni şi domnişoare, mulţi ani trăiască".

Fetele pleacă. Se aşează masa. Două mese lungi sunt aduse în casă, se pun feţe de mese, se aduce pită, turtă dulce şi zeamă cu toşmagi. Sosesc fetele şi se aşează la masă. Bătrînii, femei şi bărbaţi, nu iau parte la masă. Privesc numai de pe lături. Grupul flăcăilor se află în tîrnaţ, de unde priveşte pe geam la ce se petrece. Macedon Pătrăşcan soseşte şi se aşează între cele două fete cu cunună. Intreabă: măi, ceteraş avem?". O fată spune: „nu poci mînca, că mă văd ficiorii de afară". Se aduc găluştele. Incepe petrecerea.

Fetele de la cele două mese, se întrec în strigături:

Da şi cine mi-e drag mie,
L'aşi cunoaşte dintr'o mie,
Cîn'mi-a face semnu mie.

Să trăiască, să trăiască,
Toţi mesănii dela masă
Şi gazdele dela casă;
Fetele de la cunună
Şi cu domnii de-a'npreună;
Foaie verde de secară,
Că's din echipa regală.

Cucule di pi pădure,
Du-te la badea şi-i spune,
Că zăpada cade mîine;
Să-şi tocmască clopu bine,
Că io mîndru struţ i-oi pune:
Ruşmarin cu două flori,
Să fac but la doi ficiori;
Ruşmarin cu viorele,
But la duşmancele mele,
Să crape inima'n iele.

Trandafir dintre livezi,
Drăguţ ca al meu nu vedzi;
Numa'n tîrg la Făgădău,
La o băietă de domn.
Nici acela nu'i frumos,
Ca al meu, că-i de om prost.
Cînd să'ncalţă de-on picior,
Gîneşti că-i on domnişor.
Cînd să'ncalţă de-amîndouă,
Gîneşti că-i un strop de rouă,
Cînd să'ncalţă cu opinci,
Umblă'n fete, după cinci.

Cine n'are'n lume-on dor,
Trăieşte mai binişor.
Da' eu am două şi trii,
Doamne greu ie di-a trăi.

Bate Doamne urîtu,
Să nu calce pămîntu! măi!
Pi un'e urîtu calcă,
Rădăcina ierbii sacă.
Pe unde urîtu mere,
Rădăcina ierbghii piere.
Doamne omu cel urît,
Trebe'n codru celuit,
Şi cu bota'n cap pălit,
Să nu şie pe pămînt,
Să nu şie'n lume altu,
Urîtu face păcatu.

Aşa gîndeşte omu,
C'o trăi cît pămîntu.
Că face ziduri de pciatră,
Şi n'o muri nici-odată.
Dar şi viaţa omului,
Ii ca floarea cîmpului.

Se cîntă: „Lăsaţi-mă lîngă pahar". Vioriştii întîi, singuri, apoi de-odată cu fetele „Pe umeri pletele curg rîu". Urmează „Cucuruz cu frunza'n sus", „Fată de ginărar". Numai din voci: „Am un leu şi vreau să-l beu". O fată întreabă: cântăm cu toţii „Vino bade pe sub coastă?" Drag ţi-e de ia? O ştiţi? O ştim, începeţi D-vstră!" Gazda spune: „Numai vă purtaţi bine, că vă las în şezătoare". Se cîntă o „horie tărăgănată": „Aşa'mi vine uneori, să-mi ieu otravă să mori"...

Intrerup lăutarii, care încep să cînte ei. Pornesc din nou strigăturile.

„Vai de lin și de pelin,
Și de omu cel străin,
Că bea apă'n loc de jin,
Și trăește cu suspin;
Că bea apă'n loc de bere,
Și trăește cu durere,
Făr'de nici-o mîngîiere.

Doamne omul cel străin
Că-i ca pomu printre spcini,
Spcinu crește'n lat și'n lung,
Și pomu rămîne ciung;
Spcinu crește'n lung și'n lat,
Pomu rămîne uscat;
D'apoi omu cel străin:
El slujăște la stăpîn,
El slujăște cu dreptate,
Ia simbrie-a treia parte,
Nimenea nu-i face parte.

Une și-s oamenii dragi,
Ară plug cu două vaci.
D'apoi unde trăesc rău,
Șase boi la un resteu,
Și mere plugu cu greu,
Numa trudă și necaz;
Ară 'ntr'o zi, d'un popas
Și se tot uită la soare,
Că-i pare ziua pe mare! hop!

Eu cu mîndra duce-m'ași
Pe țarină și imaș, măi!
Nu mi-ar trebui nănaș.
Ș-am trăi necununați,
Ș-am dzîce că sîntem frați;
Nici popă să ne cunune,
Numai noi cu vorbe bune.

Se aduce o găină la masă. De obiceiu la cunună nu se dă găină. De aceia fetele încep să rîdă și li se pare că sunt la nuntă, unde găina joacă un rol ritual, fiind dăruită nașilor, după ce e descîntată. Incep deci, în derîdere, să simuleze ceremonialul nunții. Angelina Pop, găzdoaia, după cum am spus, are și porecla de Sucăcița. Fetele strigă deci Sucăcița, pentru că ei i se cuvine să descînte găina:

Socăciță, unde ești?
Hai încoa că trebuești!

Găiniță, găiniță,
Găina'i fără de pene,
Socaciu fără izmene.

Socăciță, socăciță,
Socăciță din Acrina (?)
Cum dracu ai pus găina?
C'ai pus'o cu curu'n sus,
P'ingă ia carne de urs,
Cea mai bună, ni s'o dus
Asară pe lîngă șură,
Invălită'n pînzătură.

Sucăciță, sucăciță,
Sucăciță din Făget
Hai încoace să te văd.

Socăciță, socăciță,
Socăciță din ia mare
Ia fă bin'de ia mîncare,
Să putem mere pe cale.

Pita'i ca buretele,
Poți lipi păretele.

Socăciță să trăești,
Și de-amu să socăcești
Că tomagii's subțirei
Și-or mînca domnii din ei.
Plăcinta ni-i ca bumbacu,
Poate mînca și 'npăratu.
Găluștele's minînțăle
Și-or mînca domnii din iele.

Hop săracă găinușă
Cum te-oi apuca de gușă
Și ti-oi svîrli pîn'la ușă
Di la ușă pîn'afară,
Socăciță, ad'o iară!
... (fetele rîd tot timpul).

Strigă Sucăcița:

Mîndră-i grădina cu pomi
Și la masă pintre domni.
Mîndră-i grădina cu poame,
Cîn'la masă-i plin de doamne.
Facez bine și iertaț:
Bună, rea, nu ni-o mai dați!

Fetele se prefac a da în glumă, de mîncare drăguţilor lor plecaţi la armată şi a căror fotografie e pe perete.

Lăutarii încep din nou a cînta „patru boi cu lanţu'n coarne". Toată lumea se scoală de la masă. Este ora 10 seara.

Incep jocurile. Ar urma să intre flăcăii. Dar s'au supărat că a ţinut ospăţul prea mult şi nu vor să mai vie. Stau în stradă, la cîteva case mai departe. Fetele se arată cam supărate.

Lumea toată se împarte în cele două odăi ale casei.

Dăm repertoriul celor cîntate şi jucate:

O fată: „bade cînd treci pe la noi" etc.

Alte două fete încep a cînta trăgănat. „Cuvintele să vîjesc oricare". Se aleg cuvintele „La fîntînă între copaci".

Fetele merg să întrebe o melodie pe femeile mai bătrîne. „Cum îi zice la horia asta „tăt am dzis că nu-mi trebăuie ?" etc.

Incepe vioristul. Ficiorii tot nu vin. Atunci Maria Cîmpan zice fetelor:

— „Hai şi-om juca două. Ia să întărim ficiorii, să nu rămînem fără ei!

— „Nu se duc. Ia, acolo's tăţi".

Incep fetele cu cununa, cu cei doi ficiori ai lor. Joacă de-a mîna. Celelalte fete joacă singure, două cîte două. Urmează „di'anvîrtita".

„Joacă mîndră cum joc eu
C'aşa joacă neamu meu
Dac'ar fi jucat mai bine
M'ar fi 'nvăţat şi pe mine"

Se cere o sîrbă. Se joacă o roată, o moldovenească, o moldovenească din bătrîni.

Plecăm atuncia noi, ca oaspeţi monografişti, să îmbunăm flăcăii şi să-i aducem în casă. Ii aducem. Intră şi ei în joc. Urmează:

Di-a mîna, someşana, di-a'nvîrtita, un joc strein, roata, apoi cu schimbatu fetelor, di-a'nvîrtita.

In tot timpul jocului, ficiorii sunt încă supăraţi. Intre ei şi fete începe un adevărat duel de strigături. Cearta se curmă astfel, în râsul tutulor. Din aceste strigături au putut fi notate următoarele:

Ficiorii: *Arde-te focu sopon,*
Faci pe mândra ca de domn;
Pe mine din om neom;
Arde-te focu potică,
Faci pe mândra frumuşică,
Pe mine din om, nemică!

Fetele: *Arde-te focu sopon*
Faci pe badia cum i-un domn;
Şi potică să trăeşti,
Pe badia să-l molnăeşti. (a vărui, ca pe pereţi)

Ficiorii: *Am o mândră albă tare,*
Ca şi fundu la căldare;
Am o mândră ca de domn,
Ca şi fundu la ciaun;
Am nădejde c'a albi
Di-odată cu bgivolii.

Fetele: *Bade pe obrazu tău,*
Pus'ai pudăr de un leu.
Nu ştiu cum dracu l'ai pus:
Pe grumaz nu ţi-o ajuns.

Ficiorii: *S'o băgat lelia'n cămară*
La o(a)la cu rumenială,
Şi nu ştiu cum li-o mai pus,
Că pe nas nu i-o ajuns,
Şi i-o rămas nasu gol
Ca şi-o mucie de topor.

Fetele: *Nici asta nu e vâjită,*
Numa gura ta rânjită;
Nici asta nu ie pe cale,
Numa gura ta cia mare.
Şi-ţ pune ulcica'n cui
Şi nu striga nimenui.

Fetele: *Nu-i de jină çui i-e gura,*
C'aşa mere strigătura!

Ficiorii: *Lotri's ficiorii la noi,*
Pân ce au câte doi boi,
Şi câte v'o nouă oi;
Di-ar veni luna lui Mai,
Boii i-ar da pe mălai,
Şi oile la porţâie,
N'or şi vrednici să să ţâie.

Ficiorii: *Foaie verde din răzvor,*
M'am apucat să mă'nsor;
Foaie verde fir de vie,
Socru mi-o dat de moşie,
Două raţe pe copite,
Să ne căpătăm la vite;
Două raţe ş'un răţoiu,
Să ne căpătăm la boi.

Fetele: *Dă-i Doamne badii noroc*
Şi la cornu căşii foc;
Dă-i Doamne badii tignială,
Şi la cornu căşii pară.

Ficiorii: *Răsărit-o soarile,*
S'au pornit căţălile;
Răsărit-o luna'n şură,
S'o pornit cea ră de gură.

Fetele: *Zis-o badia, dumnealui:*
„Bateţ gura cu vergiaua,
Să nu bată ca căţiaua;
Bateţ gura cu vergelu
Să nu bată ca căţelu",
Ai putea bade să taşi
Ca vinele de la grumaji
Că rătezele la lanţ.
Zis-o badia, dumnialui,
Că: „să şi-e-a dracului,
De-i mai trăbuiesc eu lui"
Io am dzîs, a lui să şie,
De-mi mai trăbui badia mie;
L'am dat la dracu de tăt
Că nu-m trebăi nici să-l văd.

Ficiorii: *Foaie verde de trifoi*
Blândă-i mândra pi la noi,
Că ş'o căţia di la oi;
Foaie verde de măgură,
Blândă-i leliţa de gură
Ca ş-o căţia de la stână.

Fetele: *Spusu-ţ'am bădiţă, spus,*
Să porţi pană pe măsură
După cum ţi-i stogu'n şură.
Stogu ţi-i din patru snopci,
Şi pana până pe ochi
Snopu'i dintr'o furcitură
Şi pana'i până pe gură.

Ficiorii: *Frunză verde de măgură,*
Vreau să strâg o strâgătură
Să s'audă'n curmătură:
Fata care-i ră de gură,
Atuncia să să mărite
Câ'n n'a avea nici-un dinte;
Atuncia să-şi facă nuntă,
Cân'a fi de mânuri slută.

Fetele: *Creapă Doamne pământu,*
Să se bage urâtu;
Creapă Doamne păjiştea,
Să răsară dragostea.
Câtă boală pe pământ
Nu-i ca boala de urât.
Urâtu un'ie se pune
Face inima tăciune.
Din cât să mai duc urât
Mai bine moartă'n pământ.
Că moartă'n groapă m'or pune.
Urâtu mă poartă'n lume.
De urât m'am dus de-acasă,
Da urâtu nu mă lasă.
De urât m'am dus pe lume
Urâtu-o vinit cu mine.
De urât m'am dus în ţară,
Urâtu-i cu mine iară,
De urât m'am tot ferit,
Cu urâtu's la un blid.
De s'ar sparge blidu'n fund,
Să scap de urât curund.

Ficiorii: *Bată-te Dumnezeu lele*
Tîs buzele supţîrele
De trii degete di-a mele;
Şi eşti frumoasă la gură
Ca ş'o vacă dingă şură.

Fetele: *Am drăguţ şi-i cât un ied,*
Săcerând prin holdă-l pierd
Nu ştiu ce i-aş da să criască
Iarbă di pă măierugă
Să criască tot în fugă.

Ficiorii: *Să trăiăsc'a cui ie claca*
C'amu joacă tătă vaca;
Să trăiasc'a a cui i nunta
C'amu joacă tătă duda.

Fetele: *Trăiască a cui e giocu,*
C'amu joacă tăt motocu;
Trăiasc'a cui-i libovul
C'amu joacă tăt bou.
Săi în sus, burduf netuns
Pcică gios, burduf flocos.

Ficiorii: *Mândra mea de harnică*
Nu intră'n biserică
Că'n poale să'npciedică
Şi din patruzăci de lâni
S'o făcut mănuşi pe mâni
Dintr'o sută de fuioare
S'o făcut baier prin poale
Şi la lucru, ca bulucu
La mâncare ca şi lupu.

Insfârşit urmează alte strigături, obişnuite de joc.
Petrecerea ia sfârşit la orele 13,30.

Material cules de: Prof. C. BRĂILOIU, H. BRAUNER, I. CAZAN, I. COCIŞ, ŞTEFANIA CRISTESCU, VIORICA SASU, H. H. STAHL.

Redactat de: H. H. STAHL.

Anexe

CÂNTECUL CUNUNII
(variantă)

Dimineaţa ne-am sculat
Şi pe obraz ne-am spălat,
Lui Dumnedzău ne-am rugat,
Săcerea'n mîn'am luat
Şi la holdă am plecat.
Holda-i ca păretile
Săecerat-o fetile.
De une cununa vine
Multe clăi s'or pun mîne;
De une cununa pleacă
Multe cară să încarcă.
Din vîrvuţu dealului,
Vine fruntea grîului;
Din vârvuţu obcinii,
Vine fruntea cununii.
Şi-aşa-i rîndu fetilor
Ca şi rîndu merilor:
Pînă-s mere mînînţele,
Stau pe crengi înşirăţăle;
Dacă prind a să mări
Iele prind a să rări.
Cununiţă 'nrotilată,
Trăbuiu-ai adăpată;
Cu apă dintr'un izvor
Şi cu jin dintr'on urcior.
Nu ştiu ficiori nu-s în sat,
Or isvoarăle-o săcat.
Ieşiţ ficiori cu apa
Să ne udaţ cununa:
Cu apă din fîntîniţă
Cu jin di la crîşmăriţă.

(Cînd sosăşti la poarta gazdii:)

Numa 'ncetu pe la poartă
Cu cununa cît o roată

Cînd ajungi în casă, înconjuri masa de trei ori:

Mătură-ţ gazdă podu,
Că-ţ aducem grîu roşu.
Mătură-l de grîu de an
Că-ţ aducem din iest an.

Inf. Elena Cotu, 23 ani, ştie carte. — Culegere:
ŞTEFANIA CRISTESCU
Şanţ Sept. 1935.

CRONICI

IN AMINTIREA LUI ŞTEFAN ZELETIN

Ultimul număr al Revisiei de Filosofie (vol. XX. Seria nouă, nr. 3, Iulie-Sept. 1935) este închinat în întregime amintirii lui Ştefan Zeletin. Ne asociem acestui act de pietate, cu atât mai mult cu cât Ştefan Zeletin şi-a desvoltat partea cea mai mare a activităţii sale sociologice în cadrele Institutului Social Român, ca secretar al Secţiei sociologice, colaborator la Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma socială şi conferenţiar în ciclul de prelegeri destinate marelui public. Mai ales concepţia sa despre burghezia română, aici a fost mai întâi înfăţişată, cunoscută şi apreciată. Imprejurări ulterioare, dintre care să nu uităm numirea la Universitatea din Iaşi şi boala care îl mistuia, împiedecându-l tot mai mult să activeze, l-au îndepărtat de Institut; dar a lăsat în urmă impresia neştearsă a unui gânditor cu mari resurse şi a unui cercetător de elită, cum va rămâne fără îndoială şi în istoria *gândirii româneşti*.

Revista de Filosofie publică două studii închinate lui Zeletin: I. Ştefan Zeletin, însemnări privitoare la viaţa şi opera lui — de Cezar Papacostea, II. Sociologia lui Ştefan Zeletin — de Alexandru Claudian şi două din inedite: I. Forme de gândire şi forme de societate, II. Fragmente din „Clipe de reverie".

Studiul d-lui C. Papacostea, prieten devotat al lui Zeletin şi bun cunoscător al acestuia, cuprinde trei părţi: Viaţa, Opera şi Insemnări bibliografice asupra operei lui Ştefan Zeletin. Aflăm astfel că Ştefan (Motaş) Zeletin s'a născut la 19 Iunie 1882 la Burdusaci, judeţul Tecuci. Şcoala primară a urmat-o în satul natal şi la Coasta-Lupei (cl. V). S'a înscris apoi la Seminarul teologic din Roman, şcoală cu care nu se împacă, încât trece din clasa III-a. la liceu (Bârlad). A urmat universitatea la Iaşi, specialităţile: filosofia şi filologia clasică şi a dat examenul de capacitate, fiind numit titular la catedra de limba germană şi filosofie din Bârlad. In 1909 a plecat în Germania, urmând câteva semestre la Universităţile din Berlin şi Lipsca, apoi la Erlangen, unde şi-a trecut doctoratul (1912) cu specialităţile: filosofia, economia naţională şi pedagogia, având ca teză: „Idealismul personal împotriva idealismului absolut în filosofia engleză". Intors în ţară, s'a stabilit la Bârlad, fiind transferat la Bucureşti (Liceul „Mihai Viteazul") abia în 1920 şi a participat în răstimp la războaiele din 1913

şi 1916. In 1927 a fost chemat ca titular la catedra de Istoria filosofiei vechi şi medievale a Universităţii din Iaşi. „Fericit că a scăpat din starea de metec intelectual — scrie d-l Papacostea — Zeletin începu să-şi revizuiască manuscrisele. Le-a orânduit deci în volume şi le-a complectat. Cele 12 cărţi, pe care le pregatea, fie ca inedite, fie ca ediţii nouă, sunt mai ales opera anilor 1927-1933, rezultând ca un superior beneficiu al catedrei şi libertăţii universitare". Din nefericire ultimii ani au fost treptat anulaţi de boală, până la 20 Iulie 1934, când Zeletin s'a stins din viaţă.

D-l Papacostea stărueşte şi asupra activităţii politice a lui Zeletin, străduindu-se în zadar să uite că face parte dintr'un partid (al Poporului) sau să ţină minte revista cu totul îndepărtată de preocupări politice în care scrie. Afirmaţii ca: „Anul 1930 a adus şi lui Zeletin, ca mai tuturor Românilor, raza de speranţă a unor zile mai bune... Desiluzia Maniu se consumase" (pg. 209) sau subtitlul „Decadenţa partidului liberal în zilele noastre" (pg. 217) — pot fi juste din punctul de vedere al d-lui Papacostea, dar nu se potrivesc cu rosturile Revistei de Filosofie.

Pentru partea privitore la operă, d-l Papacostea ia ca motto caracterizarea dreaptă a d-lui Nae Ionescu: „Zeletin este primul mare spirit rectilin al culturii noastre". Opera lui Zeletin cuprinde: scrieri imprimate şi deci cunoscute cititorilor şi scrierile inedite. „Opera lui Zeletin trebuia să apară întreagă în 12 volume în cursul anului 1935. Prin boala sa urmată de moarte, trei din ele: Un om, Filosofia Ritmului şi Istoria socială au rămas în drum; ele sunt şi acum în stare de proect, sub formă de schiţe, sunt mai de grabă un material brut. Dar celelalte fiind închegate, se pot socoti bune de tipar" (pg. 219). Ar fi vorba deci de lucrările: 1. De unde ne vine lumina (conţinut literar), 2. Clipe de meditare (aforisme), 3. Evanghelia naturii (conţinut filosofic), 4. Esenţa firii (conţinut filosofic), 5. Retragerea (conţinut literar), 6. Burghezia română (conţinut sociologic), 7. Neoliberalismul (conţinut sociologic), 8. Naţionalizarea şcolei (conţinut pedagogic), 9. Un program (conţinut social politic) — publicate parţial şi ediţii noi, mărite sau numai completate.

„A fost Zeletin un idealist hegelian sau, cum s'a supus de atâtea ori, un materialist marxist?" — ridică d-l Papacostea chestiunea care va trebui să formeze odată obiectul unui studiu amănunţit asupra acestui gânditor cu o soartă destul de ciudată. Zeletin s'a apărat el însuşi cu multă tărie de acuzaţia că ar fi materialist şi de sigur în înţeles filosofic nici n'a fost. S'a apărat în acelaşi timp şi de acuzaţia de a fi marxist, adică materialist în istorie şi chiar a adus obiecţii deosebit de puternice marxismului în genere Totuşi „Burghezia română", opera sa sociologică fundamentală, are şi elemente marxiste, în înţeles de determinism economic. D-l Papacostea are dreptate că problema nu va putea fi lămurită pe deplin decât în ziua în care se va publica toată opera lui Zeletin şi am adăuga, nu fără amărăciune, că nici atunci nu vom fi prea siguri, din moment ce e vorba de o operă nerealizată pe deplin şi din care vor lipsi pentru totdeauna „Istoria socială" şi „Filosofia Ritmului" pe cari le bănuim deosebit de interesante.

Partea privitoare la bibliografie constitue opera cea mai grea şi fără îndoială cea mai preţioasă din studiul d-lui Papacostea. Să nu uităm că e vorba de manuscrise şi de scrieri „răsfirate în nenumărate organe periodice mari şi mici". Sub 166 de puncte este înşirat cu grijă şi cu pricepere tot ce a rămas mai de seamă pe urma lui Ştefan Zeletin. Nu supără decât desvoltările dela p. 53-59 şi 156, în cari se reproduc părerile bune ale lui Zelètin despre traducerile din limba greacă ale d-lui Papacostea şi părerile rele ale aceluiaşi despre traducerile d-lui Şt. Bezdechi, cari au un interes cu totul secundar în raport cu opera totală despre care e vorba. Făcând abstracţie de această greutate a d-lui Papacostea de a se uita pe sine într'o expunere de istoria gândirii altuia, recunoaştem cu plăcere că studiul d-sale face cu putinţă o cercetare amănunţită a operei lui Ştefan Zeletin şi constitue cel dintâi izvor şi cel mai însemnat în această privinţă. Nici d-sa n'a dorit altceva.

Studiul d-lui Alexandru Claudian este cea mai frumoasă lucrare pe care am citit-o despre sociologia lui Zeletin. Prieten, asistent şi suplinitor la catedră, d-l Claudian este cel mai înrudit spiritual cu Zeletin şi este menit în multe privinţe să-i continue opera. Lucrarea d-lui Claudian „Cercetări Filosofice şi sociologice", de curând apărută, constitue un preţios început.

„Concepţia sociologică a lui Ştefan Zeletin şi-a găsit expresia în lucrările: Burghezia română (1925), Istoria socială (1926), Naţionalizarea şcoalei (1926), Neoliberalismul (1927), precum şi în numeroase studii şi articole publicate în reviste, de exemplu: Ţărănism şi marxism (Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma socială, anul V., No. 1-2); In-

ceputurile individualismului: încercare de psihologia socială a culturii elene din a doua jumătate a veacului V. a. C. (Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma socială, anul V. No. 3-4); Naţionalizarea oraşelor (Minerva, Iaşi, anul 1. No. 2); Romantismul german şi cultura critică română (Minerva, Iaşi, anul II. No. 3) etc." (pg. 264-265).

„Influenţată puternic de Hegel şi Marx, gândirea lui Zeletin este deopotrivă de străbătută de spiritul istoric, c şi de convingerea că istoria urmează, fără abatere, linia celei mai stricte necesităţi. Indivizii superior înzestraţi cari, după opinia curentă, sunt creatori de curente sociale şi de valori de cultură, devin la Ştefan Zeletin simple instrumente de care se serveşte determinismul ineluctabil al societăţilor. Determinism în care „cauza cauzelor", punctul de plecare pentru găsirea căruia cercetează fără să obosească Zeletin, este totdeauna factorul economic" (pg. 264) „Zeletin e convins că între viaţa economică a unei ţări, pe de o parte şi instituţiile ei politice, juridice şi culturale, pe de altă parte, există o legătură organică, legătură care trebue descoperită". (pg. 265). Această concepţie a aplicat-o societăţii româneşti din 1829 încoace, ca să constate că nimic anormal nu s'a petrecut în evoluţia ei (cum credeau junimiştii şi chiar socialistul Dobrogeanu-Gherea). Meritul lui Zeletin constă în această depăşire a spiritului critic, prin înfăţişarea desvoltării societăţii româneşti ca un proces firesc, explicabil în chip ştiinţific.

Dintre ineditele lui Zeletin, studiul „Forme de gândire şi forme de societate" este o interesantă încercare de tipologie a sistemelor de gândire şi de urmărire a corelaţiei lor cu formele de viaţă socială. „Variaţia formelor de filosofie este reflexul variaţiei condiţiilor de viaţă socială" precum „naşterea filosofiei este un reflex al condiţiilor sociale" (pg. 274). Zeletin este poate cel dintâiu istoric al filosofiei dela noi care încearcă o largă aplicare a sociologiei în acest domeniu. O istorie a filosofiei scrisă de el ar fi însemnat de sigur cu totul altceva decât obişnuitele rezumate şi comentarii de sisteme, însoţite de insuficiente explicaţii psihologice. Aici vedem putinţa pentru d-l Claudian, trecut, după o serioasă pregătire sociologică, la preocupări de istoria filosofiei, să continue cu rodnicie opera lui Zeletin.

Fragmentele din „Clipe de reverie" cuprind multe gânduri frumoase, dar nu sunt nici pe departe de însemnătatea lucrărilor sociologice şi celor de istorie socială. E ciudat şi poate nedrept din partea soartei că Zeletin, care s'a socotit pe sine un filosof şi care declară că nu s'a ocupat de sociologie şi de istoria socială decât întâmplător şi fără gânduri statornice, va rămâne în istoria gândirii româneşti tocmai prin operile acestea. Concepţia sa despre burghezia română este o operă care va înfrunta vremurile mai mult decât oricare alta din contribuţiile sale.

TRAIAN HERSENI

DRUMUL SPRE SATE AL TINERETULUI MAGHIAR DIN ARDEAL

Viaţa culturală şi ştiinţifică a maghiarilor din, Ardeal, dela 1919 încoace, este condiţionată de situaţia lor politică, de naţionalitate minoritară în statul naţional român. Pierzând, prin desmembrarea monarhiei Austro-Ungare, întâmplată la 1918, şi prin unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului, legătura cu statul lor, maghiarii din Ardeal au fost siliţi să-şi găsească un făgaş nou de viaţă şi politică şi spirituală. Situaţiunea lor fu deosebit de grea, din pricina frământărilor adânci cari turburau viaţa statului maghiar, cât a mai rămas, şi care, în asemenea împrejurări, nu le dădea nici-un îndreptar politic şi cu atât mai puţin, spiritual. Astfel, în anii cei dintâi cari urmară revoluţiei dela 1918-1919, din care a ieşit noul stat românesc, al naţiunii române întregite, minoritarii maghiari din România duceau o viaţă dezorientată, în care nu se arăta lumina organizatoare a nici unui ideal social, politic ori ştiinţific. Uneori, la sugestiile, rău inspirate, ale cercurilor budapestane de foşti conducători politici, cari nu puteau înţelege caracterul definitiv al prefacerilor politice întâmplate, ungurii din Ardeal socoteau că-şi îndeplinesc o datorie agitând idei potrivnice intereselor statului naţional român. Atitudinea aceasta era proprie, în deosebi, clasei nobile, foştilor stăpânitori ai vieţii publice, din Ungaria întreagă şi din Ardeal, şi foştilor înalţi funcţionari, pe cari un sistem ciudat de orânduire socială i-a legat, ca mentalitate şi interese, de oligarhia maghiară istorică. Revoluţia dela 1918, atât în Ungaria, cât şi în Ardeal, a avut un caracter profund naţional şi democratic ; luptând cu învierşunare împotriva

privilegiilor nobilimei şi înalţilor funcţionari, protectori ai acesteia, conducătorii mişcărei revoluţionare din Ungaria, în faza ei de răzvrătire a păturilor sociale naţionale mai ales, agitau ideia unei noui alcătuiri sociale, în care cuvântul hotăritor să-l aibă ţărănimea şi muncitorimea, iar conducerea să aparţină intelectualilor ridicaţi din această pătură naţională, cu înlăturarea elementelor suprapuse, de altă origine etnică. Ungurii din Ardeal îşi încep viaţa lor de cetăţeni minoritari ai statului naţional român sbuciumaţi de asemenea idei, cari continuau să adâncească procesul de transformare a structurei societăţii maghiare din Ardeal.

Schimbările avură urmări deosebit de însemnate şi asupra înfăţişării pe care o luă viaţa lor culturală şi ştiinţifică.

Uitaţi, în curând, de oficialitatea maghiară, prea prinsă în luptele politice dela Budapesta, ungurii din Ardeal, lăsaţi să-şi găsească posibilităţi de viaţă prin propriile lor puteri, înţeleseră că vor trebui să-şi orânduiască existenţa ţinând seama de noua lor situaţie politică. Acest adevăr îşi făcu drum şi în lumea ştiinţifică şi culturală. In chipul acesta, viaţa spirituală a ungurilor din Ardeal şi toată activitatea lor culturală ori ştiinţifică are o îndoită înfăţişare, împletind preocuparea ştiinţifică, obiectivă, teoretică, de cercetare şi căutare a adevărului, cu preocuparea politică, pasionată, practică, de luptă pentru menţinerea conştiinţei de neam şi a idealurilor politice naţionale. Ideia călăuzitoare a lumii ştiinţifice şi artistice maghiare din Ardeal este, ca: toate întrebările pe cari şi le pune, toate problemele cari o preocupă să aibă legătură cu viaţa practică şi cu tendinţele şi năzuinţele mai înalte ale naţionalităţii maghiare. Un publicist maghiar, Alexandru Tavaszy, care examina, în 1934 „Drumul vieţii ştiinţifice din Ardeal", găseşte că ea stă sub semnele pragmatismului şi istorismului, adaptându-se la nevoile vieţii şi căutând condiţionările proprii ale acesteia. *(Tavaszy Sàndor: „Az Erdélyi magyar tudományos élet ùtja", în Erdélyi Helikon, anul VII, no. 8, Octombrie 1934, Cluj).* Ca să dea o întărire trăiniciei unei asemenea orientări, publicistul maghiar aminteşte figurile reprezentative ale vieţii ştiinţifice din trecut, când, un enciclopedist şi logician ca Apàczai Cseri Janos, sau un umanist ca Szenci Molnár Albert şi mai departe, un bibliofil şi tăietor de litere ca Misztotfalusi Kis Miklòs sau un botanist ca Benkö Joszef, ori un filosof ca Fogarasi Pap Joszef, toţi oameni de ştiinţă, cu renume, la vremea lor, ca şi orientaliştii Körösi Csoma Sàndor şi Kunn Géza, ori medicii Bànffihunyadi Iános şi Kölerési Sámuel, au ştiut să fie, în acelaş timp, personalităţi de mâna'ntâi ale culturei epocei şi figuri reprezentative ale străduinţelor sociale şi politice ardelene. In consecinţă, d. Tavaszy spune: „Drumul vieţii ştiinţifice maghiare îl hotărăsc aceste spirite mari, în înţelesul că, trebue să înfruntăm întâi acele probleme ştiinţifice cari au legătură cu existenţa ei, cari isvorăsc din chiar fiinţa ei biologică, naţională, spirituală." Dar ca să ajungă la această orientare, viaţa ştiinţifică a ungurilor din Ardeal a trecut prin o serie de transformări.

Anii cei dintâi, cari urmară constituirii statului nou românesc, întregit, poartă, pentru societatea maghiară din Ardeal, pecetia adâncă a desorientării, urmare gravă a ruperii legăturilor cu Budapesta. Speriaţi de întinderea prefacerilor, conducătorii ungurilor din Ardeal nu găsesc, în vremea asta turbure, nici o formulă de acţiune, iar oamenii de ştiinţă se retrag din frământările de toată ziua ca să urmărească mai departe firul gândurilor şi cercetărilor lor întrerupt din pricina violenţei schimbărilor sociale.

In această perioadă de timp, care ţine dela 1919 până la 1924, viaţa culturală şi ştiinţifică a ungurilor din Ardeal, nu cunoaşte nici o altă manifestare decât conferinţele de popularizare ale oamenilor de ştiinţă şi lucrările de specialitate ale acestora, publicate în reviste răzleţe locale ori în altele cunoscute, în deosebi germane, închinate studiilor de fizică, medicină, chimie, arheologie, ori linquistică. O înviorare aduce, „Revista ardeleană de literatură", *(Erdélyi Irodalmi Szemle)*, apărută în 1924.

Cei cinci ani, petrecuţi în nehotărire şi căutare de drum, s'au încheiat şi anul 1924, este cel dintâi dintr'o perioadă de organizare şi activitate pozitivă, care aduce, în viaţa culturală maghiară din Ardeal, publicaţii literare şi ştiinţifice, precum şi asociaţii de cultură şi cercetare Unele cercuri, cu prestigiu în societatea maghiară ardeleană, încearcă o reluare de raporturi, ori o legătură cu lumea ştiinţifică şi literară românească. Dar grija de căpetenie este recâştigarea comunităţii de vedere cu Budapesta. Toate încercările acestea au ca rezultat legarea lumii intelectuale, ştiinţifice şi literare, maghiare, din Ardeal, de realităţile politice şi sociale, în cari trăia; părăsind laboratoarele şi masa de lucru, intelectualii unguri cunosc, din experienţa lor directă, care le este situaţia socială şi politică

şi nouile împrejurări de viaţă îi preocupă. Discuţiile juridice şi politice sunt numeroase; apărarea drepturilor minorităţilor este o preocupare constantă. Două noui alcătuiri, o revistă şi o asociaţie culturală, întăresc şi mai mult această mişcare intelectuală, care pare că şi-a regăsit făgaşul părăsit. La Cluj, în 1928, contele Nicolae Banffi, porneşte revista *Erdélyi Helikon*, iar Asociaţia Muzeului Ardelean, *(Erdélyi Muzeum Egyesület)* începe o activitate bog .tă de răspândirea culturii şi organizarea acţiunii culturale, prin reviste, caete ştiinţifice, conferinţe şi demonstraţiuni. Faza de organizare a vieţii culturale şi ştiinţifice a ungurilor din Ardeal se închee la 1930, când începe o epocă de înfăptuiri cari continuă şi acum, cu tipărire de cărţi, literare şi ştiinţifice şi cu apariţia ori reapariţia unor periodice bine diriguite. In 1930 reapare periodicul *Erdélyi Muzeum* (Muzeul Ardelean), înfiinţat la 1874 şi care a apărut, fără întrerupere până în 1918.

Acest periodic este menit, în primul rând, lucrărilor de specialitate, în deosebi social-politice şi apoi pedagogice şi istorice. Aceiaşi asociaţie a muzeului ardelean mai publică şi o colecţie de broşuri, cu caracter enciclopedic, anume: „*Erdélyi Tudományos Füzetek*", (Caetele ardelene pentru ştiinţă), cari cuprind lucrări de istoria literaturii, bibliografie. arheologie, istorie, politică minoritară, ideologie politică, sociologie, ş. a. Iată, cu titlu de informaţie, câteva din problemele tratate în aceste caete: „Ungurii din Moldova", „Bibliografia literaturii maghiare ardelene, pe 1925", „Două probleme hotăritoare ale vieţii noastre spirituale ardelene", „Supplex Libellus Valachorum", „Graniţele răsăritene ale culturii medievale occidentale", „Problemele Asociaţiei Muzeului Ardelean", „Note etnografice asupra ungurilor din Moldova", „Testamentele a şapte episcopi ardeleni", „Autonomia religioasă şi şcolară a secuilor", „Ungurii în poezia populară românească", etc. Acestea sunt subiectele tratate, competent, de specialişti, în aceste broşuri de 20—30 pagini. Şi iată, astfel, în liniile ei largi, desfăşurarea vieţii culturale şi ştiinţifice maghiare din Ardeal, dela 1919 până azi, când, se strădueşte să găsească adevărurile spirituale şi sociale cari să-i asigure o înflorire ştiinţifică şi artistică şi o victorie politică.

Dar, dacă societatea maghiară din Ardeal este înţeleasă asupra datoriei de a nu uita idealurile ei spirituale şi politice, frământările reîncep când se pune întrebarea asupra atitudinii şi metodelor prin cari se poate asigura trăinicia spirituală şi politică, naţională, maghiară, în Ardeal. Ungurii din Ardeal nu părăsesc aspiraţiile lor naţionale, ele sunt prezente în orice manifestare a vieţii lor şi mai ales în cele culturale. Preocuparea politică este prezentă în toate înfăptuirile şi încercările lor artistice, ştiinţifice ori de acţiune culturală.

Lupta, în cuprinsul colectivităţii maghiare ardelene, începe, însă, în privinţa îndreptăţirii, uneia sau altei categorii sociale, de a vorbi în numele poporului. Procesul început la 1918, asupra acestui fapt, n'a încetat să fie desbătut nici până azi, când, a prins în jocul lui şi tineretul maghiar din Ardeal, înrâurind nu numai orientarea lui politică, dar şi cea spirituală, ştiinţifică.

Crescut, în primul rând, din straturile largi ale burgheziei funcţionăreşti şi ale păturei micilor proprietari de pământ, precum şi dintre muncitori şi ţărani, tinerii maghiari din Ardeal cu aspiraţii de fruntaşi ai vieţii publice, intelectuale şi politice, vedeau toate locurile ocupate de către vechea clasă stăpânitoare, nobilimea, care, cu toate prefacerile sociale, a izbutit să-şi păstreze privilegiile. Dar ceeace n'au făcut zilele de revoluţie din 1918, desăvârşia vremea, cu schimbările sufleteşti cari o'nsoţeau.

Imputinată ca număr, străină ca origine etnică, prea puţin înoită cu elemente viguroase, slăbită ca rezistenţă biologică şi aproape inexistentă ca valori morale, clasa aceasta de baroni şi conţi, fără nici un interes faţă de năzuinţele poporului şi ne înconjurată de dragostea sprijinitoare a nici unei categorii sociale, de largă întindere socială, se stinge, fără să lase nici un gol, în societatea maghiară. In trecut, ea a avut un rol de conducere, confundând interesele naţiunii şi ale statului cu interesele egoiste ale ei, întotdeauna departe de revendicările păturilor naţionale şi producătoare, micii proprietari de pământ, muncitorii şi ţăranii. Astfel, aceste categorii au trăit mereu cu dorinţa aprigă de a-şi găsi purtători de cuvânt pentru aspiraţiile lor, o pătură de conducători cu sentimente naţionale. însufleţită pentru o viaţă de stat pe temeiuri etnice şi de tradiţie maghiară. Intre timp însă, nesocotiţi şi fără să le poarte nimeni de grijă, micii proprietari de pământ, muncitorii şi ţăranii, exploataţi fără milă şi uitaţi, cădeau tot mai jos, doborâţi de mizeria economică, de boalele sociale şi de ignoranţă. Puţinii tineri, ieşiţi din aceste straturi sociale, cari trecând prin şcolile secundare şi prin universitate, ţinteau spre slujbele de conducere, (ad-

ministraţie, magistratură, politică, şcoală), găseau toate locurile luate prin consideraţii nedrepte de stare socială şi relaţii şi rămâneau astfel fără putinţa de a munci, proletariat intelectual, tot mai numeros. Aşa începu tragicul proces al decăderii naţionale maghiare, care provocă scrisul de revoltă socială al lui Ady şi mai încoace al lui Dezideriu Szabó, şi Sigismund Mòricz, cari propovăduesc o mişcare de trezire a naţiunii maghiare, ucisă, fără milă, de o pătură suprapusă, alcătuită dintr'o nobilime străină şi nesătulă, dintr'o funcţionărime incorectă şi din bancheri. Prin glasul acestora şi prin mişcările politice orientate radical, precum aceia iniţiată de sociologul Jászi, satul maghiar şi ţărănimea maghiară ajunseră în discuţia publică, a scriitorilor şi politicianilor, constituind în curând problema centrală a preocupărilor lor. Intr'adevăr, scriitorii de formaţie maghiară arată, cu multă violenţă, că soarta viitoare a naţiunii maghiare atârnă de ridicarea ţărănimii. Pornind dela gândirea politică a unui Széchenyi şi Värösmarty, nobili maghiari cari reprezintă tradiţia istorică maghiară, scriitorii aceştia luptă pentru o mişcare politică de afirmare a valorilor spirituale, economice şi politice ţărăneşti. Purtători de cuvânt ai claselor muncitoare, naţionale, luptători statornici şi pasionaţi pentru ridicarea tărănimii şi înlăturarea oligarhiei străine, Ady, Szabò, Mòricz, sunt scriitorii în cari stau isvoarele ideologiei tineretului maghiar din Ardeal, unde naţiune maghiară, înseamnă ţărănime maghiară.

Aşa se ivi, în viaţa ideologică a tineretului maghiar din Ungaria şi dela noi, din Ardeal, gândul unei orientări spre sate. Ea luă înfăţişări deosebite. Cercurile de formaţie politică marxistă, precum acel din jurul revistei *„Korunk"* (Secolul nostru), agită ideia luptei de clasă, ironizând cu vehemenţă orice atitudine de largă înţelegere şi iubire protectoare faţă de ţărănime, aşa cum apare aceea a grupului dela *„Erdélyi Helikon"*, care cuprinde scriitori şi gânditori de origine burgheză şi nobilă, precum şi intelectuali de formaţie clericală. Deosebită, şi de una şi de cealaltă din aceste atitudini, este atitudinea unor grupuri izolate de tineri maghiari cari, rămaşi fără posibilităţi de a munci şi de a-şi valorifica pregătirea, îndeamnă la o întoarcere la sat şi pledează pentru o rămânere la sat, ca să se asigure nu numai o rânduială a vieţii economice a insului şi câştigurile necesare traiului, dar şi echilibrul spiritual, atât de sdruncinat azi, al tineretului maghiar.

O atitudine nouă, mai completă şi cu mai largi posibilităţi de pătrundere în viaţa tineretului maghiar din Ardeal şi de transformare a ideologiei lui, ne prezintă lucrarea d-lui *Iosif Venczel*, intitulată: „Munca la sate şi mişcarea ardeleană pentru munca la sate", apărută la Cluj, 1935, în colecţia amintită a „Caetelor ardelene pentru ştiinţă". *(„A falumunka és az erdélyi falumunka mozgalom", irta Venczel Iószef, Erdélyi tudományos füzetek, 78 sz., Cluj 1935).*

Intocmită cu un deosebit simţ de preciziune şi sistem, întemeiată pe o bună cunoaştere a datelor problemelor desbătute, înzestrată cu o bogată şi bine prezentată bibliografie a chestiunilor teoretice şi a acţiunii practice, broşura de 32 pagini a d-lui Venczel, ne face cunoscută o latură deosebit de importantă şi deosebit de interesantă a vieţii culturale a maghiarilor din Ardeal.

Intelectual cu o temeinică pregătire sociologică, orientat asupra realităţilor sociale şi ţinând seama de ele, d-l Venczel, priveşte problema muncii la sate, a tineretului maghiar, condiţionată de situaţia specială politică şi socială a ungurilor din Ardeal în cadrul vieţii de stat româneşti. Deaceea, ţinând seama de nevoile naţionale şi spirituale ale minorităţii maghiare, dânsul urmăreşte problema legăturilor cu satul sub cele două înfăţişări, amintite la 'nceputul acestei cronici, şi anume: preocuparea ştiinţifică şi lupta naţională. In cazul de faţă, al muncii la sate, preocuparea ştiinţifică înseamnă cercetarea obiectivă a realităţii sociale a satului maghiar, iar lupta naţională duce la acţiunea organizată pentru ridicarea vieţii ţărănimii şi crearea unei pături naţionale de conducători politici.

Calea pe care o urmează tineretul maghiar, din Ardeal, ca să ajungă această ţintă este aceea a muncii la sate, pentru cunoaştere şi pentru acţiune, pregătind putinţa conducerii. Insă, atât acţiunea culturală cât şi problema conducerii satului nu pot avea o deslegare adevărată decât întemeiate pe cunoaşterea obiectivă ştiinţifică a realităţii sociale. Acţiunea culturală, ca să fie rodnică trebue să corespundă nevoilor vieţii spirituale şi economice a satelor maghiare ardelene şi tot aşa, problema conducerii acestor sate, ca problemă a formării tineretului maghiar ardelean ca problemă de pedagogie cetăţenească, socială şi naţională, îşi găseşte cea mai bună metodă tot în împrietenirea cu realitatea socială a satelor, în coborîrea voluntară între ţărani.

Problema fundamentală a muncii la sate este, aşadar, problema cercetării vieţii sociale săteşti,

Ca cercetarea să dea rezultate bune, e necesară întrebuinţarea unei metode care să asigure lucrări obiective, ştiinţifice, a unei metode sociologice care să fie, într'adevăr, metoda ştiinţei realităţii sociale. Metoda pe care o propune dl Venczel, pentru cercetarea sociologică a satelor maghiare, este metoda monografiei sociologice, aşa cum a fost concepută şi formulată de dl *Prof. Dimitrie Gusti* şi aşa cum a fost întrebuinţată de Institutul Social Român, în cei zece ani de cercetări sociologice, pe teren. Căutând să lege preocupările sociale şi orientarea teoretică a sistemului d-lui Prof. Gusti, de tendinţele politice şi orientarea doctrinară, recunoscute în lumea lumea ştiinţifică maghiară, d-l Venczel citează lucrarea cunoscută a sociologului maghiar *Gyula Ortutay: „A magyar falu kutatás uj utjai"*, (Metode noui în cercetarea satului maghiar, 1935). Iar cu prilejul criticei sumare pe care o face curentelor sociologice, din cercurile maghiare, citează lucrarea d-lui *Antal Bodor: A falu megismerése* (Cunoaşterea satului) şi lucrările d-lui *Mészár Oszkár*, privitoare la monografiile săteşti. Nu uită să citeze nici lucrarea fostului elev al Seminarului de Sociologie, de sub conducerea D-lui Prof. D. Gusti, *Lükö Gábor: A román „monografisták" falukutato munkája* (Activitatea de cercetarea satelor a „monografiştilor" români), pe care o socoteşte cea mai bună lucrare maghiară privitoare la sistemul sociologic al Şcoalei dela Bucureşti. Pe temeiul cunoaşterii, prin cercetări monografice, a realităţii sociale a satului, se începe serviciul voluntar de muncă, în spiritul „settlementelor agrare", îndreptându-se atenţia celor cari lucrează spre: a) educaţia poporului, prin organizarea activităţii culturale extra şcolare, conducerea grupărilor tinereşti, răspândirea publicaţiilor pentru popor, etc.; b) sănătatea poporului, prin conferinţe de îndrumare şi acţiune practică de educare cu privire la hrană, îmbrăcăminte, igienă, etc.; c) organizarea poporului, prin înfiinţare de asociaţii economice, prin lămurirea legilor, etc. Mijlocul potrivit pentru realizarea acestei acţiuni este organizarea păturei intelectuale în tabere de muncă, alcătuite din specialişti din diferite ramuri, cari să se stabilească la sate pe o durată mai mare de timp. Ţinta acestor lucrări este: 1. formarea unei mentalităţi comune, pe temeiul unei experienţe nemijlocite de viaţă, între păturile oprimate, adică între plugari şi intelectuali, mentalitate care să înlăture zidul despărţitor al neîncrederii dintre aceste două pături sociale, în folosul formării adevăratei comunităţi naţionale, şi 2) constituirea tinerimii universitare ca pătură conducătoare a poporului, prin integrarea ei în munca practică socială. (v. Venczel I. op. cit. pag. 13). Iată, aşadar, întreita înfăţişare a muncii la sate, înţeleasă, de cercurile tineretului maghiar din Ardeal ca cercetare monografică a satelor, ca acţiune practică de ridicare culturală a ţărănimii şi ca şcoală de conducere politică naţională a poporului; iată, arătată, potrivit cu necesităţile şi aspiraţiile sociale şi politice, ale unei naţionalităţi, care se află într'o permanentă stare sufletească de luptă, spirituală şi politică, funcţiunea ştiinţifică şi funcţiunea educativă a lucrărilor monografice. Dar, drumul spre sate al tineretului maghiar e hotărît, nu numai de această înţelegere teoretică a virtuţilor ştiinţifice şi practice a cercetării monografice, ci şi de o întreagă „ideologie sătească" care a cuprins întregul tineret de după răsboiu. In a doua parte a lucrării sale, d-l Venczel arată datele fundamentale ale ideologiei tineretului maghiar care-şi caută rosturile spirituale şi sociale în străbaterea drumului uitat care duce la sate.

Această ideologie hotărăşte idealul de viaţă al tinerimii maghiare în munca de cunoaştere şi în munca de conducere a ţărănimii maghiare, arătând că orientarea spre sate înseamnă acţiune de apărare a rasei şi luptă pentru afirmarea drepturilor de întâetate politică ale intelectualilor ridicaţi din clasa de mijloc. Generaţia nouă a clasei de mijloc îşi vede soarta şi ascensiunea strâns legată de comunitatea de interese cu masele muncitoare. „Ideologia sătească", formulată mai ales de scriitorii pomeniţi, Ady, Szabo, Moricz, a arătat, tinerimii maghiare, principiile de temelie ale vieţii sale: 1. conştiinţa de neam a clasei de mijloc maghiare stă în reluarea legăturilor cu ţărănimea; 2. civilizaţia şi cultura maghiară nu pot fi înviorate decât prin trăirea valorilor culturale săteşti; 3. sprijinirea şi apărarea intereselor economice ale ţărănimii, înseamnă sprijinirea şi apărarea intereselor economice ale naţiunii maghiare. (v. Venczel I. op. cit. pag. 17). Realităţile sociale arată că naţiunea maghiară nu mai are decât două straturi sociale trainice: poporul muncitor şi cărturărimea. Reforma agrară a nimicit latifundiile şi cu ele deodată a dispărut şi importanţa socială a nobilimei latifundiare şi tot aşa, prefacerile sociale şi politice au scos din rostul lor de conducere şi pe marii funcţionari, lăsând locul dintâi, în ierarhia

socială, clasei de mijloc, alcătuită din profesioniştii liberi, din dăscălime şi preoţime, care se constitue într'o pătură nouă, a cărturărimii, a „inteligheniei" cunoscute din Ardeal, cu rosturi de conducere. Din această clasă socială se ridică tineretul maghiar ardelean care ia drumul satelor, ca să cunoască adevărurlle vieţii lui de mâine. „Astfel, scrie d-l Venczel, rostul muncii la sate, în împrejurările noastre din Ardeal, se dovedeşte a fi o întrebare de seamă a politicei noastre naţionale. Ea nu este nici pe departe doar o atitudine socială sau un voluntariat care poate fi lăsat pe seama bunelor intenţiuni, ci este mijlocul cel mai nimerit şi mai rodnic pentru formarea nouii noastre cărturărimi conducătoare a naţiunii". (op. cit. pag. 18).

Partea a treia din lucrarea d-lui Venczel, cuprinde istoricul mişcării maghiare pentru munca la sate, arătând cercurile cari au lucrat în satele maghiare, publicaţiile pentru propaganda ideologiei şi înfăţişările felurite pe cari le-a luat această activitate. Lucrările încep în anul 1928, datorită unor asociaţii cu caracter confesional, precum *„Maljáth-Kör"*, *„Ifjusági Keresztény Egyesület* şi *„David Ferenc Egylet Ifjusági Köre"* a căror activitate a stat în concursuri cu privire la problemele vieţii săteşti, în anchete pe temeiul unor chestionare, în discuţii seminariale şi excursii la sat, căutând să întreţină o atmosferă prielnică „ideologiei săteşti" a societăţii maghiare. O organizaţie mai puternică şi cu un caracter mai statornic, este „Seminarul sătesc al tinerilor ardeleni", *(Erdélyi Fiatalok Faluszemináriuma)*, constituit de studenţimea universitară, în Noembrie 1930, ca să dea, cărturărimii muncitoare ardelene, material, mijloace şi puncte de vedere ştiinţifice, pentru rezolvarea problemelor economice, sociale şi culturale ale satelor maghiare. „Temelia Seminarului sătesc este convingerea că, problema hotăritoare a vieţii maghiarimii din Ardeal este satul maghiar, de soarta căruia este răspunzătoare, în primul rând, cărturărimea maghiară". (op. cit. 20). Acest seminar a ţinut conferinţe, cercuri de studii şi a organizat demonstraţiuni culturale şi educative la sate; deasemenea a editat următoarele lucrări: 1. Gyalay Pap Zsigmond: Poporul şi „inteligenţa" *(A nép és az intelligencia)*; 2. Demeter Béla: Cum să studiez viaţa satului? chestionar, *(Hogyan tanulmányozzam a falu életét?* kérdöiv); 3. Demeter Béla: Satul şi curentele spirituale *(A falu és a szellemi áramlatok)*; 4. Mikó Imre: Satul ardelean şi problema naţionalităţilor *(Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés)*. Pentru tinerii cari părăsesc şcoala secundară au organizat un concurs, propunând, spre desbatere, următoarea problemă: „Cum a ajuns tinerimea maghiară de după războiu la sate? Generalizarea mişcării pentru munca la sate s'a înfăptuit prin revista *„Erdélyi Fiatalok"*. (Tinerii ardeleni).

Dintre rezultatele, mai însemnate, ale activităţii de până acum, întreprinsă sub semnul acestei ideologii, d-l Venczel comunică următoarele: colecţia de desene şi fotografii a d-lui Prof. Pálffi Zoltán, privitoare la arta populară a satelor din jurul moşiei Bánffy; colecţia de 24 cântece populare adunate de d-l Szabò Géza; studiul economic al D-lui A. Miklos; studiul despre problema naţionalităţilor al D-lui Miko şi cel despre problema mentalităţii a d-lui Demeter. Lucrările sociologice şi practice ale „Tinerilor Ardeleni", au avut ca model, în primul rând, companiile de cercetări monografice ale Institutului Social Român şi ale Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol", şi apoi taberele de muncă săseşti din Ardeal.

Mişcarea sătească a tinerimii maghiare din Ardeal este încă departe de rezultatele câştigate de instituţiile dela cari ia îndrumări teoretice şi practice. Dar, nu trebue să uităm că este o mişcare nouă, care abia acum se organizează şi abia acum şi-a precizat temeliile ştiinţifice şi idealurile sociale. Aşa cum se înfăţişează acum, mişcarea asta a tineretului maghiar din Ardeal, cuprinde. unele lucruri îmbucurătoare şi altele cari trebue să fie o mustrare aspră pentru tineretul nostru universitar. Pătrunderea sistemului de gândire sociologică al d-lui Prof. Gusti şi a metodei monografiei sociologice în lumea ştiinţifica maghiară din Ardeal, nu poate avea decât urmări bune, atât în privinţa cunoaşterii pământului statului naţional român, cât şi în ceeace priveşte legăturile ştiinţifice dintre minoritatea maghiară şi lumea ştiinţifică românească. Şi tot aşa socotim că acţiunea de cunoaştere a realităţilor sociale ardelene va avea urmări fericite şi în ceeace priveşte mentalitatea politică a minorităţii maghiare din Ardeal.

Dar ceeace credem că trebue socotit deosebit de pilduitor, pentru întreaga pătură intelectuală românească, şi în întâiul rând pentru tinerimea universitară, ceeace socotim că trebue să constitue o mustrare îndemnătoare la faptă nouă, este strădulnţa necurmată pentru naţie, pe care o dovedeşte drumul spre sate al tinerimii maghiare din Ardeal. Neglijat de oficialitatea budapestană şi

de cercurile oligarhiei ardelene, rămas singur, doar cu cărţile pline de revoltă şi chemare spre muncă naţională ale unor scriitori anatemizaţi de o opinie publică înstrăinată, tineretul maghiar a ştiut să înveţe din pilda altora şi cercetând atent mişcarea din jurul Profesorului Gusti, a luat de acolo tot ce putea să folosească pentru scopurile lui naţionale, spirituale şi politice. Intăriţi acum, prin cunoaşterea unei metode ştiinţifice de lucru, ei îşi urmează, mai departe, drumul lor de apărare naţională şi de afirmare spirituală, drumul lor spre sate, de unde aşteaptă îmbogăţire sufletească şi tovărăşie de luptă, între cei cari gândesc şi cei cari muncesc, pentru idealuri comune.

Ei îmbrăţişează astfel, mai înainte ca ea să fi străbătut în toate colţurile cărturărimii noastre, sistemul de gândire sociologică al Şcoalei dela Bucureşti şi concepţia etică şi socială a D-lui Prof. Gusti, trăgând şi toate urmările sociale şi politice.

Am înfăţişat aici, mişcarea începătoare a tineretului maghiar din Ardeal, cu tot ce cuprinde ea ca entusiasm şi dragoste de neam, în nădejdea că adaug, astfel, un cuvânt de îndemn, spre a răspunde la chemarea cea mare de activitate creatoare, pe care o rosteşte, Şcoala Românească de Sociologie, către tinerii noştri cărturari, arătându-le drumul muncii de cunoaştere şi îndrumare a satelor româneşti.

OCTAVIAN NEAMŢU

AL TREILEA FILM DOCUMENTAR AL INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN: „SATUL ŞANŢ"

In ziua de 5 Februarie anul curent, I.S.R-ul, în colaborare cu Fundaţia Culturală Regală Principele Carol, a prezentat în sala cinematografului Aro, ultimul său film documentar, „Satul Sanţ", lucrat cu prilejul campaniei monografice din judeţul Năsăud.

In faţa a peste 2500 de spectatori, printre cari se numărau mulţime de profesori, intelectuali, membrii ai Corpului Diplomatic, studenţi şi elevi de şcoală, filmul a putut fi văzut, întovărăşit fiind de excelentul cor ţărănesc al Căminului Cultural din satul Leşu (Jud. Năsăud) care a cântat melodii locale, armonizate de conducătorul corului, D-l Fl. Bădoiu, membru în echipa studenţească regală din acel loc.

Intr'o scurtă cuvântare de deschidere, D-l Prof. D. Gusti a afirmat cu tărie noutatea şi importanţa deosebită a filmelor de felul documentarelor noastre. Intr'adevăr este locul să arătăm din nou, cu acest prilej, gândul care a stat la temelia alcătuirii tutulor filmelor noastre: Drăguş (1929) Cornova (1931) şi Sanţ (1935).

Un film documentar sociologic nu trebuie şi nu poate fi confundat cu filmele producţiei industriale cu care suntem obişnuiţi. Intr'un documentar nu există un scenariu propriu zis şi nici actori de meserie, dirijaţi de un regisor. Ci documentarul se mărgineşte la luarea unor serii de vederi, după technica întrebuinţată pentru jurnalele filmate. Aceasta nu înseamnă însă că nici-un gând regisoral n'ar fi amestecat în film, ci numai că regisorul intervine doar în alegerea scenelor care trebuesc filmate. Regisorul spune numai *ce să fie* cinematografiat, dar nu intervine în felul în care se desfăşoară scena filmată.

Care este atunci criteriul de alegere a scenelor? Aci intervine aportul deosebit al Institutului Social Român. Filmele documentare de până acum, aveau tendinţa de a nu scoate în evidenţă decât ceiace erea pitoresc în viaţa unui grup social. Filmele noastre sunt însă filme sociologice, în sensul că ne folosim de criterii sociologice în alegerea scenelor pe care le filmăm. Scopul nostru nu este numai de a fermeca ochiul, ci de a uşura înţelegerea sistematică a satului românesc. De aceia înfăţişăm într'un film cât mai mult şi mai caracteristic material din întreaga serie a „cadrelor" şi „manifestărilor". Schematic deci, orişice film documentar sociologic trebuie să înceapă prin a ne da o descriere geografică a satului a aşezărilor omeneşti de acolo o descriere a tipurilor biologice, să ne facă pe cât se poate să înţelegem trecutul satului, atmosfera specială istorică proprie unităţii noastre sociale, să dea apoi o descriere completă a muncilor din sat, a ceremoniilor sărbătoreşti, a vieţii lui spirituale, juridice şi administrative.

Iată astfel, filmul din urmă începea prin descrierea aşezării satului Sanţ, înghesuit pe valea Someşului, la poalele muntelui Inău, cu case în-

şirate de-alungul „Drumului Ţării" care duce spre Moldova, sau urcate sus pe dealurile din jur. Unele case mari, altele mici, de un anume fel de construcţie şi înfăţişare. Urma apoi o descriere a meseriilor din sat, dulgheri, potcovari, negustori ambulanţi, etc. Evident, din loc în loc, tipuri de bărbaţi, femei, copii, stând pe loc sau umblând în voie pe stradă, sau în gospodării. Viaţa la stână, atât de importantă, este şi ea arătată pe larg, după cum şi pădurăritul. Alte munci din regiune pe care le-am filmat au fost cele ale lucrării cânepei şi ale fânului, care în aceste sat se aduce foarte cu greu, din locuri înalte de munte, prin povârnişuri repezi, pe sănii alunecând pe iarbă sau pe gâteji. Se trece apoi la filmarea unei ceremonii agrare, „Cununa", a cărei descriere o dăm în numărul de faţă al Revistei. Prin aceasta am intrat în viaţa spirituală a satului în care, după ce arătăm şi câteva scene de descântece, avem prilejul să insistăm asupra vieţii religioase propriu zise, strânse în jurul Bisericii.

La ieşirea din Biserică am prins scena „poruncilor" adică a adunării oamenilor în faţa Primăriei, unde notarul comunică veştile şi ordinele săptămânale.

Urmează apoi scene ceremoniale: înmormântarea este prinsă întreagă, din clipa scoaterii mortului din casă, până la pomana care urmează îngropării. Partea cea mai lungă a filmului o constituie însă nunta, foarte bogată, din acest sat. De Sâmbătă seara, când se face steagul de nuntă, merg colăcarii să vestească prin sat şi se adună lumea la „Sâmbăta pomului" până a doua zi când asistăm la seria de drumuri rituale, la naş, la mireasă, la mire, la primărie, iar la mire, mireasă, naş şi însfârşit Biserică, totul a fost înregistrat aşa că spectatorul să înţeleagă lămurit fazele ceremoniei. După Biserică mersul colăcarilor cu mirii, tocmeala starostelui la poarta casei, furatul miresii, proba de destoinicie pe care o dă mirele trebuind să nimerească cu puşca în oala aşezată în vârful unui par, dau prilej unor scene cărora nu le lipseşte nici interesul dramatic. De asemeni ospăţul şi îmbrăcarea miresii ca nevastă şi ducerea, a doua zi, a „pomului", la naşi.

La sfârşitul filmului, s'a adăogat şi un capitol care priveşte munca echipei regale studenţeşti din satul Sanţ, în toate domeniile culturii săteşti: sănătate, muncă, minte şi suflet.

Credem că am reuşit astfel să înfăptuim gândul nostru şi să dăm într'adevăr o descriere complectă a satului, în toate laturile care permiteau o cinematografiere.

Rezultatul obţinut este fără îndoială de mare interes: mai întâi filmul alcătueşte un surplus de documentare pentru monografia făcută. Ca instrument de laborator, filmul ne îngăduie să studiem, înregistrate mecanic, multe părţi din viaţa satului, care nu pot fi altfel înţelese: de pildă jocurile. Ca document pentru generaţiile viitoarea, care îl vor găsi păstrat în cinematoteci speciale, filmul va fi de nepreţuit. Dar şi ca mijloc de educare a contemporanilor filmul este un mijloc excelent. Toţi cei care au văzut un asemenea film au trebuit să recunoască a fi învăţat multe lucruri.

Insfârşit realizarea artistică propriu zisă este cu totul deosebită. Desigur, noi nu am voit să facem în primul rând artă. Condiţiile în care se lucrează un asemenea film, ne şi împedică, de multe ori, de la aceasta. Filmul trebuie să fie luat astfel ca, pe cât e cu putinţă, cei care sunt filmaţi să nu bage de seamă. Altfel încetează de a fi naturali, se simt supraveghiaţi şi mişcările lor sunt stângace. Fiecare doreşte să vadă ce se întâmplă; lumea se adună şi se înghesuie în jurul ciudatului aparat cu manivelă; toţi părăsesc lucrul pe care îl făceau şi se uită atent drept acolo unde nu trebuie, adică în aparat. Inghesuiţi, fără perspectivă largă în faţă, cu oameni care mai rău te încurcă voind să te ajute, situaţia operatorilor de documentare nu este din cele mai plăcute, cu atât mai mult cu cât şi aparatele de care se servesc trebuesc să fie aparate lesne de mânuit, însă prin aceasta însăşi mult inferioare adevăratelor uzine greoaie ale cinematografiei moderne.

Cu toate acestea, am reuşit a convinge pe săteni, mai dinainte, să nu ne bage în seamă, să nu se uite la aparate, să nu se'nghesuie, ci să-şi vadă de treabă ca şi cum n'am fi. Am reuşit de-asemeni să-i înşelăm adeseori, filmând când nu se aşteptau, stând la pândă ca la vânătoare. Bunul simt al Sănţenilor ne-a fost însă de un netăgăduit ajutor: o pot spune cei care au văzut filmul. Sunt prea puţine scenele stricate din pricina neînţelegerii oamenilor. Şi astfel, ne-am pomenit că filmul nu este numai un bun documentar ci şi un film frumos. Satul românesc are uneori înfăţişări sărbătoreşti cu totul falnice, adevărată plăcere plastică de fiecare clipă şi în film am ştiut să ne folosim de acest lucru.

Desigur filmul are mari defecte. In primul rând este mut. In al doilea rând a fost făcut în

condiţii de mizerie. Casele de filme industriale îşi permit luxul, cu toate că lucrează cu scene minuţios pregătite şi repetate mai dinainte, să arunce mai mult de jumătate din pelicula luată. Dintr'o mie de metri, se aruncă tot ce nu e reuşit, păstrându-se cel mult 250-300 de metri. Noi a trebuit să păstrăm aproape tot. Scenele vii, de viaţă, nu pot fi repetate de dragul unei fotografii pe care o nădăjdueşti mai bine reuşită a doua oară. Şi bugetele obţinute — pentru care trebuie să mulţumim în primul rând d-lui subsecretar de stat Eugen Titeanu — ereau totuşi relativ prea mici, ca să ne permitem luxul, totuşi necesar, de a strica material de probă. Aşa că învăţămintele pe care trebue să le tragem, nu numai noi, dar şi aceia care se gândesc la crearea unui film românesc, sunt următoarele:

In primul rând, în ţara românească, documentarele au un rost şi o putinţă de înfăptuire neîntâlnită în alte părţi. Aceste documentare trebuesc să urmeze linia arătată de I. S. R. aceia a descrierii sistematice sociologice a vieţii întregi a satului. In sfârşit, ne trebuesc aparaturi cinematografice, sonore, special adaptate pentru acest lucru şi mijloace materiale suficiente. Dar dacă am avea la îndemână toate aceste mijloace, suntem siguri că am putea crea un gen de film românesc care ar putea fi văzut, spre cinstea noastră, nu numai în România ci şi în toate ţările din lume.

H. H. STAHL

INSTITUTE PENTRU CERCETAREA VIEŢII ROMÂNEŞTI

1. ACTIVITATEA INSTITUTULUI SOCIAL BASARABIA

Iniţiativa înfiinţării Institutului nostru la Chişinău, aparţine D-lui Profesor Universitar Dimitrie Gusti, Preşedintele Institutului Social Român din Bucureşti şi D-lui Pann Halippa, care a convocat în acest scop, în toamna anului 1934, la Chişinău, mai multe şedinţe publice, explicând necesitatea acestei instituţii ştiinţifice pentru viaţa obştească a Basarabiei şi ţării întregi.

Inaugurarea Institutului a avut loc la Chişinău în ziua de 18 Noembrie 1934, în sala de festivităţi a Primăriei Municipiului Chişinău, de faţă fiind D-l Prof. Univ. D. Gusti, D-l Alex. Costin secretarul general al I. S. R. din Bucureşti, D-l I. Costin, primarul Chişinăului şi lumea intelectuală din acest oraş.

Institutul şi-a ales ca sediu Palatul Primăriei Chişinău, organizându-se în 16 secţiuni.

Preşedinte de onoare este M.S. Regele Carol II.

Preşedinte activ, D-l Pann Halippa.

Vice-Preşedinţi:

D-l Ion Costin, Primarul Chişinăului,

D-l Vladimir Cristi, fost ministru,

Vice-Preşedinţi:

D-l Ştefan Ciobanu, profesor universitar şi membru al Academiei române,

D-l N. Popescu-Prahova, profesor universitar şi Decanul Facultăţii de Teologie din Chişinău.

P. S. S. Serghie Bejan, profesor universitar, Facultatea de Teologie, din Chişinău.

Secţiunile institutului sunt următoarele;

1. Secţia Istorică, condusă de D-l prof. univ. Ştefan Ciobanu.
2. Secţia Cultelor, condusă de D-l prof. univ. Popescu-Prahova.
3. Secţia Culturală, condusă de D-l prof. univ. Toma Bulat.
4. Secţia de Politică Administrativă, condusă de prof. univ. A. Boldur.
5. Secţia Agricolă, condusă de D-l prof. univ. A. Cardaş.
6. Secţia de Politică Externă, condusă de D-l Pann Halippa.
7. Secţia Economică, condusă de D-l prof. T. Al. Ştirbu.
8. Secţia Sanitară, condusă de D-l Dr. P. Cazacu.
9. Secţia Juridică, condusă de D-l C. Georgescu-Vrancea, Consilier de Curte.
10. Secţia Sociologică, condusă de D-l Prof. H. Dăscălescu.
11. Secţia Bibliologică, condusă de D-l Prof. L. T. Boga.
12. Secţia de educaţie naţională, condusă de D-l Col. V. Nădejde.
13. Secţia Technică şi Urbanistică, condusă de D-l Inginer Inspector General N. Profiri.
14. Secţia de studii cooperatiste, condusă de D-l Vas. Ghenzul.
15. Secţia Statistică, condusă de D-l Vice-Primar D. Apostolescu.

16. Secția de studii feminine, condusă de D-na Dr. E. Alistar-Romanescu,

Secretar General D-l Prof. P. Ștefănucă.

Institutul și-a început imediat activitatea, în două direcții:

a) Pe calea conferințelor publice; b) Cercetări monografice.

Secțiunile au început lucrările prin comunicări în sânul lor și prin schimb de vederi în secțiuni unite.

Din activitatea anului 1934-1935 remarcăm:

1. Conferința D-lui Prof. Dr. Ion Răducanu: „Factorul monetar în criza economică mondială", 9 Decembrie 1934.

2. Nevoile industriei Basarabene, desbaterile secției economice a Institutului, 14 Decembrie 1934.

3. Problema muncii în Basarabia, desbaterile secției economice, 21 Decembrie 1934.

4. Politica bancară în Basarabia, desbaterile secției economice, 12 Ianuarie 1935 (Comunicarea D-lui Senator Sinadino).

5. Politica creditului în Basarabia, desbaterile secției economice, 18 Ianuarie 1935.

6. Problema muncitorească, desbaterile secției economice, 10 Februarie 1935.

7. Regimul Contingentării și Politica Comerțului-Exterior a României, desbaterile Secției Economice, — 20 Februarie 1935.

8. Problema drumurilor în Basarabia, desbaterile secției economice, 7 Aprilie 1935. (Comunicarea D-lui Ing. N. Profiri).

9. Valorificarea producției Basarabene prin cooperație, desbaterile secției economice, 21 Aprilie 1935. (Comunicarea D-lui Prof. Pavelescu).

10. Statul țărănesc, conferința D-lui Ion Mihalache, 27 Mai 1935.

In tot timpul verii Institutul nostru a trimes o echipă de cercetări monografice în comuna Iurceni, jud. Lăpușna, compusă din: D-l Aurel Sava, Președinte al Tribunalului Lăpușna; Prof. P. Al. Știrbu, Președintele Secției Economice a Institutului; Prof. P. Ștefănucă, secretar general al Institutului; Prof. S. Gonța, S. Bogoș, V. Adiasevici, Dr. B. Grigoriev, Dr. Veterinar Grădinaru, Dr. Erhan, Ing. Silvic I. Porucic, Ing. Agronom A. Romanovici, Geolog T. Porucic, și o echipă de statisticieni.

Această echipă monografică a stat la Iurceni întreaga lună August 1935, adunând material din toate domeniile pe care l'a prelucrat, apoi, la Chișinău în lunile Septembrie și Octombrie. O parte din acest material a fost trimis la expoziția echipelor regale din București (Parcul Carol), ce s'a deschis în Noembrie trecut.

Tot în toamna anului trecut, Institutul Social Român din Basarabia a întocmit un plan al monografiei Chișinăului, în legatură cu serbarile jubiliare de 500 de ani de existența a acestui oraș.

Materialul adunat și prelucrat dela Iurceni se comunică astăzi în ședințe publice în sala Primăriei. Până acum au făcut comunicari: D-l Aurel Sava la 10 Ianuarie a. c. (Partea Istorică).

D-l Prof. P. Ștefănucă a vorbit la 17 Ianuarie a. c. (Folclor),

D-l Prof. P. A. Știrbu a vorbit la 31 Ianuarie a. c. (Viața Economică a satului Iurceni).

D-l T. Porucic, a vorbit la 7 Februarie (Partea Geologică).

D-l Dr. Grigoriev a vorbit la 14 Februarie (Partea sanitară).

D-l S. Bogos vorbește la 21 Februarie (Partea statistică).

D-l A. Romanovici vorbește la 28 Februarie (Viața agricolă a satului Iurceni).

Vor mai face comunicări D-nii profesori S. Gonța și V, Adiasevici.

Secția Economică, în afara de cercetari monografice și lucrările în secție, a mai organizat o serie de conferințe publice, având ca subiect: „Doctrine politice și economice contimporane". Conferințele au loc in fiecare Duminică în sala Eparhială (Primește 1200 de ascultatori) la orele 12 amiaza. Până acum au conferențiat D-nii C. Radulescu-Motru, Ion Raducanu, Simion Mehedinți, Nicolaa Iorga, Grigorie Mladenatz, M. Ghelmegeanu, Gh. Tașcă, A. C. Cusin, Mircea Djuvara, Virgil Madgearu, N. Ghiulea, Aurelian Bentoiu.

Vor mai conferenția D-nii Victor Slavescu, Nichifor Crainic, Alex. Popescu-Necșești, Pamfil Șeicaru, Dimitrie Gusti, Ion Mihalache, Mihai Ralea, Petre Andrei, Em. Brancovici, Gr. Iunian, Andrei Rădulescu, Gh. I. I. C. Brătianu, Const. C. Giurescu, Const. Argetoianu, Vasile Sasu, D. R. Ioanițescu, Gr. Trancu-Iași, I. Teodorescu și Grigore Filipescu.

In vara anului curent Institutul Social Român din Basarabia proectează de a face noi cercetări monografice din alte regiuni.

Materialul comunicat în ședințe publice, precum și conferințele dela sala Eparhială în curs se stenografiază și se clasează pe dosare separate, urmând ca ulterior să fie publicate într'un volum separat.

Prof. T. Al. ȘTIRBU

2. INSTITUTUL DE CERCETĂRI AGRONOMICE AL ROMÂNIEI, (I. C. A. R.)

Prefacerile economice şi sociale ale agriculturii româneşti şi încadrarea acestei ramuri de producţie în sistemul capitalist, au creat probleme noui pentru economia naţională ca şi pentru aceea individuală. Proprietatea latifundiară dinaintea războiului avea rentabilitatea garantată, pentrucă agricultura se făcea pe suprafeţe întinse cu puţin inventar agricol la unitatea de suprafaţă cu puţine mijloace ştiinţifice de producţie, cu mâna de lucru îndestulătoare şi ieftin plătită. Mai mult, din punct de vedere comercial, produsele solului aveau un regim relativ constant şi desfacerea cu preţuri renumeratorii era asigurată.

După ultima reformă agrară, proprietatea agricolă fărămiţându-se în numeroase loturi neeconomice, micul agricultor, trebuie să lucreze cu eforturile mărite, pentru a-şi satisface consumul familiei şi nevoile exploatărei. Lipsa de inventar agricol, lipsa de cultură profesională şi lipsa unor cunoştinţe de o bună technică, adaptată localităţii, face pe gospodar neputincios în faţa nevoilor vieţii şi în faţa cerinţelor pretenţioase ale pieţelor agricole de astăzi, Ca să nu mai vorbim de ultimele necazurile pe cari le-au suferit agricultorii noştri: criza generală, îndatorările făcute, preţuri mici la produsele vândute, preţuri mari la produsele industriale cumpărate, etc. Există, fără îndoială, o întreagă schimbare a procesului de producţie agricolă şi *numai o nouă sistemă de exploatare agricolă ca şi o bună technică a noastră şi nu de împrumut*, bazată pe cunoştinţele ştinţifice, ne va ajută să îmbunătăţim producţia unitară de astăzi, să ridicăm calitatea produselor şi să mărim rentabilitatea muncii săteanului, De aceasta, la baza technicei agricole şi noi trebuie să punem adevărul ştiinţific şi să înlocuim rutina pe care, peste tot, vremurile au dărâmat-o. Şi la o bună techică agricolă nu putem ajunge decât prin studii numeroase şi complete, pe regiuni, ale tuturor factorilor locali naturali: climă, sol, vegetaţie, ca şi acelor sociali- economici. Este deci, în totul, o problemă de cercetare experimentală şi pentru aceasta s'a simţit nevoia creierii Institutului de Cercetări Agronomice al României, cu staţiunile sale experimentale regionale, care trebuie să organizeze şi să coordoneze într'un program unitar această activitate experimentală şi prin mijloace ştinţifice să rezolve numeroasele probleme cari frământă astăzi agricultura noastră.

Institute similare găsim în toate statele europene. Dintre statele vecine, Polonia are 3 Institute de cercetări agronomice, Cehoslovacia are unul central şi câte un Institut de cercetări regional pentru fie care province. In Franţa într'un Institut central snnt reunite toate staţiunile şi laboratoriile puse în serviciul agriculturii. In Statele Unite există un consiliu naţional ştinţific care coordonează toată munca ştiinţifică pentru agricultură.

Institutul de Cercetări Agronomice al României a fost creiat în anul 1927 şi de atunci are o activitate destul de cunoscută. Conform legii de înfinţare, Institutul va îmbrăţişa, domeniul agriculturii, în întregime. Astăzi, I. C. A. R.-ul cuprinde în Bucureşti, opt secţiuni şi trei staţiuni, iar în diferite regiuni ale ţării are încă 12 staţiuni regionale, are laboratorii şi numeroase câmpuri experimentale. Succint dăm activitatea Secţiunilor şi principalelor Staţiuni. *Staţiunea de fitotehnie* se ocupă cu studiul metodelor de cultură, cu îmbunătăţirea pământului prin lucrări potrivite şi îngrăşăminte. *Secţiunea de ameliorarea plantelor şi controlul seminţelor* se ocupă cu selecţiunea planteler cultivate, cu creiarea de sosoiuri superioare celor existente şi face controlul seminţelor de lucernă şi trifoi, destinate exportului.*Secţiunea de fitopatologie* cercetează duşmanii şi boalele plantelor, mijloace de a le preveni şi a le combate. *Secţiunea de chimie agricolă*, studiază din punct de vedere chimic şi microbiologic, pământul, nutreţurile şi toate produsele agricole. *Secţiunea de morărit şi panificaţie*, execută analize şi studii în vederea cunoaşterii calităţilor cerealelor noastre şi în special se ocupă cu problema făinurilor şi cu proprietăţile lor panifiabile. *Secţia de economie rurală* studiază din punct de vedere economic toate rezultatele dobândite pentru technică şi pe lângă o serie de anchete economice, cercetează pe bază de contabilităţi agricole şi pe bază de bugete ţărăneşti organizarea agriculturii româneşti şi rentabilitatea ei anuală. *Secţiunea de geniu rural*, neorganizată complet încă, urmăreşte problemele de îmbunătăţire funciară, drenaje, îndiguiri irigaţii şi construcţii rurale. *Secţiunea de creşterea vitelor*, care este în curs de organizare şi care va trebui să colaboreze cu Institutul Naţional Zootehnic, studiază animalele în complexul gospodăriei agricole şi cu deosebire problema muncii, a producţiei şi nutriţei celei mai raţionale.

In Bucureşi, Institutul are încă trei staţiuni: *Staţiunea de încercarea maşinilor* care se ocupă

cu problema maşinismului în agricultură; *Staţiunea chimică oenologică* se ocupă cu analizarea vinurilor şi a băuturilor spirtoase şi cu alte probleme de chimie agricolă; *staţiunea de entomologie* care cercetează paraziţii animali ai plantelor cultivate, mijloacele de prevenire şi acelea de combatere.

Ar fi interesant să putem rezuma şi unele din rezultatele exerimentale ale diferitelor secţiuni şi staţiuni. Rezultatele acestea, dealtfel, Institutul, le-a publicat până acum în cele şase volume apărute din Analele sale şi în seria de lucrări intitulate, unele „Metode, Indrumări, Rapoarte şi Anchete", altele „Propagandă şi Popularizare". Cu toate că agricultura trece prin mari greutăţi este îmbucurător, că în multe părţi ale ţării se obsearvă o tendinţă spre progres şi o preocupare lăudabilă a micilor şi marilor agricultori de a adopta noui sisteme de exploatare şi noui metode de cultură care să le mărească rentabilitatea exploatării lor. In această interesare a agricultorilor, rolul Institutului este pe primul plan, pentru că ei găsesc în materialul de fapte, experienţe şi cercetări, adunat de Institut până acum, un bun îndreptar pentru condiţiile speciale ale agriculturii noastre. In activitatea culturală a ţării, Institutul de Cercetări Agronomice este o instituţie de cercetare ştiinţifică de prim ordin şi un valoros instrument de progres agricol.

Ing. ION C. VASILIU

DOCUMENTE

CUM A FUGIT ION POPARAD DIN DRĂGUŞ, IARNA PESTE MUNŢI, IN ŢARĂ, DE FRICA JANDARMILOR UNGURI

Ion Poparad, din Drăguş, în vârstă de 74 ani, analfabet, a fost toată viaţa lui cioban la oi şi cioban a rămas, în ciuda unei scurte emigrări, de doi ani jumătate, întâmplată prin 1905, în America la Verona Alliance Ohaio.

In timpul războiului „a păţit una", care era să-l coste viaţa: a avut de furcă cu jandarii unguri care-l aflaseră că făcea contrabandă de soldaţi români dezertori din armata ungurească, trecându-i dincolo, în ţară. Mi-a povestit păţania într'o seară de Paşti, în luna Mai 1932, la el acasă. Am stenografiat spusele lui şi le înfăţişez acuma scrise, fără de îndreptări din partea mea, în forma lor fermecătoare, de frumoasă ţinută literară, adânc simţită şi limpede rostită:

Povestea porneşte de la ciobănie. Bate câtva timp în loc, apoi pleacă avântată! Iat-o:

*

„Am apucat-o demult, ciobănia; de atunci de cînd eriam copil. De atunci am ciobănit eu la iele. Apoi dup'aceia, am petrecut cu bine, cu oile şi după aia m'a pus baci. 17 veri. 17 ani am făcut băcie! Ştiţi d-vstră cum este.

Aşa domnule! Cînd m'am dus întîi, m'am dus în munţi la Sîn Gheorghe. M'am dus la Lomu lui Oni, în Sîmbăta. Are ficiori. Şi acum trăiesc. Era stăpîn de munte. Am stat trei ani acolo. Dup'aceia am venit acasă şi apoi m'am apucat iar de oi. Am mai ciobănit după aia!

Eram de 17 ani şi a venit unu din regat, dar dela noi din sat, ştii! Şi m'a dus în Romînia acolo. In Romînia acolo, am stat vre-o şase ani. 6 ani! După aia am venit acasă şi am scăpat de cătănie. Apoi m'am însurat. Apoi am mai stat, n'am mai umblat cu oile, cîtva timp. După aia iar m'am apucat de oi.

Apoi acum, cînd am fost baciu, am fost la Vartolomei în Ucea de jos, 7 veri după olaltă am fost. Asta, am fost baciu la oi... Eram iar la oi. (După aceia am cumpărat şi noi munte).

Atunci cînd am fost la Vartolomei baciu, mi s'a întîmplat chiar aşa: — că era chiar în timpul războiului. Ieu am fost, cum spui, baciu şi am venit la Sfînta Maria acasă. Am gătat cu oile şi am venit acasă. A fost unu din Rucăr, un prieten din Rucăr, — fir'ar al dracului să fie, că ăla era să mince capu mieu: „*No*, zice: *uite ce'i! dumniata ştii peste graniţă?*" Zic: „*ştiu*". — „*Am un ficior şi un popă*". Acu însă un ficior a fost cătană atunci, care era cu el acasă. Şi zice: *i-am dat 500 de lei căpitanului şi l'a ocălit, să nu-l ducă la front. Şi acum cătana este în vacanţă.* Spune: „*i-o dat vacanţă de 20 de zile*". Că „*să faci ce faci, că almintrelea nu se mai poate, musai merge la front*". Zice: vine la mine şi zice: „*să mă duci*". Zic: „*te duc*".

Şi am luat şi de la noi pe Gheorghe, ca iar avea ùn ficior aşa, Ţintea Căprarului. Şi m'am dus cu ei. M-am dus în Ucea mare, pe acolo unde-am ştiut ieu; i-am dus dincolo şi am venit acasă. Nu a ştiut nimeni nimic, noroc bun.

Şi numai ce să văz! Tată-său lui, s'a dus la circiumă în Rucăr. Şi au mai fost ficiori în Rucăr, acolo. Zice: *mă, ia spune cine o trecut pe al tău, peste vârf încolo? Să-l treacă şi pe-al meu!* Că *„uite aşa şi pe dincolo"*, că *„nu ştiu ce"*. Mă pomenesc cu vre-o 4 oameni la mine. *Aşa, aşa!* No, f......-i! Am băgat-o pe mînecă, zic, acolo! Că, iertaţi-mă, ieu am ştiut ce urmează lucrului ăluia. Să fi fost plini de bani şi nu mă duceam, d amne fereşte. Să fi fost plini de bani!

Şi am plecat; noroc bun.

Pe urmă a sosit unu pe la vre-o şase săptămîni, din Bucureşti. A venit acasă! L-a luat jandarmii la întrebare. M-o spus *„Cine v'o dus?"* *„Cutare"*.

A venit jandarmii după mine; dar n'am fost acasă. Au fost jandarmii după mine să mă prinză şi noroc bun. Eu, ce să fac? Am plecat la deal. Am luat două păini în traistă şi am plecat pe zăpadă.

Era zăpadă, uite cam pîn'aici. Ca cum este şi acum în munte. Şi m'am dus. Şi m'am dus şi nu am putut trece în ziua aia, că a fost tot ghifor. Ploua şi ghifora de nu te vedeai nici în căruţă. Şi aşa, am zis ieu — că nu ştiam că unde's şi eram ud, cioareci, tot. Ştii, că tot prin zăpadă pînă'n brîu mă băgam. Şi Domne, ce să mă fac? Mă prăpădesc acum aici. Doamne ridică negura să văz numai unde's. Am ridicat mâinile'n sus: ridică negura să văz unde's. Şi numai a făcut Dumnezeu aşa. A ridicat negura, uite-aşa, în sus aşa numai: Şi am văzut locu şi am ştiut unde's. Doamne, nu mai este cu putinţă! Că nu mai puteam da doi paşi. Şi a trebuit să cobor seara, îndărăt la stînă, aici în Valea Sâmbetii. Aşa erea o căsoaie de domni, acolo la stână. Şi pe urmă zic: aici nu poate sta nimeni fără foc. Ştii, că erea zăpadă pînă'i lumea. Am venit încet pe întunerec, am văzut că nu-i nimeni şi m'am băgat în stână. Am pus straista în stînă, am luat nişte lemne din strungă, uscate, am făcut foc şi mi-am uscat cioareci, izmene, tot. No! Am stat aşa, pînă ziua. Dar nu m'am culcat, Numai pe un butuc am stat. Uite cum şez aici, aşa. Dinspre ziuă, mi s'a făcut ca cînd să dorm o ţîră şi am făcut aşa! Odată am sărit în sus, pun mîna pe uşa stînii şi mă uit afară: senin ca lacrima. Doamne, drăguţu! zic. Ai văzt?

Am avut la mine miţele de fer. Am pus miţele la picioare. Că fară miţe nu puteam. Veneam de acolo în cap, la vale. Muream mintenaş. Şi m'am suit. Pîna la 7, am fost în vîrf mintenaş. Am avut o jumătate de spirt. Am gustat puţin din el, aşa şi m'am uitat la zare, pe ci în jos (informatorul rîde bucuros) Că acum — zic — am scăpat de boală. Nu mai mă prinde el pe mine. No, dincolo!

Am trecut dincolo, munţii. Dincolo ce să văz? A scos ghiforul zăpada din vale; o scoate şi o pune de partea aia, dincolo. Mai sus ca surloaiele ăstuia de înalte. Aşa o punea de sus. Şi am ùmblat să mă duc eu către Ucea mare, încolo. Şi nu m'am putut duce. Că dacă dai între munţi nu mai poţi sui. Acolo te ciopîrţesc lupii şi te găseşte la vară cineva, îndesat acolo. Aşa că am spus ieu: că, la vale să mă duc. Este o vale dreaptă, o vale către Noua. Pe valea aceia tebuie să mă duc. Valea aia trebuie să fie. Şi am plecat şi m'am dus. Dar am ajuns sara. Nu a fost departe tare, dar a fost zăpada mare, dincolo! Mă cufundam pîn'aici. Un picior scoteam, unu intra, uite-aşa. Am ajuns, pe seară. la două bechete din România, ştii? Bechete. Şi unu era încuiat şi unu nu era încuiat şi avea lumină acolo. Am făcut foc, m'am încălzit, m'am uscat, am dormit acolo. Dimineaţa am plecat la vale, către Nucşoara. Am loat-o la vale şi m'am dus pe cale, pînă am dat d-o tăetură. Au fost oameni la tăetură, de da în valea Doamnei, lemne. Şi oamenii aceia i-a apucat zăpada acolo, dau de urmă de oameni. Era urmă, pe sub brazi şi se cunoştea; şi încolo nimic. Măi, oameni buni, dar pe unde oţi fi eşit? Că doar cu airoplanul v'a scos cineva în sus? Şi asa, nu am găsit oamenii. Era un pîrîu plin de lemne, acolo. Şi zic: să trec pe la lemnele alea, zic. Să trec să văz, găsesc urmă de oameni? Am trecut dincolo şi am găsit urmă de oameni. Acum eu am ştiut că de tot s'au dus. Am lăsat acolo calabalîcul, — că aici era drum şi era rost de lume. — ca să mă duc să văz: ori este loc de dormit, ori vin îndărăt? Am găsit un loc acolo. Erea aşa o ţîr de magazioner. Nu mare. O căsulie, aşa. Avea mălai de cucuruz: la oameni, aici le aducea, cu caii, până acolo; şi de acolo, de unde erau, plecau şi se duceau de îşi luau de aici. Am dormit acolo. Dimineaţa am plecat. M'am dus şi m'am tot dus pe acolo, pe vârful ăla. Urma să am pîrtie de oameni; da nu se mai cunoştea, că a dat zăpada. Numai aşa, pe nimerite. Am găsit nişte lemne împlîntate, în sus, nişte crăci,

pe vîrf acolo şi am ţinut aşa: va fi pe aici. No! Am pus ochii pe o pădure, departe cît vezi cu ochii. Musai, musai, să văz: astăzi şi mâine, de ziuă, pot ajunge la pădure? Că aci, pe vîrf tot muream; că vine un vifor ceva. Că erea zăpada mare. Şi mi-a căzut opinca din picior şi am mers desculţ de un picior, că nu îmi venea nici să stau; să mă duc cum o fi, desculţ, prin zăpadă da să mă duc. Că s'o înfierbînta el, piciorul! Pe urmă tot am stat şi m'am încălzit. Am şters obiala şi m'am încălţat, să nu mă prinză moartea. Şi mi-am pus ochii pe pădure, la mînă băţul şi am ajuns la pădure; ca cum aţi venit dvstră acum, am ajuns la pădure. Spre seară. Acolo am dat şi de urma oamenilor. Oameni au sosit, că au fost vre-o 20 de oameni, unu colo, unu colo: se cunoştea urma. Era şi o cătrăniţă aprinsă, un chibrit: a avut ţigară şi ei, acolo.

No! Aşa, acolo, cînd am stat de m'am hodinit, am luat în samă că, după urma oamenilor, erea urmă de trei lupi. Au plecat după ei. Cum a mers oamenii aşa, a mers şi lupii după ei. Am luat şi eu toporul în mână, măciuca cu bold în mînă şi acum, ce-o vrea Dumnezeu! M'am dus. Am ajuns. Am scăpat de zăpadă. Nu am mai dat de zăpadă, am dat pe loc negru. Mă duc. Acum, ca pe acum, aşa, numai vine un cioban. Tot vine cu măgaru la deal. Zic: *mă ciobane, hai să dau mîna cu tine că nu mi-a mai venit a crede să dau mîna cu omu.— Bade, numai singur eşti?* Zic: *numa. — Bine.*

Aşa. Zic: *ajung la închisoare până diseară?— Că cum oi ajunge! Nu nimereşti. Hai dormi aici, că este şi stăpînul cu oile. Dormi aici şi pleci mîine, că merg devale.* Şi m'am întors îndărăpt cu el, am dormit acolo, am făcut acolo mămăligă, am mîncat. Dimineaţa zice: *stai aici că mă duc pînă mai sus cu mălaiu, apoi viu şi mergem de vale.* Şi am stat ieu pînă cînd a venit. După ce a venit: *omule,* zice, *hai să plecăm.* Am pus pe măgar bubou, am plecat de vale. Cînd am ajuns în vale, găsesc nişte oameni. Tăia la nişte arini, acolo, cu ferăstrae de 3-4 metri şi le da drumu pe apă şi ducea pînă la închisoare, să facă casă acolo. Strigă omu care m'a adus — a fost ajutor de primar — *Mă Simule, ia vin'ncoace.* Vine ăla. *Uite, vine omu ăsta de dincolo. Cum am face să fie mai bine cu el? Tu eşti la primărie, ştii.* Apoi zice: *cum să facem? Eu am doi cai; te pui călare pe unu, acolo şi te duci pînă la Piteşti. Nu mai are nimeni treabă cu d-ta. Te duci. — Dar ieu nu am nici-un document la mine. Nu cumva mă prinză cineva să zică că's vre-un spion şi dau de altă nevoie.* Zice: *dar stai să facem almintrelea: mergem la ocol, pe la şefu.*

— Bună seara domnule şef

— Bună seara moşule.

— Numai singur vii?

— Numai.

— Bravo moşule. Mai poate trece cineva peste vîrf?

— Numai pasăre zburătoare. Om nu se mai poate. Că dacă nu aveam mîţele la picioare, nici eu nu veneam până la D-ta.

— Bine. Să mi le dai mie.

— Ţi le dau, că acum nu îmi mai trebuie.

No, apoi, zic:

— Domnule şef, se mai poate să mă duc cu omu ăsta să luăm o juma de ţuică, că sunt ostenit rău.

Zice: *du-te.*

M'am dus la circiumă; am dat numai 50 de bani pe jumătat'de ţuică şi am venit îndărăpt. M'am culcat. Dimineaţa mi-a făcut hârtii şi am plecat şi m'am dus. M'am dus pînă la Domneşti. La Domneşti m'am dus la secţie, acolo. Am stat la un plutonier, acolo, trei zile; chiar la el acolo. Pe urmă m-a chemat la magistrat acolo, cum îi zice la solgăbiru. Zice: *moşule, să vii la 12 să-ţi fac o hîrtie să te duci unde vrei. Te-o fi muncit?*

— M'a muncit, de muncit.

— Du-te de-ţi ia calabalâcul şi-ţi fac hîrtiile.

Zic: *Dumnezeu să te ajute.*

Mi-a făcut hîrtia, m'a pus la trenu de Câmpulung şi până la Călăraşi nu m'am dat jos.

Noroc bun. Atât a fost. Am stat trei ani acolo şi cînd s'a împlinit trei ani, am venit acasă.

La Călăraşi m'am pus la oi, ce era să fac? M'am băgat la un boier la plug. D-l Nicu Cornescu din Călăraşi. M'am băgat la plug, am stat la plug şi apoi după aia, după ce a venit germanii pe acolo apoi m'am pus la oi. Duceau laptele. Aveau vre-o 20 de stine germanii. Ciobanii umbla cu oile şi eu le închegam laptele şi dam şi la oameni şi dam şi la ei acolo. Tot aşa, tot aşa am petrecut."

H. H. Stahl

UN IZVOD VRÎNCEAN DE CHELTUIALĂ LA MOARTE, DIN 1781

Nu avem nici-o cunoştinţă asupra ceremoniilor de moarte ţărăneşti dinainte vreme. Cercetările la teren ne arată că în aspectul contemporan al acestor ceremonii, trasătura arhaica este

încă accentuată. Intreg ritualul funebru pare a aparține unui trecut foarte îndepărtat. Dovezile depline lipsesc însă. Socotim de aceia foarte prețioase informațiile, deși răzlețe, pe care ni le dă un izovd vrîncean.

Iată despre ce este vorba: murind Neculai Pomană, ficiorii și ginerii lui se ceartă pe cheltuelile îngropării. In bună regulă, „sunt la moarte, la grije", adică trebuie să poarte cheltuelile ceremonialului, deopotrivă toți fii și ginerii mortului. In realitate însă cei doi fii ai lui Neculai Pomană, Ion și Toder, au făcut cele mai multe din cheltueli, adică 26 lei și jumătate din totalul de 30 și o ortă. In actul pe care îl comentăm, se caută a se repartiza fiecăruia povara cheltuelii, urmînd ca să li se întoarcă partea acelora dintre frați cărora li se cuvenea, așa ca să vie fiecăruia cîte șase lei.

Lista cheltuelilor pe care o dăm, totalizată, este cît se poate de sugestivă, în privința înmormântărilor de pe acea vreme:

La preoți, s'au dat pentru slujbe, 4 lei.

Prescuri, 20 de parale.

Panaghia, 6 parale.

Griu: de 1.50 lei, apoi 60 de ocale, (3 lei) toamna, și încă 10 ocale (20 parale) pentru prescuri.

Păpușoi: 20 ocale (20 parale)

Vin: 70 de parale la îngropare, 4 vedre (4 lei la grije și o ploscă (10 parale) a noua zi.

Ciară: o jumătate de oca (1 leu) și o litră (15 parale),

Vite: O oaie și un cîrlan (2,50 lei); un cîrlan (30 parale) a noua zi; o oaie (1,50 lei) și un berbec (1,50 lei) toamna.

Imbrăcăminte pentru mort: 10 coți cioareci (1,50 lei) pentru sucmanul mortului; 10 coți (patru de fuior și patru de cîlți) pe obraz. O căciulă (20 parale).

Pînză de pomană: 2 coți (10 parale) pomană la groapă; alți 2 coți și 10 izmene.

Monedă: 4 parale 45 taleri, pe obraz.

La căratul apei: 1 leu.

Tot ca o cheltuială la moarte e socotită și plata datoriilor rămase de la cel trecut din viață. Totalul lor a fost de 6 lei și 80 parale.

In ceeace privește ceremonia propriu zisă a morții, putem constata existența următoarelor momente rituale, aceleași dealtfel cu cele care se practică astăzi:

1. mortul se îmbrăca cu sucman și căciulă nouă. („1 leu pol, 10 coți cioareci de i-au făcut un sucman de l-au îngropat" și „20 parale o căciulă, la moarte").

2. Mortului i se punea monedă și pânză, „pe obraz". (4 parale și 4 taleri „pe obraz" și „1 leu 4 parale 11 coți pînză, patru de fuior, patru de cîlți „pe obraz").

3. Se da pomană „la groapă".

4. Se făcea o pomană de a noua zi. („o ploscă de vin de a noua zi", „1 cîrlan de a noua zi").

5. Se făcea o grijire a mortului toamna. („un berbece toamna și o oaie tot toamna, de l-am grijit").

6. Se purtau prescuri, se făceau serecuste, panaghii și pogribanii.

7. Se folosea căratul apei, așa numitul „izvor" (1 leu de au cărat apa).

Iată și textul complect al izvodului:

IZVOD DE KELTUEALA LA M(O)ARTE TATE MEU, ČINE ČE AU DAT.

2 lei pol, la preoți, serecuste, pogribanie.
1 leu pol, griu.
20 prl 20 oke pepușoi.
1 leu pol 10 coț čioreči, de e-au fekut 1 sukman de l'au îng(r)opat.
20 prl 1 kečiul la mo(a)rte.
1 leu de au kerat ape.
70 prl vin la îngropare.
2 lei pol 1 oe și 1 kirlane.
30 prl 1 kirlan de a noa zi.
1 leu pol 1 berbece, tomna și 1 oe tot tomna de l'am grijit, tot 1 leu pol.
3 lei, 60 oke griu tomna de l'am grijit.
1 leu 1 ğiumetate de oke de čiar.
3 lei, 4 ved vin, la grije.
10 prl, la preskuri.
6 prl panaghie.
4 prl, 45 tal(?), pe obraz.
10 prl 1 ploske vin de a noa zi.

Se se știe ke au mai dat Ion fiu seu 1 leu pol pintru tate seu, ke știe și kumnatu meu Ion ke am avut și ğiudecat înainte vornicului Staver.

Au mai dat 1 leu pol Toder fiul seu, tot pintru tate meu, la datorie, ke știe bine și nene Ion kumnatu meu.

10 prl skris.

Și am skris eu erei Mihaiu ku zisa lor a tuturor.

Eu Toder sin Nekulaiu. Eu Ion brat Toder, numai noi aceștii.

(Pe verso actului).

doi frați am keltuit, am dat ačești bani kari fak 26 lei pol.

Eu Io(n) Șolomon zet Nekulaiu.

Eu Sava zet Nekulaiu am fostu faț·

Mesța Fe(v)rar zile 11 let 7289.

1 leu pol am dat eu Ion Șolomon la morte sokre me, de slujbe la preoț.

(șters, totuși lizibil „20 prl 10 oke griu la preskur tij am dat tot de...")

10 prl 2 koț pinze au dat Sava zet Nekulaiu Poman(ă), la grope.

60 prl tij tot Sava au keltuit la Keliman pintru Poeana lu Stroe șeizeci prl.

1 leu tij tot Sava, tot keltueal pentru Poeana lu Stroe s'au ğiudecat la Fokșan(i).

20 prl Toder sin Nekulaiu Poman(ă), au keltuit la Fokșani.

30 prl Ion Șolomon 2 koți pinze și la o karte de moșie de Poeana lu Stroe, au dat.

20 prl 10 oke griu, au dat Vasilake Lepedat ot Spinești zet Nekulaiu Poman(ă), de au purtat prescurile.

15 prl 1 litre de čiar, tij tot Vasilake au dat la morte sokre me.

1 leu 4 prl 10 coți pi(n)ze, patru de fuiori patru de kilți, au dat Ion Șolomon Zet Neculai Pomană, pe obraz (sic) și 10 izmene.

10 prl am mai dat de au purtat preskurile sokre me.

2 lei au dat Ion fiu seu de au pletit pe tate seu de datorii.

(A treia pagină)

Se știe ke n(e)-am skulat acești fičiori și ğineri a lu Ne Nekulaiu (sic) Pomană anume Toder sin Nekulaiu Pomană, Ion sin Nekulaiu Pomană, eu Vasilake zet Nekulaiu Pomană ot Spinești, Ion Șolomon zet Nekulaiu Pomană, Sava Stroe zet Nekulaiu Pomană, n(e)-am sculat și n(e)-am socotit ce s'au keltuit la morte pirinților noștri, anume Nekulai (?)

Ačeștie sint la morte, la grije. Și s'au keltuit 36 lei adikă treizeci și o ortă. Și n(e)-am invoit noi acești fr(a)ți care sunt mai sus numiți pe nu(me). Și ni s'au făcut de frate kite 6 lei, adike șase lei de frate, pe 6 frați, și și (sic) am intorsu unu altue. Dar pen acum numai Vasilake au întors lu Toder kumnatu seu, anume șase lei, parte, lui. (Colecția C. D. Constantinescu Mircești-H. H. Stahl).

H. H. Stahl

RECENZII

CINCI SATE DIN ARDEAL de Preot VASILE COSMA Cluj, 1933. — O carte dintre acelea care sunt o adevărată bucurie sufletească pentru cetitori, Pr. Cosma, după cum singur spune, împlinind 50 de ani de viață, păstorise rând pe rând parohiile din jurul satului Topa-Mică și anume Cornești, Berind, Sâncrai și Mihăești din regiunea Clujului. Intr'o boală grea ce-l îndurerase la această vârstă „cel mai mare ajutor și cea mai mare mângâere mi-au venit de la frații și fiii mei sufletești din toate satele ce le păstorisem. Ei, împreună cu preoții lor, s'au rugat pentru însănătoșarea mea. Mai mare recunoștință n'am așteptat de la nimeni. Drept răsplată: mi-am propus să scriu această monografie, scoțând la lumină, din negura trecutului uitat, o mulțime de lucruri frumoase în legătură cu aceste sate".

Mai bun și mai creștinesc lucru decât acesta nici că putea găsi Sfinția-Sa. Căci intr'adevăr, o monografie bună are în ea ceva din bătrânele cruci de pomenire și de mulțumire pe cari le puneau strămoșii la răscruci de drumuri. Și în acelaș timp, ceva din fântânile pe care tot un gând curat le săpa la margine de drum pentru călătorii obosiți. Căci o monografie este în acelaș timp un pomelnic și un monument ridicat tuturor acelora cari în trecut au luptat și s'au străduit pentru binele satului lor, și prin aceasta însăși un îndemn pentru viitor și un izvor din care cei tineri își pot găsi puteri noi de muncă. Cu atât mai mult cu cât monografia ea însăși, este mai bună, ceeace se întâmplă cu cartea Sf. Sale.

Deși cu un caracter istoric foarte pronunțat, arătându-se pentru fiecare sat în parte origina documentară și legendară, seria de proprietari prin mâna cărora au trecut truditii iobagi ai acestei părți de țară, lista iobagilor și a jelerilor la diferite date, istoricul așezămintelor bisericești și școlare, se adaogă totuși câte un capitol în care ni se arată moravurile, munca, sănătatea, obiceiurile și folclorul poporenilor,

Cartea deci are un dublu interes. Găsim acolo documente istorice, sârguincios adunate şi de mare folos, şi de altă parte, amănunte, uneori cu totul noui, asupra vieţii de astăzi. In toată cartea nu găseşti o singură pagină din care să nu poţi culege o ştire foarte de preţ,

In linii mari, iată cam care este înfăţişarea vieţii omeneşti de prin acele părţi. Satele toate au fost pe vremuri aşezate mai aproape de un vechiu drum roman. De curând însă au părăsit acele locuri unde plugul mai răscoleşte şi scoate la lumină hârburi şi unelte din vremile romane, şi s'au mutat mai la adăpost, spre dealuri. Casele oamenilor, pe uliţe întortochiate, sunt clădite din bârne necioplite, după cum şi bisericile cele vechi erau lucrate.

Casa are o tindă, un târnaţ şi o odae numită „casă". Cele mai mari aveau şi o cămară „căscioară" pentru feciorul însurat. Dealtfel din acte se vede că era des obiceiul ca părinţii să locuiască cu fiii lor „într'o pită". Vatra, cu cuptorul cel mare şi cu „moşuţ"-ul lângă el, ocupă a patra parte din odae. Pe lângă pereţi, laviţi, patul, „rudariu" şi „fogaşul cu canceauăle", adică cuerul cu blide. Iarna purceii, viţeii şi mieii mai sunt încă ţinuţi în casă când e prea frig afară. Portul locuitorilor însă s'a corcit în toate satele acestea Deşi obiceiurile par a fi bine păstrate. De pildă se mai strigă încă „La barburi", strigările peste sat în pre seara anului nou. Se mai ţin sărbătorile băbeşti, la nuntă se dă găină, se spală mirii cu nănaşii la un măr dulce şi înconjură un scaun în ocol. La moarte, în afară de alte datini cari par a fi mai răspândite, notăm aşezarea une seceri pe sicriu şi trecerea celor aproape ai mortului pe lângă altar în credinţa c'o să-l uite astfel mai repede şi multe alte asemenea credinţe. Foarte ciudată şi nu deseori întâlnită, este îmbrăcarea la Sf. Gheorghe a unui tânăr în frunză verde, purtat prin sat cu „Sânjorzul" şi desbrăcat apoi într'o holdă verde a unei gazde care dă mai mult flăcăilor. De asemeni se mai obişnueşte încă a se face într'o singură noapte „cămaşa ciumii" în caz de molimă. Jocurile, parte păstrate, în parte influenţate de unguri.

Autorul monografiei deplânge cu bun cuvânt stricarea portului, a jocurilor şi mai ales a moravurilor. Căsătoriile de probă şi nelegiuite, precum şi datina de a avea numai un copil sunt regulă generală în această regiune.

Sfătuim pe toţi care se interesează de stările sociale de la noi şi mai ales pe aceia cari ei înşişi vor să facă o monografie, să citească cu atenţie cartea parintelui Cosma, pentru a învaţa de acolo ţinuta demnă şi serioasă care se cade monografistului. Şi dacă Sf. Sa în monografia făcută nu a adăogat câteva articole mai amănunţite despre viaţa economică, despre viaţa juridică, despre demografia locului, într'un cuvânt despre tot ceeace se cere pentru o monografie aşa cum o concepem noi, ne pare cu atât mai mult rău cu cât suntem siguri că şi acestea ar fi fost tot atât de bine scrise ca şi celelalte. Dar timpul nu este pierdut şi poate că Sf. Sa va mai găsi răgaz şi bucurie să ne mai spue multe lucruri despre satele pe care le cunoaşte atât de bine.

H. H. Stahl

DOUA MONOGRAFII RIVALE. — Satul Cerna din judeţul Tulcea, locul de naştere al poetului nostru Cerna, nu pare a fi un loc de odihnă pentru puţinii romîni ce se află pe acolo. Bulgarii sunt peste 80%, şi, deşi de curînd veniţi, ţin la limba lor şi la şcoala făcută în limba lor. Ba uneori, cînd prilejul le este bun, vădesc de-adreptul duşmănie romînilor.

Iată de ce ne îndurerează faptul că în această comună, unde sorţi de izbîndă nu pot fi decît dacă bruma de romîni aflaţi acolo vor fi uniţi, s'au întîmplat să se găsească doi autori cari în acelaş an, 1935, au scris cîte o monografie a comunei. E vorba de „Monografia comunei Cerna" a d-lui Gheorghe D. Iorgulescu, învăţător, şi de „Monografia satului Cerna, din punct de vedere static şi dinamic" de Dumitru D. Necula şi Ion Cheşca, învăţători. Ne pare rău că pilda dată de monografiile noastre sociologice nu este întotdeauna urmată. Ne pare rău că nu s'a ajuns încă la înţelegerea adevărului că treaba monografiei nu poate şi nu trebuie să fie prilej de fală personală şi de ceartă cu alţii, ci numai prin colaborare frăţească se poate ajunge la scopul urmărit. Cît de frumos ar fi fost dacă d-nul Necula, directorul şcolii, şi-ar fi luat tovarăş nu numai pe d-l Cheşca ci şi pe d-l Iorgulescu! Planul lucrărilor lor, se aseamănă. Unele informaţii sunt aceleaşi. Fără îndoială că la început a trebuit să fie între ei un plan de lucru comun, curînd stricat din cine ştie ce motive! De aceia cetirea acestor lucrări nu este plăcută. Am căutat cu răbdare un cuvînt de recunoaştere a meritelor unui autor de către cellalt: aşteptare zadarnică Nu ştiu şi nu e în căderea mea să mă amestec! dacă este aci vina numai a unuia sau a mai multora. Dar şi pe această cale, dacă cuvîntul nostru

trage în cumpană, îi rugăm pe autori ca, măcar de dragul muncii culturale pline de răspundere pe care o au de făcut ei, cei câțiva români din satul acesta dobrogean, să cadă la împăcare și să lucreze cu toții în sânul Căminului Cultural din sat, în care astăzi doar o parte se află înscriși.

Și din punct de vedere științific, tovărășia de lucru între cei cari lucrează monografii, este de mare folos. Mai întâiu, scutește pe cetitor să citească de două ori aceleași date. Pe autori îi ajută să nu scoată două mici broșuri inutile, cu mari cheltueli, când puteau să scoată una singură cuprinzând de două ori mai mult material. Și, însfârșit, unirea dintre ei ne-ar fi pus la adăpost de constatarea, pe care o facem, a nenumăratelor contraziceri dintre un autor și altul. Să luăm câteva pilde. Nu insistăm asupra unor mici amănunte, precum de pildă faptul că numărătoarea populației variază cu o unitate, după un autor, existând un turc în comună, după alt autor acest turc fiind bulgar. Dar nu putem trece cu vederea greșelile vădite ale unor tablouri statistice. De pildă: un autor ne spune că suprafața comunei Cerna este de 6300 de hectare semănate; altul că este de 6180 hectare. Unul ne afirmă că sunt 2100 ha orz, 1700 ha porumb, 1200 ha grâu, iar celălalt dimpotrivă: 1900 ha orz, 1780 ha porumb 600 ha grâu, etc. Nu ar fi fost mai bine ca ambii autori să cadă în comun acord la o tovărășie de muncă și să stabilească științific adevărul? De unde au dânșii aceste cifre? Le-au copiat din registre oficiale și cari anume? Și atunci, care este pricina erorii? Sau dacă este un calcul făcut de către ei, să bage de seamă într'un târziu că o statistică economică, corectă, nu se poate face de către singurateci, ci numai în colaborare. In situația de astăzi, ne vedem siliți să nu luăm în seamă nici o monografie, nici pe cealaltă, ele anulându-se reciproc.

Totuși, în ciuda acestor contraziceri, care iau uneori un caracter polemic copilăresc, precum de pildă atuncea când un autor publică o fotografie ca „Portul național din Cerna", iar celălalt se grăbește să publice o altă fotografie cu „Adevăratul port național din Cerna", sunt multe lucruri interesante de aflat despre acest sat. Ne-ar fi părut foarte bine dacă cei trei autori într'o lucrare comună ar fi republicat sistematic și studiile d-lui Gavril Cuatu, ceva mai vechi, dar totuși atât de interesante. Poate este prea târziu ca acest lucru să se mai facă acum. Cu atât mai trist că înțelegerea nu a fost cu putință pentru toți și de la început.

Incă o observație. In studiile de monografie despre sate, tare bine ar fi dacă autorii nu s'ar apuca să faca teorii generale. D-nii Dumitru Necula și Ion Cheșca, fără îndoială că au cetit, sau au auzit, ceva de sistemul d-lui Prof. Gusti. Deseori întrebuințează terminologia noastră, precum de pildă în capitolul „Manifestari politico-administrative". Dar domniile-lor nu au luat întreg sistemul, ceeace desigur, dacă așa socotesc că este mai bine, erau în drept să facă, ci l-au înlocuit cu un sistem sociologic propriu. Monografia lor este împărțită în două părți: statica satului Cerna și dinamica satului Cerna. Sociologie statică și dinamică sunt însă luate de către autori nu în sensul clasic al cuvântului, așa precum de pildă l-a determinat Auguste Comte, ci într'un sens original, anume: „statica unui sat cuprinde: așezarea geografică, viața locuitorilor evoluția satului în diferite timpuri și sufletul satului". Ar fi vorba de o anatomie a societății. In ce ne privește ne este cu neputință să vedem cum ar putea evoluția satului să fie cuprinsă în statica satului. Tot așa ne este cu neputință să înțelegem cum prin „dinamica unității sociologice" (corect ar trebui spus unității sociale) „se înțelege defilarea fenomenelor sociale prin fața cetitorilor, ca raza de lumină printr'un caleidoscop, filmând în felul acesta fotografiile anatomice prinse în studiul staticei a satului descris", cu atât mai mult cu cât autorul adaogă că pentru „a caracteriza voința unui sat", ceeace iarăși ne îngăduim să spunem că este un gând luat din sistemul de sociologie al profesorului Gusti, care nu-și are rost decât numai în sânul acestui sistem, „se cere imperios un studiu asupra fenomenelor lui de ordin: economic, politic, spiritual, juridic și administrativ; acestea fiind aparatele de locomoție, simțire, nutrire, respirație și circulație, întrupate în instituțiile publice ale acestui sat".

Această complicată și confuză schemă nu este nici măcar urmărită în cuprinsul cărții.

O a doua învățătură, deci, avem de tras din studiul acestor două monografii: în afară de greșala pe care o fac monografiștii atunci când în loc să muncească împreună, se ceartă și fac din monografie un obiect de rivalitate, mai este încă una de care trebue să se ferească: improvizarea de teorii sociologice, fară de nici un temeiu și din simpla dorință de a lua ochii lumii. Nu mai vorbim de stilul autorilor care lasă deseori de dorit.

Un cuvânt bun, de laudă deplină, pentru prefața scrisă de Pr. Prof. Anghel Constantinescu,

atât de înțelegătoare pentru treaba ce urmează a fi făcută, respectuoasă pentru munca făcută înainte de către alții, cuminte și cumpănită ca exprimare și înălțătoare ca simțăminte.

H. H. Stahl

BULETINUL LABORATORULUI DE FONETICĂ EXPERIMENTALĂ. — Volumul al treilea al buletinului linguistic publicat în limba franceză, de Laboratorul de fonetică experimentală dela Facultatea de litere din București, (Bulletin linguistique, publié par A. Rosetti vol. III, 1935. Paris librairie E Droz, București-editura „Cultura Națională") are, cași cele două anterioare, un prim articol de fonetică generală, (Sur la théorie de la syllabe, p. 5-14) în care Dl A. Rosetti ne dă o privire de ansamblu asupra teoriei silabii și fixează ceace apare definitiv câștigat din discuția problemei. Pentru a prezenta problema în ansamblul ei, Dl A. Rosetti o privește din triplu punct de vedere: fiziologic, fizic și psihologic. Fiziologic „c'est aux tracés du souffle expiré, recueilli à l'intérieur et à la sortie de la bouche, et au travail des muscles respiratoires qu'il faut s'adresser pour délimiter la syllabe" (p. 8-9), căci elementul constant al silabei este aerul.

Definirea silabei trebue deci bazată pe actul articulării iar delimitarea ei pe trecerea dela implosie la explosie. (F. de Saussure)

Delimitarea silabei în punctul de limită dintre cele două articulări nu presupune însă neapărat, identificarea silabei cu grupul ritmic și deci nici punctul culminant al desvoltării energiei musculare; un grup ritmic putând conține și două silabe.

In definirea silabei din punct de vedere fizic rolul hotărâtor îl are elementul sonor. Acustic silaba este „un element sonor între două depresiuni de sonoritate" (p. 11). Elementul sonor însă, vocală sau consoană, primește calitatea de sonoritate care dă valoare acustică silabei, tot dela curentul de aer, (I. Alumsky) deci și pentru realizarea acustică a silabei esențial și permanent este tot curentul de aer.

Că silaba astfel definită din punct de vedere fiziologic și fizic, este și o realitate psihologică, ne-o arată simțul comun identic pe care membrii aceleiași comunități linguistice îl au pentru delimitarea silabelor. Psihologic, bazată pe tendința de grupare ritmică ce conduce mișcările organice, silaba izolată este „le groupe rythmique le plus petit du langage" (de Groat p. 13).

Alături de această prețioasă contribuție la fonetica generală, Dl A, Rosetti aduce una nu mai puțin prețioasă la fonetica românească, dându-ne analiza fiziologică și istoria vocalelor *ă*, *î*, (Contributions à l'analyse physiologique et à l'histoire des voyelles roumaines *ă* et *î*. p. 85-112).

Fiziologia vocalelor *ă* și *î* a fost studiată la noi științific, de Iosif Popovici. La rezultatele cercetărilor acestuia Dl A. Rosetti adaugă rezultatele cercetărilor făcute de D-sa cu ajutorul roentgenogramelor, definind fiziologic pe *ă* ca „une voyelle postérieure médiale ouverte" iar pe *î* ca „une voyelle posterieure fermée" (p 92). Definirea fiziologică este întregită de rezultatele analisei cauzelor istorice care au dat vocalele *ă* și *î* în limba română, acestea fiind fie trecerea spontană a lui *a* și *e* la *ă*, fie influente asimilatoare exercitate de alte sunete ale aceleiași silabe cari au produs schimbări de timbru.

Intr'un alt articol împreună cu Dl A. Graur, Dl A. Rosetti reia problema grupurilor lat. *CT* *CS* în limba română (Sur le traitement des groupes lat. *CT* et *CS*, en roumain. p. 64-84) revizuind teoriile emise până acum asupra tratării acestor grupuri în romanica orientală și căutând să opună teoriilor neogramatice explicații noi izvorâte din concepții linguistice moderne și dintr'o largă înțelegere a realităților istoriei culturale a unei limbi. Tratarea grupului lat. *CT* în limbile romanice nu coincide decât parțial cu acea a grupului lat. *CS*. In română grupul lat. *CT* este reprezentat prin *pt* pe când grupul lat *CS* datorită asimilației, prin *s*. Cele câteva cuvinte în cari lat. *CS* e reprezentat prin *ps* dr. *coapsă* ar. *frapsin* și ar. *toapsec*, se explică printr'o reacțiune culturală a gramaticilor latini contra asimilării înfăptuită prin refacerea grupului cu oclusivă labială în locul oclusivei palatale.

Grupul lat. *CT* reprezentat în română prin *pt* iar în albaneză prin *fs* își datorește schimbarea prin căderea lui din uzul curent și refacerea lui prin înlocuirea oclusivei prepalatale printr'o oclusivă labială.

Toate aceste schimbări s'au putut produce fără să fie nevoe de sunete intermediare.

Flexiunea perfectului lat. *CS* redată în română prin *s* este și ea o dovadă pentru asimilarea grupului lat. *CS* și trecerea lui la *s*.

Dl A. Graur în „Notes sur les diphtongues en roumain" (p. 15-53) analizează diftongii cu *i* și *u* în toate formele lor de realizare și diftongii în neschimbători *ea*, *eo*, *oa* insistând asupra bogăției specifice în diftongi, a limbii române. Analiza obiectivă a diftongilor dă D-lui A. Graur putința

să lămurească pe lângă expunerea sistematică a problemei, mai multe fapte din istoria sunetelor şi să explice existenţa unor dublete fonetice în limba curentă.

Tot Dl A. Graur se ocupă de morfonemul *ră* şi de generalizarea lui ca semn al pluralului la verbe. (Une nouvelle marque de pluriel dans la flexion verbale roumaine, şi-*re* et *ră* facultatifs p. 179-185) Servind în sec. XVI ca semn al pers. 3. plural la perfectul simplu, *-ră* s'a aplicat la început numai pers. 1 şi 2 plural pentru a evita o confusie cu singularul. De aci *-ră* a devenit semnul pluralului verbal oridecâteori o confusie se putea ivi între formele pluralului şi cele ale singularului. Azi el tinde să se generalizeze dând forme ca acelea considerate încă vulgare: *lăudatără, văzutără*. Paralel cu această generalizare a morfonemului *-ră* în flexiunea plurală a verbelor, avem un *-ră* facultativ cunoscut dialectal şi în alte flexiuni verbale, şi având funcţie stilistică servind ca semn expresiv.

Cuvintelor *bunghi, zbanghiu, chilabă, chilimandros, chiloman, haraiman, halaripu, mucles* D-l A. Graur le fixează originea ţigănească. Ţig. *suvară* îl explică din *sfoară* iar rom. *guraliv* prin analogie cu bulg. *govorliv.* (Notes sur „les mots tsiganes en roumain" p. 185-187)

D-l I. Byck încearcă o nouă explicare pentru formele de imperativ *duceţi-vă-ţi* şi *duce-vă-ţi* (Sur l'impératif en roumain p. 54-64:), se ocupă de schimbări de conjugare de tipul *a face-a făcea* (: Sur les changements de conjugaison en roumain. p. 188-189:) şi de alternanţa *d/z.* (: L'alternance d/z p. 189-190:).

Din anchetele dialectologice ale Laboratorului de fonetică experimentală D-l D. Şandru publică pe cea făcută de Domnia-Sa în Lăpujul de sus jud. Huniedoara. (: Enquètes linguistiques du laboratoire de phonetique expérimentale de la faculté de lettres de Bucarest III. Lăpujul de sus (d Hunedoara) p. 113-187)

Făcută pe baza a două chestionare cu completare de material adunat cu ajutorul fonografului, ancheta D-lui D. Şandru aduce material preţios pentru cercetătorii dialectologiei române. Regretăm numai că D-sa deşi dă indicaţii ample asupra informatorilor şi îşi alege şi interoghează informatorii dupe anumite norme sociologice întrebuinţate mai înainte în cercetările monografice ale Institutnlui social român, nu valorifică îndeajuns datele câştigate.

Două dări de seamă una asupra lucrării D-lui Alf. Lombard: La prononciation roumaine Uppsala 1935 şi alta asupra Istoriza na bălgarsky ezik Sofia 1934 a lui B. Conev, încheie volumul.

Mihai Pop

ANUARUL ARHIVEI DE FOLKLOR, III, PUBLICAT DE I. MUSLEA (AC, ROM, BUC. 1935). — Al treilea volum al oficiului autorizat de folklor român, cuprinde preţioase contribuţii, studii şi texte, care justifică iarăşi apariţia Anuarului său. După consideraţiile d-lui Muşlea asupra *activităţii folklorice a lui I. Bianu* care înregistrează rezonanţele puternice şi interesul ce licărea în sufletul fiului de ţăran, din acel Făget de pe Târnave, la auzul unei doine ori a unei balade aşa cum reese în special din corespondenţa lui, urmează articolul d-lui I. Diaconu, *Psihologie şi creaţie populară*, în care aduce în discuţie una dintre problemele cele mai interesante ale spiritualităţii populare. E vorba de mult desbătuta genesă a poesiei populare care a atras atenţia multor cercetători. Comentând stadiul conclusiilor în ţările occidentale prin lucrările lui O. Böckel. O. Achell, E. Wechsler şi L. Lévy-Bruhl precum şi etnopsihologia lui W. Wundt şi oprindu-şi atenţia asupra *aspectului ciobănesc*, ca prim element al substratului autentic în poesia populară, demonstrat şi recunoscut prin studiile d-lui N. Densusianu, d. Diaconu îşi plasează supoziţiile pe lângă părerile d-lor Cancel şi Papahagi, singurele care au pornit din urmărirea fenomenului literar popular în existenţa lui iniţială şi au încercat să lumineze procesul ivirii unui motiv poetic popular şi circulaţia lui. Conchisând că „ ideile lui Papahagi de o logică sumară, adesea dreaptă, nu păreau în miezul psihologiei creaţiei populare", d. I. Diaconu se alătură părerilor d-lui Cancel căruia „îi revine meritul de a fi încercat o discuţie durabilă în acest sens".

Problema pusa de d. Cancel, orientat de documentatele studii ale lui M. Murko cu privire la plăsmuirea poesiei populare din Bosnia şi Herzegovina este îmbrăţişată „în bună măsura" de d. D. care din examinarea faptelor crede că „elaborarea folklorică este un aspect specific fiecărui grup etnic". Deşi autorul se opreşte aci „nestrămutat", totuş credem că chestiunea nu poate fi încă încheiată. Avem nevoe de un şir de *monografii* asupra talentelor adăpostite în satele noastre, de studii psihologice, biologice şi sociale ale indivizilor creatori actuali, pentru a stabili *gradul talentului* şi *puritatea primei forme*

de gând și expresie, iar odată cu trecerea în domeniul colectivității, variațiile simultane or succesive ale motivului — pentru a vedea dacă valoarea poesiei crește ori scade calitativ, prin circulația sa, lucru care cu toate prețioasele observații ale d-lor Cancel și Diaconu, va mai trebui cândva reluat.

In seria adunării de material folkloric, a Arhivei de Folklor, d. Emil Petrovici în *Folklor din valea Almăjului* (Bănat) ne presintă rezultatul anchetei sale, interesant mai ales sub raportul doinei și al descântecelor. Ne surprinde însă planul cam defectuos al expunerii d-lui P. și în special introducerea considerațiilor asupra graiului și chiar în ordinea: Folklorul (balada, doina și strigătura, practicile magice, descîntecele) Graiul, Obiceiurile (la sărbători, la naștere, la nuntă, etc...).

Cunoscutul istoriograf medical d. Dr. Valeriu V. Bologa semnează o scurtă analiză a cărții, *Visum repertum Anatomico-chirurgicum* (1784), a chirurgului Georg Tallar, bogată în amănunte, „despre vampirii credințelor populare românești" numiți de țărani „moroi", boalele provocate de ei în mentalitatea poporului și explicarea lor științifică.

D-l I. Mușlea reia, în parte, comentariile privitoare la *variantele românești ale snoavei femeia necredincioasă*, înregistrând încă 21, în toate deci 43 de variante, care arată aria geografică și expansiunea motivului pe teritoriul românesc.

Volumul se sfârșește cu o contribuție la bibliografia studiilor și culegerilor de folklor privitoare la românii din Basarabia și popoarele conlocuitoare publicate în rusește, datorită d-lui P. V. Ștefănucă și cu Bibliografia folklorului românesc pe anii 1933-1934 cărora li se adaugă un Raport Anual (1933-33) și un scurt „résumé des articles".

I. C. Cazan

A. GOROVEI: NOȚIUNI DE FOLKLOR (Buc. C. R., 74 p., 30 lei). — Intenția d-lui Gorovei cred ca este de a lămuri marele public, profan în această chestiune, despre noțiunile elementare ale Folklorului. Numai astfel se explică și titlul și cuprinsul broșurei, în care sunt expuse în bună parte idei pe care, cine-l cunoaște pe d. Gorovei, nu le poate socoti decât o repetare a celor ce a spus și alte ori. *Șezătoarea* cu care D-sa, are dreptul să se mândrească stă drept mărturie în acest sens. In graba sa însă inexplicabilă a dat la iveală această broșură fără sfârșit, așa că este destul de explicabil să te întrebi de ce tocmai un folklorist consacrat să ne dea numai un fragment, care nu lămurește în întregime pe cei care vor să se inițieze în tainele științei poporului?

Totuși, semnalăm aceste considerații asupra folklorului, cu atât mai mult cu cât la noi, dela „Folklorul. Cum trebue înțeles". (Buc. 1910), de d. O. Densușianu — lecție de deschidere la Facultatea de Litere — nu s'a scris o carte de privire generală, asupra chestiunii, demnă de recomandat.

I. C. Cazan

ALEXANDRU EM. LAHOVARY: AMINTIRI DIPLOMATICE, (1902 — 1906; 1906 — 1908). — Domnul Alexandru Em. Lahovary a avut un gând bun atunci când s'a hotărât să-și publice întâile amintiri dintr'o lungă și luminoasă carieră diplomatică. Mi se pare că un întâiu îndemn a fost înstrăinarea la Moscova a atâtor documente din arhiva Ministerului nostru de Externe, din care, după câteva D-nia sa era singurul care avea cópii. Astăzi documentele încep să se întoarcă, dar noi rămânem cu acest folos. Cel care servise patruzeci de ani Statul, voise să-i aducă, a doua zi după despărțire, încă un serviciu. Să-l prețuim după prețul înalt, pe care îl are.

Amintirile publicate în două broșuri, una de 67 de pagini, apărută în 1935, și alta de 44, apărută în 1936, ca extrase din „Revista Fundațiilor Regale", cuprind activitatea de ministru plenipotențiar a autorului lor dela 1902 până la 1906, la Constantinopol, și dela 1906 până la 1908, la Viena. Ele sunt scrise cu toată liniștea și supravegherea de sine cerute de un material totdeauna gingaș. Destăinuirile, când pot fi făcute, nu lipsesc. Anecdota apare, de câte ori ea poate să pună mai bine în lumină un fapt sau un om. Se simte însă că totul a fost cernut cu grijă. Scrisul e de istorie diplomatică, fosforescent nu de scântei literare, ci de aluzii și presupuneri. El curge, într'o românească sigură de sine.

Trecerea pe la Constantinopol a d-lui Lahovary se deosebește prin acțiunea care a dus la recunoașterea naționalitățiii române din Turcia, prin Iradeaua împărătească dela 9 Maiu 1905. Era tocmai în anii când Macedonia se acoperea de foc și de sânge, datorită antarților greci și comitagiilor bulgari. Deșteptarea unui suflet național în aromâni, începută încă de părintele Averchie la 1862, cel care venise la București sub Cuza ca să lupte pentru drepturile călugă-

rilor greci dela Muntele Atos, secularizaţi, şi se întorsese ca Român, sa deschida şcoli acasă, adusese acestora mai multe neajunsuri decât foloase. Câştigarea unei situaţii de drept, pentru o populaţie înainte nediferenţiată în conglomeratul creştin al Impărăţiei turceşti, însemna o adevărată reînviere politică a unei ramuri strălucite, dar pierdute sub valul istoriei, a neamului nostru.

Urmărirea, în fazele ei, a acestei acţiuni diplomatice, este de un viu şi felurit interes. Din punct de vedere tehnic, ni se dă aci o adevărată lecţie, cu cele trei trepte, pregătire, deslănţuire şi încheere, de tactică diplomatică de şcoală clasică. Toate firele sunt căutate, chiar cele mai neaşteptate, pentruca legătura să se poată face. Din punct de vedere al moravurilor, la această întâlnire de lumi, de care de o jumătate de secol ne-am tot depărtat, nu ştiu, dela paginile lui Ion Ghica, ceva mai colorat şi mai miezos. Turcia se arată aci, ca într'o ultimă vâlvătae, cu tot ce aducea pe propriul rug, amintiri de mărire şi mai ales putregaiuri de decadenţă.

La Viena, deşi cu totul într'un alt mediu, ne găsim în acelaş ajun de mari lichidări. Apropierea de Franţ Iosif este tot aşa de îngrijitoare, pentru ţara şi oamenii pe cari el îi conduce, ca şi apropierea de Abdul Hamid. Ceeace dincolo diplomatul se silise şi izbutise să facă pentru Românii macedoneni, caută în Austria, în forme potrivite altor împrejurări, să facă pentru Românii îndoitei monarhii. Episodul înfiinţării capelei române din Viena, rezemându-se mai ales pe Bucovineni, e plin de învăţăminte. Parentezele de tot felul, legate însă destul de strâns de misiunea diplomatică, avută, ca aceea a răscoalelor ţărăneşti din 1907, sau aceea a apariţiei turburărilor nervoase la Dimitrie Sturdza, sau aceea a strecurării pe tronul Bulgariei, împins de principesa Clementina de Coburg, o Doamnă Chiajnă modernă, a lui Ferdinand, zugrăvesc vremea cu trăsături caracteristice. In paginile din urmă, închinate lui Isvolsky şi anexării Bosniei şi Herţegovinei, se aud ca nişte tunete depărtate, prevestitoare ale prăbuşirilor cari aveau să vie. Parcă e o soartă care mână rând pe rând pe diplomat pe la toate vetrele de foc ale Europei. După Constantinopol şi Viena, d-l Alexandru Em. Lahovary e numit ministru la Paris, unde s'a găsit în timpul răsboiului. Amintirile de până acum nu sunt decât un prolog pentru marea dramă care se pregătea. Le aşteptăm cu nerăbdare pe celelalte.

„Revista Fundaţiilor Culturale" are un mare merit că a descoperit şi a publicat aceste documente. Ea e datoare să le provoace, dacă se vor lăsa aşteptate, pe cele următoare. Poate că în afară de valoare în sine, Amintirile d-lui Lahovary vor stârni şi alte condee, sau pe păstrătorii vreunor arhive de familie, ca să avem în sfârşit acea bibliotecă de memorii, care ne lipseşte atât de mult. Atâtea din actele oficiale, din istoria noastră ca şi din istoria tuturor popoarelor, rămân reci şi schematice fără carnea şi viaţa pe care le-o dau însemnările, făcute de atâtea ori fără gândul să fie publicate, sau amintirile, cu toată frământarea epocii, ale contimporanilor. Fără de ele istoria noastră, chiar cea mai nouă, se face tot mai dogmatică şi mai fără vioiciune. Iată tocmai un popor, cel puţin în pătura lui subţire, vorbăreţ, anecdotist şi fără lacăt la gură, care se face drămuitor şi circumspect, punând graniţa de câte cincizeci de ani dela moarte pentru publicarea memoriilor oamenilor lui mari, adică tocmai atât cât să nu mai deştepte atunci nicio luare aminte.

Amintirile d-lui Lahovary trag un drum, pe care ar trebui să întâlnim şi alţi semeni, în folosul cunoaşterii vremii noastre. Istoria României s'ar îmbogăţi cu noui isvoare.

Emanoil Bucuţa

DIE INTERNATIONALE ERFORSCHUNG DER DONAU ALS PRODUKTIONSGEBIET. (Academia română, 1936). — Buletinul secţiei ştiinţifice a Academiei române publică această lucrare concentrată a d-lui Gr. Antipa, în legătură cu o problemă, în care zac atâtea interese de viaţă româneşti, iar d-nia sa e de mulţi ani, încep să fie, mă tem, mai mult de patruzeci, un recunoscut maestru! „Cercetarea internaţională a Dunărei ca ţinut de producţie".

Lucrarea a ieşit din însărcinarea dată delegatului român de „Comisia internaţională pentru cercetarea ştiinţifică a Dunărei", adunată la Viena, la 4 Septembrie 1935, la chemarea Curatoriului staţiei dunărene hidrobiologice. Comisia e alcătuită din cei mai de seamă specialişti ai statelor riverane. Personalitatea d-lui Antipa ca vechiu cercetător, ihtiolog şi piscicultor, administrator şi, când a trebuit, şi om de stat, era prea cunoscută de toţi pentruca lucrarea s'o fi putut face altcineva. Cinstea l-a ajuns în întâiul rând pe omul de ştiinţă român, dar în aceiaş măsură şi ţara.

Problema, care trece pe dinaintea noastră în cele câteva pagini, mai mult în propuneri şi enumărări schematice de plan de lucru, este mai largă de cât ar lăsa s'o bănue simpla ei enunţare. Este puţin ca fluviul pe care vrea să-l cuprindă: se revarsă peste malurile naturale, rodind multe ţinuturi, vecine. Dela o înfăţişare biologică şi economică, ea se desvoltă curând în înrămurări sociale şi politice. Stăm în faţa unui stat de basin geografic, întins de 817.000 de kilometri pătraţi, care adăposteşte pe plaiurile lui, şapte, opt popoare şi le leagă prin mari interese comune. Peste unităţile administrative şi politice, adesea în divergenţă de păreri, se ridică această unitate cuprinzătoare naturală, cu un orizont de pace şi de colaborare. Oamenii de ştiinţă sunt întâii ei cetăţeni. Nicio mirare să-i vedem la lucru.

Partea întâia arată componentele problemei: Care este propiu vorbind „Ţinutul de producţie", întinderea, alcătuirea fizică, himică, variaţiile, posibilităţile naturale; care sunt factorii naturali, apă, teren, substanţe hrănitoare şi săruri, aşezarea geografică, agenţi climatici, vegetaţie; care elementele naturale, ţinut de izvoare şi de precipitări, pârâu, pat de fluviu, ţinut de revărsare, şi aşa mai departe.

Partea a doua, mai puţin de analiză ştiinţifică şi mai mult de organizare de cercetare, ia multe din greutăţile cu care putea să sperie partea întâia. Ea arată ceeace s'a şi câştigat, se ştie şi ajută să se vadă marile căi ale viitorului: întregul basin, ape şi uscaturi, e un ţinut de producţie unitar, apele din precipitări ajung un factor de producţie pentru pescărie numai după ce pătrund prin pământ şi izvoare, încărcate de săruri şi aluviuni, ca „apă de peşte", în albia cea mare a fluviului, şi altele asemănătoare.

In partea a treia pot fi ca o încheere firească, înşiraţi factorii producţiei. Rezemaţi pe toate aceste fapte putem fixa, exact ca în agricultură, norme de exploatare şi un plan general de îmbunătăţiri. Statele riverane trebue numai să se înţeleagă şi să împartă sarcina cea mare, între diferitele lor instanţe de cercetări. Ele trebue să înfiinţeze o „comisie internaţională pentru explorarea ştiinţifică a Dunării", care să facă programul de lucru şi să găsească mijloacele de aducere a lui la îndeplinire.

Academia română a luat înaintea semenelor din ţările vecine, plătindu-şi în acest memoriu şi mulţumită priceperii şi dăruinţei d-lui Gr. Antipa, tributul ei în aur.

Emanoil Bucuţa

ÎNSEMNĂRI

Echipe Studenţeşti în satele ungureşti din Transilvania.

Intre Ungurii din Transilvania există un curent destul de puternic, e vorba mai cu seamă de tineret, către ţărani şi viaţa de sat. Oamenii acestui curent au descoperit de mai mulţi ani activitatea monografică a Institutului Social Român şi au căutat s'o urmărească cel puţin în publicaţiile lui. Nicăeri numărul cel mare din Arhiva, închinat monografiei sociologice, n'a fost răsfoit cu mai înfrigurată nerăbdare decât la Cluj, în anumite cercuri ungureşti.

Nu era decât firesc atunci ca o luare aminte asemenea să arate aceiaşi oameni lucrărilor Fundaţiei Culturale Principele Carol şi în deosebi echipelor studenţeşti. Dovada o aduce ziarul lor „Bukaresti Lapok".

Autorul articolului a fost martor la ceeace a făcut în 1935 echipa din Sâmbăteni, satul de pe Mureş din judeţul Arad. El s'a lămurit destul de bine, şi despre scopuri şi mijloace şi despre metoda de lucru. Imaginea pe care o dă e vioae şi aproape în totul veridică:

„Fundaţia Carol" alege în fiecare an pe cei mai buni studenţi şi face din ei grupuri pe care le trimite la sate. Numărul satelor cercetate de studenţi sporeşte în fiecare an. Anul acesta un grup de 16 studenţi a venit în satul Sâmbăteni din judeţul Arad. Grupul rămâne trei ani dearândul câte trei luni în sat şi în acest răstimp trebue să-i schimbe viaţa. Membrii echipei sunt numai studenţi din ultimul an. Pe lângă ei se găsesc medici veterinari, agronomi, jurişti, statisticieni, învăţători şi de obiceiu şi câte o maestră, care învaţă pe ţărance gospodăria. Medicii examinează pe locuitori, şi le dau medicamente

fără plată. După statistică, la Sâmbăteni, s'a ajuns un record, pentrucă în 50 de zile s'au căutat 800 de bolnavi. Veterinarii vizitează grajdurile, adună date statistice şi tratează gratuit vitele bolnave ale ţăranilor. Agronomii ies cu ţăranii la câmp şi dau sfaturi la faţa locului".

Şi descrierea urmează, cu trăsături pe care noi le cunoaştem foarte bine. La urmă însă autorul îşi pune întrebarea dacă nu s'ar putea intercala în acţiunea aceasta şi studenţii unguri, întâi, pentrucă satele ungureşti din Transilvania sufăr ca toate satele din ţară şi al doilea, pentrucă viaţa satelor româneşti ardelene nu s'ar putea înţelege fără cunoaşterea vieţii satelor ungureşti. D-l Tiberiu Molnar, care scrie acest articol, închee cu următoarea propoziţie: „Conducătorii vieţii publice maghiare să determine pe d-l profesor Gusti să facă pasul acesta şi să colaboreze cu el în acest domeniu".

Lucrul, din punct de vedere tehnic, n'ar fi chiar cu neputinţă. Deocamdată studenţii unguri, aleşi de Fundaţie după aceleaşi criterii ca şi studenţii noştrii, ar trebui să ia parte la cursurile pregătitoare de echipieri. După alegerea datelor, din fiecare echipă ar trebui să facă parte cel puţin un student român ardelean, care să ştie ungureşte, să ţie legătura şi să poată stabili acele analogii între satele româneşti şi ungureşti, amintite de articol. De altminteri, studenţi unguri s'au găsit şi până acum în echipele noastre, cari au lucrat însă împreună cu ele în sate româneşti.

*

Din multele scrisori pe care le-am primit în legătură cu apariţia numărului întâiu al revistei noastre, desprindem câteva cari, prin conţinutul lor, merită să fie cunoscute şi judecate de către toţi cetitorii noştri. Astfel, din partea d-lui *George Marinescu*, profesor de limba română la şcoala normală din Câmpulung-Muscel, primim:

„Prea stimate domnule Profesor! Rândurile acestea sunt urmarea chemării D-v, făcută prin Radio şi revista de „Sociologie Românească".

De vre-o trei ani colind cu elevii normalişti de la Câmpulung satele muscelene, urmărind un îndoit scop: a) o acţiune culturală pentru săteni şi b) o iniţiere a elevilor în realităţile vieţii, deci o pregătire pentru rostul lor de mai târziu (participăm deobiceiu şi la cercurile culturale învăţătoreşti).

Metoda noastră: 1) dimineaţa, participarea la slujba religioasă; corul elevilor dă răspunsurile liturgice. 2) După amiază, şezătoare obştească. Program: partea I: o cuvântare în legătură cu nevoile practice ale gospodarilor Partea II: program recreativ: lecturi, recitări, muzică, vocală şi instrumentală (fanfara şcoalei).

Cu începere de Duminică, 23 Ian. c., vom experimenta un sistem de biblioteci ambulante. In cadrul şezătorii vom preda satului, pentru 30 de zile, un dulăpior-bibliotecă, cu 70-80 de volume, special alese. Voi prezenta cărţile prin câte o caracterizare sugestivă.

N'aşi dori însă să ne oprim aici. Am trecut prin multe sate. Am lăsat amintiri peste tot. Nicăiri însă n'a rămas o înjghebare care să polarizeze interesul obştesc pentru asemenea acţiuni. De aceea, ne-am gândit ca la 23 Ian. c. să punem bazele unui Cămin Cultural la Nămăeşti. Satul acesta e numai la 7 km de Câmpulung; echipa noastră s'ar putea îngriji de aproape de soarta Căminului. Am putea face din el un model şi ar folosi deopotrivă satul, dar şi normaliştii. La ei mă gândesc în deosebi, Să le punem în faţă o realitate, eşită din propria lor muncă în cadrul vieţii săteşti. Ar fi cu totul altceva decât actuala teorie retorică şi patriotardă, cu care-i trimetem în viaţă.

Gândul de a găsi noui metode de lucru cu elevii mei pe tărâmul social-cultural, mi-a frământat mereu mintea. A devenit o obsesie după cuvântarea D-vs la Radio cu care aţi inaugurat seria comunicărilor în legătură cu munca Echipelor Studenţeşti şi s'a reactualizat prin chemarea din revista „Sociologie Românească" şi ultima cuvântare de la Radio.

Aşi vrea să încep prin menţionatul Cămin şi cum n'am nicio iniţiere în această direcţie, în afară de dreapta judecată şi bunul simţ, vă rog să binevoiţi a-mi trimite material documentar, necesar organizării şi funcţionării unui asemenea cămin, ţinând seama de data 23. II. 936.

Socotesc de asemenea de cel mai mare folos, iniţierea normaliştilor în metodele de cercetare şi cunoaştere a vieţii de sat. Dacă şi D-vs împărtăşiţi gândul meu, eu aşi putea organiza pentru vara viitoare, o grupă de elevi cu cari să ne încadrăm unei eventuale echipe muscelene.

In acest caz ne-ar trebui şi în această direcţie material informativ.

Deocamdată, am introdus în cl. VIII citirea revistei de „Sociologie Românească".

Cu cea mai aleasa consideraţie. ss. George Marinescu."

Am afirmat întotdeauna valoarea pedagogică deosebita a monografiilor sociologice şi nu se poate un gând mai cuminte decât acesta, ca viitorii învăţatori ai satelor, să înveţe, încă de pe bancile şcolii, şi controlaţi de către profesorii lor, chipul în care pot fi cunoscute ştiinţific realităţile sociale ale satului precum şi tehnica de muncă culturală. Suntem siguri că încercarea d-lui Marinescu va fi plina de roade, după cum tot astfel s'a dovedit şi cu alte prilejuri. Zilele acestea am avut plăcerea unei vizite facute, la Fundaţia „Principele Carol" şi la Expoziţia de lucru a Echipelor noastre, de către şcoala normală din Şendriceni-Botoşani, sub conducerea d-lui *director Iancu*. Dânsul ne spunea că tot astfel lucrează cu normaliştii săi, în sânul Căminului Cultural din sat. Aci în Cămin găsesc normaliştii un adevărat laborator de lucru şi putinţa unei şcoale active, bună pregătire pentru munca pe care o vor avea de făcut mai târziu.

Fie ca pilda acestora să-şi găsească urmaşi în toată ţara.

*

O altă scrisoare ne soseşte de la un bun român din Iugoslavia. *Gheorghe Ionescu, învăţător* în Alibunar:

„Stimate Domnule Profesor! Subsemnatul Gheorghe Ionescu, învăţător la şcoala primară română din Alibunar Dunavsca Banovina, Iugoslavia, făcându-mă exponentul învăţătorilor români de pe aceste meleaguri, cu onoare vă rog să binevoiţi a trimite pe adresa mea nepreţuita D-v revistă „Sociologie Românească", care să facă cunoscută şi prin aceste locuri ştiinţa românească. Vă salută respectuos şi vă mulţumeşte de sute de mii de ori, în numele învăţătorilor de aici, ss. Gheorghe Ionescu, 12. II. 1936.

Ne-ar bucura foarte mult dacă printre învăţătorii români din Iugoslavia s'ar afla vre-o câţiva monografişti care să ne trimeată, pe modelul celor publicate în revistă, ştiri ştiinţifice despre viaţa noastră de acolo.

„Cercul studenţilor în Sociologie" dela Facultatea de filosofie şi litere, a Universitaţii din Bucureşti, lucrează, în anul acesta, la alcătuirea unui *dicţionar sociologic* şi la întocmirea unui *fişier* bibliografic, al tuturor cărţilor de sociologie, aflătoare în bibliotecile publice din Bucureşti.

*

Cărţi cari vor fi recenzate:

NICOLAE CORNĂŢEANU: Cercetări asupra rentabilităţii agriculturii ţărăneşti. *(Institutul de Cercetări Agronomice al României: Metode, Indrumări, Rapoarte, Anchete. No. 16., 132 pg., Bucureşti).*

MAXIME LEROY: Introduction a l'art de gouverner. *(Bibliothèque constitutionelle et parlementaire contemporaine. VII. 218 pg., Paris, Librairie du Recueil Sirey. 1935).*

ROGER BASTIDE: Éléments de Sociologie religieuse. *(Collection Armand Colin, Section de Philosophie. 204 pg., Paris 1935).*

Dr. KARL-FRIEDRICH SCHRIEBER: Die Reichskulturkammer. Organisation und Ziele der deutschen Kulturpolitik. *(84 pg., Berlin, Junker und Dünnhaupt Verlag).*

JULIUS F. HECKER, Ph. D.: Russian Sociology a contribution to the History of Sociological Thought and Theory. *(314 pg., Chapman & Hell Ltd. London).*

C. LUTHER FRY: The Technique of Social Investigation. *(Publishers Harper&Brothers, New-York and London, 315 pg.).*

LUIGI BELLINI: Saggio di una teoria generale della Società, volume primo: La morfologia sociale, volume secondo: La dinamica sociale. *(Biblioteca dell'unione cattolica per le scienze sociali, Milano, Società editrice „Vita e pensiero").*

FELIX KRUEGER: Zur Psychologie der Gemeinschaft. *Sonderabdruck aus: Bericht über den XIV. Kongress der Deutschen Gesellschaft für Psychologie in Tübingen Iena, Verlag von Gustav Fischer, 1935).*